

BİLGİ YÖNETİMİ

INFORMATION MANAGEMENT

Cilt/Volume 3 · Sayı/Issue 2 · 2020

e-ISSN: 2636-8544

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/by>

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Bilgi Yönetim Sistemleri Belgelendirme ve Bilgi Güvenliği Merkezi(BİL-BEM)

BİLGİ YÖNETİMİ

INFORMATION MANAGEMENT

e-ISSN: 2636-8544

Cilt|Volume 3 • Sayı|Issue 2 • Aralık|December • Yıl| Year 2020

Yılda iki kez yayımlanmaktadır | Published semi-annually

Editör/ Editor

Prof. Dr. Fahrettin ÖZDEMİRÇİ

Editör Yardımcısı/ Co-Editors

Doç. Dr. Bahattin YALÇINKAYA

Mehmet TORUNLAR

Burcu YILMAZ

Editör Kurulu/ Editorial Board

Prof. Dr. Fahrettin ÖZDEMİRÇİ

Prof. Dr. Fazıl GÖKGÖZ

Prof. Dr. Hayri SEVER

Prof. Dr. Hrvoje STANČIĆ

Prof. Dr. John GATHEGİ

Prof. Dr. Özgür KÜLCÜ

Prof. Dr. Özlem GÖKKURT DEMİRTEL

Doç. Dr. Bahattin YALÇINKAYA

Doç. Dr. İbrahim ARPACI

Doç. Dr. Kırmız DALKIR

Doç. Dr. Nevzat ÖZEL

Dr. Mehmet Altay ÜNAL

Dr. Sefer YAZICI

Mehmet TORUNLAR

Burcu YILMAZ

Yabancı Dil Editörleri/ Foreign Language Editor

Prof. Dr. Özgür KÜLCÜ

Prof. Dr. Özlem GÖKKURT DEMİRTEL

Hakem Kurulu/ Referee Board

- Prof. Dr. Ali ÖZÇAĞLAR, Karabük Üniversitesi
Prof. Dr. Bülent YILMAZ, Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Coşkun POLAT, Çankırı Karatekin Üniversitesi
Prof. Dr. Fahrettin ÖZDEMİRCİ, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Fatoş SUBAŞIOĞLU, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Fazıl GÖKGÖZ, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Hamza KANDUR, Antalya Bilim Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Sacit KESEROĞLU, Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. Hayri SEVER, Çankaya Üniversitesi
Prof. Dr. Hrvoje STANČIĆ, Zagreb Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ODABAŞ, Çankırı Karatekin Üniversitesi
Prof. Dr. İnci ÖNAL, Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. John GATHEGİ, Güney Florida Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TOPLU, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa SAĞSAN, Yakın Doğu Üniversitesi
Prof. Dr. Niyazi ÇİÇEK, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Oya GÜRDAL TAMDOĞAN, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Özgür KÜLCÜ, Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Özlem GÖKKURT DEMİRTEL, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Sacit ARSLANTEKİN, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Serap KURBANOĞLU, Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Tülay OĞUZ, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Türksel KAYA BENGŞİR, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
Prof. Dr. Yasemin GÜLBAHAR, Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Bahattin YALÇINKAYA, Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Fikret ARI, Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Gülten ALIR, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Doç. Dr. Güray SOYDAN, Hacettepe Üniversitesi
Doç. Dr. İbrahim ARPACI, Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Doç. Dr. Kımız DALKIR, McGill Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Ali AKKAYA, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Doç. Dr. Nevzat ÖZEL, Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Semra GÜNDÜÇ, Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Şahika EROĞLU, Hacettepe Üniversitesi
Doç. Dr. Tolga ÇAKMAK, Hacettepe Üniversitesi
Doç. Dr. Yavuz ERDOĞAN, Lefke Avrupa Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Halise ŞEREFİOĞLU HENKOĞLU, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Haydar YALÇIN, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin YÜCE, Marmara Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kasım BİNİCİ, Çankırı Karatekin Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Türkay HENKOĞLU, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Vural ÇELİK, TÜBİTAK Kamu Sertifikasyon Merkezi
Dr. Erkan AKDOĞAN, Ankara Üniversitesi
Dr. Hale ILGAZ, Ankara Üniversitesi
Dr. Mehmet Altay ÜNAL, Ankara Üniversitesi
Dr. Mehmet Bilge Kağan ÖNAÇAN, Milli Savunma Üniversitesi
Dr. Metin TURAN, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
Dr. Safa Burak GÜRLEYEN, Kara Kuvvetleri Komutanlığı
Dr. Sefer YAZICI, Türkiye Büyük Millet Meclisi

Dergimiz 6. Sayısında (3. Cilt 2. Sayı) Hakemlik Yapanlar

Prof. Dr. Coşkun POLAT, Prof. Dr. Fazıl GÖKGÖZ, Prof. Dr. Hrvoje STANČIĆ, Prof. Dr. Hüseyin ODABAŞ, Prof. Dr. Niyazi ÇİÇEK, Doç. Dr. Bahattin YALÇINKAYA, Doç. Dr. Fikret ARI, Doç. Dr. İbrahim ARPACI, Doç. Dr. Mehmet Ali AKKAYA, Doç. Dr. Semra GÜNDÜÇ, Dr. Öğr. Üyesi Kasım BİNİCİ, Dr. Mehmet Altay ÜNAL, Dr. Metin TURAN' a katkıları için teşekkür ederiz.

Ankara Üniversitesi Bilgi Yönetim Sistemleri Belgelendirme ve Bilgi Güvenliği Merkezi (BİL-BEM) tarafından yayımlanan dergi hakemli ve bilimsel bir dergidir. Disiplinler arası yaklaşımla bilgi yönetimi, belge yönetimi, arşiv yönetimi ve bilişim sistemleri alanında özgün bilimsel araştırma makaleleri ile uygulama deneyimlerini içeren çalışmaları yayımlayarak bilimsel çalışmaların artırılmasını ve yaygınlaştırılmasını amaçlamaktadır.

***

Bilgi Yönetimi Dergisi Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere yılda 2 kez elektronik olarak yayımlanmaktadır. Açık Erişim olarak yayımlanan dergi, 2018 yılı itibariyle TR DİZİN'de taranmaktadır.

***

Dergi, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. Kullanıcılar bu lisans kapsamında, lisans sahibine atıfta bulunarak eseri dağıtabilir, kopyalayabilir, üzerinde çalışmalar yapabilir, yine sahibine atıfta bulunarak türevi çalışmalar için eseri kullanabilir.

Yönetim Yeri |Managing Office

Ankara Üniversitesi Rektörlüğü
Bilgi Yönetim Sistemleri Belgelendirme ve Bilgi Güvenliği Merkezi (BİL-BEM)
Gölbaşı 50. Yıl Yerleşkesi
BEYAS Binası 06830 Gölbaşı/ANKARA

İletişim

Ad: Bilgi Yönetimi Dergisi
E-posta: bydergisi@ankara.edu.tr, bydergisi@gmail.com
Telefon: 0312 484 51 89

Cilt: 3 • Sayı: 2 • Aralık • Yıl: 2020

Volume: 3 • Issue: 2 • December • Year: 2020

İÇİNDEKİLER /CONTENTS

Editörden... / Editorial...

Arşivlerin Toplumsal Kimliklendirme Rolü ve Pandemi/ Social Identification Role of Archives and Pandemic

Mehmet TORUNLAR..... i-iv

Hakemli Makaleler / Peer- Reviewed Articles

Elektronik İmzalı Belgelerin Delil Değerinin Korunmasında Mevzuatta Öngörülen Delil Özelliklerinin İncelenmesi/ Surveying the Evidential Features Prescribed in Legislation on Preserving the Evidential Value of Electronic Signed Records

Özhan SAĞLIK, Niyazi ÇİÇEK 120

Belge/Bilgi Yönetimi Disiplininde Olası Paradigma Değişiklikleri: Yeni Bir Rota Teklifi/ Possible Paradigm Changes in Records/Information Management Discipline: A New Route Proposal

Mehmet TORUNLAR..... 143

The Relationship between Emotional Intelligence and Information Behavior of Academics in Hacettepe University/ Hacettepe Üniversitesi'ndeki Akademisyenlerin Duygusal Zekâları ile Bilgi Davranışları Arasındaki İlişki

Bülent YILMAZ, Sevim ÖZTİMURLENK..... 157

Electricity Load Forecasting via ANN Approach in Turkish Electricity Markets/ Türk Elektrik Piyasalarında YSA Yaklaşımıyla Elektrik Yüğü Tahmini

Fazıl GÖKGÖZ, Fahrettin FİLİZ 170

Pazvantoğlu Osman ve Vidin'de Kurduğu Kütüphane/ Pazvantoglu Osman and Library He Found in Vidin

Ahmet ALTAY 185

Haberler /News

"Dijital Temelli Yeni Hayat Formlarının Yönlendirici Gücü: Elektronik Belge Yönetim Sistemleri" adlı e-Belge Günü Etkinliği 14 Ekim'de düzenlendi/ The e-Records Day Event "The Driving Force of Digital-Based New Life Forms: Electronic Records Management Systems" was held on 14 October

Burcu YILMAZ..... 200

Ankara Üniversitesi BEYAS Koordinatörü Prof. Dr. Fahrettin ÖZDEMİRCİ İdari Görevlerini Bıraktı/ Ankara University BEYAS Coordinator Prof. Dr. Fahrettin ÖZDEMİRCİ Left His Administrative Positions

Burcu YILMAZ..... 201

Tebrik/ Greeting Özgür KÜLCÜ- Bahattin YALÇINKAYA- Şahika EROĞLU- Tolga ÇAKMAK

Burcu YILMAZ..... 203

Sahibi

Ankara Üniversitesi Bilgi Yönetim Sistemleri Belgelendirme ve Bilgi Güvenliği Merkezi (BİL-BEM)

Editör

Fahrettin ÖZDEMİRCİ

Editör Yardımcıları

Bahattin YALÇINKAYA
Mehmet TORUNLAR
Burcu YILMAZ

Yabancı Dil Editörleri

Özgür KÜLCÜ
Özlem GÖKKURT DEMİRTEL

Editör Kurulu

Fahrettin ÖZDEMİRCİ
Fazıl GÖKGÖZ
Hayri SEVER
Hrvoje STANČIĆ
John GATHEGİ
Özgür KÜLCÜ
Özlem GÖKKURT DEMİRTEL
İbrahim ARPACI
Kıymış DALKIR
Nevzat ÖZEL
Bahattin YALÇINKAYA
M. Altay ÜNAL
Sefer YAZICI
Mehmet TORUNLAR
Burcu YILMAZ

Yönetim Yeri:

Ankara Üniversitesi
Bilgi Yönetim Sistemleri
Belgelendirme ve Bilgi Güvenliği
Merkezi (BİLBEM)
Gölbaşı 50. Yıl Yerleşkesi
BEYAS Binası 06830
Gölbaşı/ANKARA

İletişim:

bydergisi@ankara.edu.tr

bydergisi@gmail.com

bilbem@ankara.edu.tr

Tlf: (0312) 484 51 89

Editörden...

Arşivlerin Toplumsal Kimliklendirme Rolü ve Pandemi

11 Kasım 1846 tarihinde kurulan Hazine-i Evrak'ın kuruluş gününe yakın bir tarihte yayınlanan Dergimizin bu sayısının "Editörden" köşesinde, arşivlerin toplumsal kimliklendirmeye etkileri yönünde bir takım tespitlere yer verilmiş ve pandeminin mesleğe etkilerine kısaca değinilerek arşivler konusuna bir kez daha dikkat çekilmesi amaçlanmıştır.

Arşivlerin geçmiş-bugün-gelecek arasında bağlayıcı bir unsur olduğu olgusuna sıklıkla müracaat etmekteyiz. Ancak geçmiş-bugün-gelecek arasındaki bağlantı kronolojik bir husus olmaktan ziyade *anlamsaldır*. Yani arşivler bünyelerinde barındırdıkları bilgi birikimleri ile geçmiş bugüne, bugünü geleceğe bağlarken bu kronolojinin oluşumu sürecinde ortaya çıkan "anlam dünyasını" da taşıma görevini yerine getirir. Anlam dünyasını taşımak, bağlantılar kurmak aynı zamanda kişiselden, kurumsala, en önemlisi de toplumsal alana bir kimlik kazandırmakla da doğrudan irtibatlıdır.

Arşivlerin kimlik kazandırmaya aracılık ettiği tarihi tecrübelerle dayalı bir olgudur ve bu kimliklendirme özelliği döngüsel bir özellik taşır. Arşivleri, kişiler, kurumlar, toplumlar oluştururken, bünyesinde barındırdığı bilgi birikimi de ait olduğu kişinin, kurumun, toplumun doğasını ortaya koyarak kimliklenmesine ve bu kimliğin gelecek kuşaklara aktarılmasına aracılık eder. Yani toplum ve arşivler daima birbirini besleyen bir döngü oluştururlar.

Arşivlerin toplumsal doğaya uygun içeriği, geçmişten geleceğe o toplumun tanımlayıcı, betimleyici bir unsuru olmasının da önemli göstergelerindedir. Bünyelerinde barındırdıkları bilgi birikimi ile toplumsal kimlik arasındaki uyumsuzluk, müdahaleli bazı durumları içerir ki, bu son derece olumsuz yansımaları, asli kimliğin kaybolmasını ortaya koyar. Bu noktada şu soruyu sorarak ilerleyelim: Arşivlerin doğası nedir, bu doğayı oluşturan etmenler ne olabilir?

Toplum, kendi özgün doğasını, tek tek bir bireyden başlayarak çoğunluğun asgari müşterekte birleştiği davranış, düşünme, algılama, hissetme gibi değerler dizininin ortaya çıkmasıyla şekillendirir. Arşivler de doğasını, onu kuran, kurgulayan, bilgi/belge üreten, yöneten, talep eden bireylerin ve toplumların, değerler dizinine dayalı bilgi varlıklarından ve onların içeriklerinden oluşturur. Bireyin toplumsal çerçevede, asgari müşterekte birleştiği değerler dizini, bilgi, eylem, icraat, kanaat ve söylem düzeyinde belgeleşerek arşivlerin doğasını biçimlendirir. İlk önce şunu hemen söylememiz gerekir ki, nerede bir idari iş, işlem var ise, belge/bilgi yönetimi veya arşivcilik oraya gelir, o iş, işlem üzerinde etkinliğini ve işlevlerini gösterir. Bunu uygulayanlar farkında olmasa da her belgenin üretimindeki, dosyalandığındaki, saklanması ve tekraren kullanılmasındaki iş ve işlemler arşivciliğin bir parçasıdır. Bu işlevler toplumsal doğanın bir parçası olarak hayat bulurken, arşivler de doğal akış içerisinde toplumsal doğadan beslenerek kendi doğasını oluşturur.

Elbette bu doğanın da kendisine ait bir algısı ve bilinci mevcuttur. Bireylerin anlam dünyası ve amaçları ortak bir paydada buluşup toplumsal anlam dünyasını ve hedeflerini oluşturduğunda, bu anlam dünyasının, hedeflerin ve icraatların belgeler üzerine kayıt edilmesi arşivlerin doğasını besler. Arşivler bu anlamda bireysel ve toplumsal anlam dünyasını duygu ve düşünce olmaktan bir ileri evreye taşıyarak bu duygu ve düşünceleri bedenleştirir. Belgeler, bu yapısal özellikleriyle toplumsal doğanın, bilincin, anlamların ve amaçların cisimleşmiş halidir. Bunun gelecek kuşaklara aktarımı aynı zamanda o toplumun kimliğinin de bilinç düzeyinde aktarılmasıdır.

Belgeleşerek cismanileşmiş bilinç ve bu bilincin çerçevlendirdiği kimlik, artık bireyin dışına çıkmıştır, bireyi aşar, aslında ondan önce de vardır, bugüne taşınmıştır, bireyden sonra da toplumsal düzeyde yaşamaya, bir şeyler aktarmaya devam eder. Bu bilinç ve kimlik, toplumlara ayırıcı ve öznel niteliğini verir. Bir Türkü İngilizden, Almandan, Rustan ayıran unsurlardan bir tanesi de budur. Toplumların arşivlerinin doğasını da birbirinden farklı kılan husus, bünyelerinde barındırdıkları bilgi varlıklarının içerikleridir.

Tüm bunlardan yola çıkarak şunu söylemek artık mümkün hale gelmektedir: Arşivler, idari, hukuki ve diğer yapısal özellikleriyle beraber, bir toplumun ne kadar kendi asli değerleriyle var olmaya devam ettiğinin, ne kadar dönüştüğünün, geliştiğinin veya gerilediğinin test edilerek görülmesine/gösterilmesine aracılık eden bir mekanizma olarak da nitelenebilir.

Bu çerçevede arşivler toplumsal doğayı ve kimlik bilincini gösterme konusunda insanlara mantıksal ve delile dayalı bir zemin kazandırır. Bu mantığa oturtulmuş zemin, geçmişten bugüne, bugünden de geleceğe yönelik değerler dizinini ve anlam dünyasını taşımaya, iletmeye aracılık ederken, şiddetli savrulmalara, köklerden kopmaya, değerler sistemi ile yabancılaşmaya karşı da savunma refleksinin itici bir gücü olur. Farklı bir ifade ile arşivlerin bünyesinde barındırdığı bilgi birikimi gelecek nesillere doğru bir biçimde aktarılacak zamanında ve zemininde kullanıldığında, birçok işlevine ek olarak özgün toplumsal kimliğe karşı meydan okuyan, baskın farklı kimliklere, yabancı toplumsal dayatmalara karşı *entelektüel takviye* unsurudur.

Bugün yerine getirilecek, hedeflere, amaçlara hizmet edecek faaliyet tasavvurlarında, geçmişe ait deneyim ve birikimlerin de değerlendirilmesi, yürütülecek çalışmaların daha rafine haline gelmesine ciddi katkılar sunar. Çünkü geçmiş durağan, tek boyutlu, değişmez unsurlardan veya olgulardan oluşmaz. O da canlı, sürekli değişip yenilenebilen bir olgusalılığı içerisinde barındırır.

Arşivlerde, kronolojik olarak geçmişi ne kadar geriye dayanırsa dayansın, cinsi ve niteliği ne olursa olsun, arşiv belgeleri düzenli korunup istifadeye sunulduğunda, yeni kuşakların kendi önceliklerine, gereksinimlerine, hedeflerine ve amaçlarına uygun yorumlara ve eylemlere de ev sahipliği yapar. *Geçmişe ait arşiv belgesi yalnızca bir başlangıç noktasıdır*, günün ihtiyaçlarına, bugünkü hizmet ve faaliyetlere yönelik olarak bu başlangıç noktası yorumlanmayı veya kullanılmayı bekler. *Bugün üretilenler ise geleceğin başlangıç noktasını oluşturur*.

Toplumsal kimliğin ve bilincin gelişmesindeki araçlardan birisi olduğunu ifade ettiğimiz arşiv belgelerinde o gün için ne yazıldığı, ne yapıldığı kadar önemli olan bir şey de bugüne ne söylediğini tespit edebilmektir. Yani belge/bilgi, bilgeliğe aracılık ettirilebilir. Ancak bunları yapabilmek için arşiv sistemlerinin ve süreçlerinin doğru ve düzgün oluşturulması ve çalıştırılması gerekmektedir.

O zaman şu tespit de hemen yapılabilir: Arşivlerini düzenli oluşturan, yöneten ve kullanabilen toplumlar kimlik sahibidir, kimlik sahibi olarak da bilgeliği gelişmiş bir değer toplumdur.

Böylesi bir değer toplumu olma konusunda toplumun her kesimine rol düştüğü gibi arşivcilere, belge/bilgi yönetimi profesyonellerine daha çok iş düşmektedir. Toplum tarafından mesleğin ve arşivcinin önem ve değerinin yeterince anlaşılamadığı da hepimizin malumudur. O halde bu mesleğin profesyonellerinin daha yoğun çabalamasına ihtiyaç vardır. Başkaları sizin önem ve değerinizi anlayamıyorsa, anlatmak ve doğruları kabul ettirmek hususunda daha çok gayret etmekle birlikte bazı paradigma değişikliklerine de başvurmak gerekebilir mi? Bu soruyu cevaplamak da mesleki gelişime önemli bir mesafe katettirebilir.

Alışkanlıkları, yerleşmiş kuralları, mevcut bilgi ve beceri setlerini, bugün ve bundan sonra olması gerekenlerin yerine ısrarla ikame etmek, zamana, tarihe, değişimlere ve gelişmelere direnmek, mevcudu

farklı cümlelerle farklı teknolojiler üzerinden değişime, gelişime uğratmadan sürdürmek, kendimizle birlikte bilgi/belge yönetimi, arşivcilik mesleğini de doğal akışın ve gelişimin dışına itebilecektir.

Bu çerçevede arşivciler, büyük sorumluluk ve vebal altındadır. Bu sorumluluk ve vebalden kurtulmanın yegâne yolu da mesleğin gelişimini ve değişimini sağlayabilmek için elinden gelenin fazlasını yapmaktır. Her şeyin değiştiğini ve bu değişikliğin bugüne kadar bildiğimiz ve alıştığımız kurulu düzenimizi, konfor alanımızı sarsacağını pandemi düzeni de bizlere göstermiş durumdadır.

Covid-19 salgınının 2020'nin başında bir pandemiye dönüşmesiyle tüm dünyayla birlikte ülkemiz de sarsıldı. Sosyal yaşam koşullarının yeniden şekillenmesi, fiziki mesafe ve izolasyon gibi konular günlük hayatımıza yerleşti. Uzaktan çalışma, çevrimiçi toplantılar, dijital ders platformları, sanal satış marketleri gibi hususlar hayatımızın bir parçası veya adeta "yeni normalimiz" haline geldi.

Pandemiyle birlikte dijital teknolojilere ilginin arttığını gözlemledik. Salgın öncesi dijital dönüşüme çeşitli sebeplerden ötürü mesafeli bakan veya olayı yalnızca son model bir ürün ve teknolojik donanım meselesi olarak gören kurumlar dahi, şimdilerde öncelikle dijital altyapı dönüşümünü tamamlayarak iş süreçlerini bunlara eklemeye çabalamaktadır. Pandemi küresel boyutta bütün dinamikler üzerinde hızla değişim getirirken, kamu kurum ve kuruluşlarında, idari tüm iş ve işlemlerde verimli, esnek ve güvenli süreçler kurgulamanın önemini de ortaya koymuştur.

Bu noktada pandeminin mesleğe olumlu bir etkisinden bahsedilebilir; bu da dijital dönüşüm ve dijital kamu için bilginin/belgenin profesyonelce yönetilmesinin ve arşivlerin düzenli tutulup belgelerin güvenli, kolay ve hızlı erişime yönelik bir sistematikte hizmete sunulmasının, kamusal hayata devam etmenin en kritik unsurlarından birisi olduğunun çoğunluk tarafından anlaşılmasıdır.

Bilginin/belgenin yönetilebilirliği, izlenebilirliği, etkili kararlar alabilmek açısından son derece önem taşıyan bir konudur. Belgeye/bilgiye kolay ve hızlı erişim sağlanması bir kurumun kriz anında, tüm fonksiyonlarıyla uzaktan ve dağınık bir yapısalılık üzerinde etkili ve verimli çalışmasını sağlayabilir. Sistemli ve bütün süreçleriyle hayata geçirilmiş profesyonelce yönetilen bir bilgi/belge yönetim sistemi, kurumsal ve aynı zamanda devlet düzeyinde riske uğrama oranını azaltırken kurumsal değerleri ortaya çıkarmak üzere gelişmenin ve ilerlemenin önündeki engellerin aşılmasını getirebilir.

Covid-19 sürecinin hepimize gösterdiği gibi, yakın bir gelecekte normal akış içerisinde de tamamen dijital bir dünya ve uzaktan çalışma, kurumların faaliyetlerini sürdürmesi için kaçınılmaz bir husus olarak karşımızdadır. Bundan sonra hayatın normale dönmesi, oluşan değişik krizlerin de atlatılmasından sonra kurumlar kendi değerlendirmelerini yapmaya devam edeceklerdir. Benzer bir olağanüstü durumda faaliyetlerin, hizmetlerin kesintiye uğramaması için büyük olasılıkla yeni felaket senaryolarına çözüm arayışları ve kamusal alanda pandemiden çıkarılan derslerin hayata geçirilmesi gündeme gelebilecektir.

Kamu nasıl bugünle ilgili felaket kurtarma senaryolarını test ediyorsa, gelecekte ortaya çıkabilecek farklı kriz senaryolarını da test etmeleri, bu testler neticesi ortaya konulacak simülasyonlar doğrultusunda, dijital bir dünyaya ve uzaktan çalışmaya uyum sağlayabilmek amacıyla bilgilerini/belgelerini, tüm unsurları ve fonksiyonlarıyla birlikte yönetebilmeleri elzem görünüyor. Tüm bunlar, artık profesyonel bilgi/belge yöneticilerine acilen ihtiyaç hissedileceği gerçeğini de karşımıza çıkartıyor.

Bu gerçeklikten hareketle bilgi/belge yöneticilerinin, arşivcilerin de mesleki yeterlilikleri, kapsama alanları, yeni bilgi ve beceri setlerine olan ihtiyaçları hususunda kendilerini test edip, eksikliklere yönelik gelişim ve değişim çizelgelerini ve projelerini hızla hayata geçirmeleri gerekiyor. Bu hususların vakit kaybetmeden tartışılmaya açılması hayati önem taşıyor. Kaybedilen her saniye bu alandan başka alanlara rol kaptırıyor.

Teşekkür

Bilgi Yönetimi Dergisi, 3'üncü yılında 6'ncı sayısıyla okurlarıyla buluşuyor. Bu sayının zamanında yayınlamasını sağlayan araştırmacı yazarlarımıza, vakitlerini ayırarak kısa sürede makaleleri inceleyip, sürecin aksamadan devamını sağlayan editörlerimize ve bu sayıya hakemlik yaparak zamanlarını ayıran, görüş ve değerlendirmelerini bizlerle ve yazarlarla paylaşarak katkı sağlayan Prof. Dr. Coşkun POLAT, Prof. Dr. Fazıl GÖKGÖZ, Prof. Dr. Hrvoje STANČIĆ, Prof. Dr. Hüseyin ODABAŞ, Prof. Dr. Niyazi

ÇİÇEK, Doç. Dr. Bahattin YALÇINKAYA, Doç. Dr. Fikret ARI, Doç. Dr. İbrahim ARPACI, Doç. Dr. Mehmet Ali AKKAYA, Doç. Dr. Semra GÜNDÜÇ, Dr. Öğr. Üyesi Kasım BİNİCİ, Dr. Mehmet Altay ÜNAL, Dr. Metin TURAN hocalarımıza, verdikleri destek ve sağladıkları katkı için ayrı ayrı teşekkür ediyoruz. Yine dergimizin Hakem Kurulu üyeliğini kabul eden Marmara Üniversitesi Mekatronik Mühendisliği Bölümü'nden Dr. Öğretim Üyesi Hüseyin YÜCE, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'ndan Dr. Metin TURAN, Kara Kuvvetleri Komutanlığı'ndan Dr. Safa Burak GÜRLEYEN hocalarımıza da bu satırlardan teşekkürlerimizi iletiyoruz.

Güzel bir gelişmeyi de burada dikkatlerinize sunmak isteriz: Araştırmacıların ulusal ve bilimsel içeriğe elektronik ortamda erişimlerini sağlamak amacıyla uluslararası standartlara uygun olarak geliştirilen, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) ile Üniversitelerarası Kurul (ÜAK)'ın atama ve yükseltmelerde kabul ettiği bir "dizin" olarak akademi dünyası açısından da son derece önemli olan TR Dizin'e, Dergimiz de kriterleri karşılaması sebebiyle kabul edilmiştir. Bu çerçevede dergimiz, TR Dizin web sayfası üzerinden taranabilmektedir.

Bilgi Yönetimi Dergisi, bilgi/belge yönetimi, arşivcilik konusunda özgün makalelere yer vererek bu alanda disiplinler arası bir yaklaşımla orijinal bakış açıları sunmaya çalışırken yeni bakış açılarının yeni nesil araştırmacıları heveslendirmesini, heyecanlandırmasını da ümit ediyoruz. Bu gayretler ve ümitler, dergimizi takip eden araştırmacılarımız, okurlarımız ile hakemlerimizden gelen önerilerle devam edecektir. Disiplinler arası bir yaklaşımla gelişime, ilerlemeye, entelektüel takviyelere, toplumsal kimliklenmeye aracılık edecek, bilimsel tartışmalara imkân sağlayacak, yeni ufuklar açacak içeriklerle dolu gelecek sayılarda buluşmak dileğiyle...

31 Aralık 2020, Ankara
Mehmet TORUNLAR
Editör Yardımcısı

Bilgi Yönetimi Dergisi

Cilt: 3 Sayı: 2 Yıl: 2020

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/by>

Hakemli Makaleler

Araştırma Makalesi

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 19.11. 2020
Kabul tarihi: 14.12. 2020
Yayınlanma tarihi: 31.12. 2020

Article Info

Date submitted: 19.11. 2020
Date accepted: 14.12. 2020
Date published: 31.12. 2020

Anahtar sözcükler

*E-imzalı Belgeler, EBYS,
Delil Değeri, Mevzuat*

Keywords

*E-signed Records, ERMS,
Evidential Value,
Legislation*

DOI numarası

10.33721/by.828160

ORCID

0000-0002-1436-7431 (1)
0000-0002-9868-242X (2)

Elektronik İmzalı Belgelerin Delil Değerinin Korunmasında Mevzuatta Öngörülen Delil Özelliklerinin İncelenmesi*

*Surveying the Evidential Features Prescribed in Legislation
on Preserving the Evidential Value of Electronic Signed
Records*

Özhan SAĞLIK

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim
Dalı Doktora Öğrencisi, ozhan.saglik@gmail.com

Niyazi ÇİÇEK

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
Öğretim Üyesi, ncicek@istanbul.edu.tr

Öz

E-imza teknolojileri, günümüzde e-imzalı belgelerin delil değerini koruması için sahip olması gereken özellikleri karşılayabiliyorken, ilerleyen yıllarda nasıl bir durumla karşılaşılacağıyla alakalı tereddütler henüz giderilememiştir. E-imza algoritmalarının teknolojik eskimeye uğraması, saldırı ihtimali gibi güvenlik açıkları, uygulama yazılımlarının eksikliği ve teknolojik göç yöntemleriyle ilgili sonuçların henüz yeteri kadar görülmemesi gibi çeşitli riskler söz konusudur. Bu riskler, e-imza doğrulanamazsa ya da doğrulama sırasında şüpheye düşülürse ne yapılabilir, belgelerin delil değeri nasıl korunabilir sorularını gündeme getirmektedir. E-imza ile ilgili şüpheye düşüldüğünde sertifika doğrulaması yapılmakta; bir karara varılamazsa bilirkişiye başvurulabilmektedir. Bunların yanı sıra elektronik belge yönetim sistemlerinde (EBYS) kayıt altına alınan e- imzalı belgelerin delil değerinin korunmasında başka mekanizmaların da kullanılabileceği düşünülmektedir. Bu mekanizmalardan biri olarak söz konusu belgelerin mevzuatta yer alan delil özelliklerine göre üretilip üretilmediğini değerlendirmek amacıyla kullanılabilecek bir kontrol listesinin belgelerin delil değerinin korunmasına olumlu bir katkı yapacağı kanaati savunulmaktadır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmaktadır.Mevzuatta e-imzalı belgelerin sahip olması gereken özellikler,delil değerinin korunmasında bir kontrol listesi oluşturmak hedefiyle incelenmiştir.Bu kontrol listesi aracılığıyla e-imzalı belgelerin delil değerinin korunup korunmadığının değerlendirilebileceği önerilmektedir.

Abstract

While e-signature technologies can meet the features that e-signed records should have to preserve their evidential value, the doubts about what kind of situation will be encountered in the coming years have not been resolved yet. There are various risks such as technological ageing of e-signature algorithms, security vulnerabilities like the possibility of attacks, the lack of application software and the consequences of technological migration methods are not yet seen enough. These risks raise the questions of what can be done if the e-signature cannot be validated or if there is a doubt during the validation, how can the evidential value of the records be preserved. In case of doubt about e-signature, the certificate is validated, and if a decision cannot be reached, an expert can be consulted. In addition to these, it is considered that other mechanisms can be used to protect the evidential value of e-signed records recorded in electronic records management systems (ERMS). As one of these mechanisms, it is argued that a

* "Bu çalışma, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalında Prof. Dr. Niyazi Çiçek'in danışmanlığında yürütülmekte olan Özhan Sağlık'ın "Elektronik Belge Yönetimi Uygulamalarındaki Koşullar Işığında E-İmzalı Belgelerin Delil Değerinin Arşivsel Güvenilirlik Açısından İncelenmesi" adlı doktora tezine dayanılarak hazırlanmıştır."

**Bu makalenin araştırma ve yayın süreci "Araştırma ve Yayın Etiğine" uygun şekilde yürütülmüştür.

checklist can be used to assess whether the records are produced according to the evidential characteristics in the legislation will make a positive contribution to the preservation of the evidential value of the records. A qualitative research method is used in the study. The features that e-signed records should have in the legislation have been examined with the aim of generating a checklist to protect the evidential value. It is suggested that it can be assessed whether the evidential value of e-signed records is preserved through this checklist.

1. Giriş

Örgütler, elektronik ortamda yürüttükleri işlemlerin sonucunda oluşan belgeleri yapılan faaliyetlerin delili olarak EBYS'lerde kayıt altına alırlar. Deliller, bir uygulama ve işlemin nasıl yürütüldüğünü aynı zamanda bir konu hakkında iddia veya savunmaların dayandığı vakıaları ispata yarayan vasıtalar olarak kabul edilmektedir (Acar, 2012, s. 4). Geçmişte yaşandığı iddia edilen bir olayın gerçekten meydana gelip gelmediğini tespit etmek için kullanılırlar (Centel, 2012, s. 96).

Bir vakıayı ispata yarayan her nesne delil olabilir. Bir yazılı kayıt, ses dosyası ya da güvenli elektronik imza ile düzenlenmiş bir belge delil olarak kabul edilebilir. Ancak, kanunlar bazı durumlarda nelerin delil kabul edilebileceğini çeşitli şartlara bağlı kılmıştır. Mesela, 2 bin beş yüz Türk Lirası ve üzerindeki hukuki işlemlerin senetle ispat edilmesi gerekir (Hukuk Muhakemeleri Kanunu [HMK]). İdari işlemlerin delili olan belgelere de bir takım hukuki özellikler atfedilmiştir. Bunlar, hem kâğıt hem de elektronik ortamdaki belgeler için geçerlidir. Söz konusu özellikler, aynı zamanda belgelerin delil değeri olarak adlandırılmaktadır (Çiçek ve Sağlık, 2017, s. 258).

İdari işlemler sonucunda oluşan kayıtlardan bir kısmı belge değerine sahipken bazıları doküman statüsündedir. Senato kararlarından diplomalara, yazışmalardan tutanaklara kadar pek çok malzeme belge olarak değerlendirilir. Bunlardan kamu görevi neticesinde oluşanlar, aynı zamanda resmî belge statüsündedir. Hukuki işlemlerin doğruluğunu belirtme yetkisine sahip makam tarafından usulüne göre düzenlenmiş veya onaylanmış yazılı kayıtlar da resmî belge niteliği taşımaktadır. Bununla birlikte, devlet memurlarınca görev gereği gerçekleştirilen işlemleri ihtiva eden resmî defter ve dosyalar, askerî plân ve haritalar ile bir olayın gerçeğe uygunluğunu gösteren her türlü yazılar belge olarak kabul edilmektedir. Bu belgelerin güvenilir olup doğrulanabilmesi gerekir (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], 2003, s. 172; Türk Ceza Kanunu [TCK], 2004). Bu noktadan hareketle, usulüne uygun düzenlenen, gerçeklik ve güvenilirlik içerip doğrulanabilen, düzenleyenin imza gibi bir kimlik tespiti aracı kullanılarak kendini belli ettiği her türlü yazının belge olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır.

Kamu kurumlarında oluşan yazışmaların hangi usullere göre üretileceğinin belirlendiği Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'te (Resmî Yazışma Yönetmeliği) bir yazılı kaydın belge olabilmesi için "bir işlemin yerine getirilmesi için oluşturulması, aidiyet zincirini muhafaza etmesi, el yazısı ya da güvenli e-imza ile imzalanması ve kurumsal belge yönetim sisteminde kayıt altına alınmış olması" gerektiği belirtilmektedir. E-imzalı belgelerin delil değeri teşkil etmesi için elektronik belge yönetim sistemlerinde kayıt altına alınması, güvenli e-imza ile imzalanması, üstveri, format ve ilişiksel özelliklerini koruyarak aidiyet zincirini muhafaza etmesinin gerekli olduğu görülmektedir (Resmî Yazışma Yönetmeliği, 2020). Çalışmada kullanılan e-belge/e-imzalı belge kavramı, buradaki tanım çerçevesinde anlaşılmalıdır. E-imza kavramı da çalışmada güvenli e-imzayı ifade etmektedir.

Belge tanımının yapıldığı diğer mevzuatları incelemenin belgelerin sahip olması gereken özellikleri anlayabilmeye olumlu bir katkı yapacağı düşünülmektedir. Güvenli elektronik imzalı belgelerin senet hükmünde olduğunu belirten Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda (HMK) da belge tanımı bulunmaktadır. Kanun'da, belgenin bir bilgi taşıyıcısı olduğu yönünde çok geniş bir tanım yapıldığı görülse de, belge hüviyeti taşımanın bir özelliğinin de uyumsuzluk konusu vakıaları ispata elverişli araç olması gerektiği anlaşılmaktadır (HMK, 2011). HMK'daki bu tanım, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nda da görülmektedir (Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, 2003). Belge tanımına tanık olunan bir diğer prosedür ise Damga Vergisi Kanunu'dur. Kanun'a göre, belgelerin yazılı olması, imza içermesi ve herhangi bir hususu ispat edebilmesi gerekmektedir (Damga Vergisi Kanunu, 1964).

Bununla birlikte Yargıtay kararlarında da belgenin tanımı yapılmıştır. Belgenin, belirli bir düşünce, hukuki ilişki veya vakıayı yansıtan, başka bir deyişle hukuki sonuç doğurmaya elverişli bir irade beyanını içeren ve düzenleyicisinin kim olduğunu gösteren yazılı evrak olarak tanımlandığı görülmektedir.

Bunun yanı sıra, belgenin unsurları da belirtilmektedir. Bu unsurlar şöyle ifade edilebilir (Yargıtay, 2017):

1. Yazılı olmak
  - a. Bir dilin kullanılması
  - b. Yazının bir vasıtayla kaydedilmesi
  - c. Yazının elverişli bir cisme kaydedilmiş ve taşınabilir olması
  - d. Yazının okunabilir olması
2. Hukuki sonuç doğurmaya elverişli bir içeriğinin bulunması
3. Düzenleyenin belli olması

Ayrıca, aynı kararda, belgenin belirli bir düşünce veya olayın aktarımını ya da bir hukuki ilişkinin varlığını veya yokluğunu gösterme gibi bir irade beyanını içermesi hâlinde hukuken korunduğu ve delil niteliğinin bulunduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte, bir irade açıklamasının hukuki bir sonuca yol açacak nitelikte olması hâlinde, belgenin hukuki sonuç doğurmaya elverişli bir içeriğinin bulunması şartı da karşılanmış olacaktır. O hâlde, bir yazılı kaydın belge olabilmesi için yazılı olması, kâğıt veya elektronik gibi taşınabilir kayıt ortamında bulunması, hukuki sonuç doğuracak içeriğinin bulunması ve düzenleyenin belli olması gerekmektedir.

Bu noktada, e-izmalı belgeler, yukarıda belirtilen özellikleri yaşam döngüsü boyunca koruyabilecek mi, bunların yanı sıra başka özelliklere ihtiyaç duyulabilir mi gibi sorular akla gelmektedir. Çünkü e-izmaların kırılabilir bir yapıya sahip olduğu bilinmektedir. İhtiyaç duyulan teknolojik gereksinimlerin sağlanamaması durumunda e-izmalı belgelerin gelecekte doğrulanamaması riski söz konusudur. Bu risk, e-izmalı belgelerin mevzuatta yer alan diğer özelliklere göre üretilip üretilmediğini değerlendirme imkânı sunacak bir kontrol listesinin oluşturulabileceği düşüncesini gündeme getirmektedir.

1.1. Problem, Amaç ve Yöntem

Kâğıt ortamında oluşan belgelerin delil değerini korumak için ısı ve nem gibi koşulları olması gereken seviyede tutmak yeterliyken, elektronik ortamda paradigma değişmiştir. Elektronik belgelerin muhatabına gönderildiğinde, sistemler arasında iletilindiğinde, saklama ortamlarında veya kullanılan donanım/yazılım güncellendiğinde ya da değiştirildiğinde özgünlüklerini koruyamama riski bilimsel çalışmalarda sık tartışılan konulardandır (International Research on Permanent Authentic Records in Electronic Systems [INTERPARES], 2002, s. 30). Bu riski azaltmak amacıyla belgenin bütünlüğünü koruyan ve irade beyanında bulunanın kimlik tespiti işlevine sahip olan e-izmanın, 2004 yılında yayınlanan Elektronik İmza Kanunu (EİK) ile elle atılan imzayla aynı hukuki sonucu doğurduğu hüküm altına alınmıştır (EİK, 2004). E-izmalı belgelerin delil değeri taşıması için belgeyi imzalayan kişinin açıkça belirtilmesi, gerçekleştirilen fiili göstermesi ve imzanın gerçekten o kişi tarafından atıldığını ispat etmesi gerekir. E-izma, gerçekleştirildiği iddia edilen işlemin yapıldığını ispat ettiği müddetçe belgenin delil değerinin korunmasında kullanılan bir araç olarak kabul edilecektir (Leroux, 2004, s. 201). Fakat, e-izma algoritmalarının teknolojik eskimeye uğraması, saldırı ihtimali gibi güvenlik açıkları, uygulama yazılımlarının eksikliği ve teknolojik göç yöntemleriyle ilgili sonuçların henüz yeteri kadar görülmemesi e-izmalı belgelerde görülen riskler arasında değerlendirilmektedir (Kamu Sertifikasyon Merkezi [Kamu SM], 2015; Boudrez, 2007, s. 182-183).

Bununla birlikte, her ne kadar iflas ve benzeri durumlar karşısında e-izma sertifikası sağlayıcılarının mevcut sertifikaları benzer bir mahiyetteki kuruluşlara devretmeleri hüküm altına alınsa da ilerleyen dönemlerde bu devrin sağlıklı bir şekilde gerçekleşip sertifikaların geçerliliğinin korunduğuna dair yeteri kadar tecrübe söz konusu değildir. Ayrıca, Kamu SM'nin belgeleri istemeyerek de olsa değiştirmek gibi bir ihtimalin söz konusu olabileceği ifade edilmektedir (Bralic, Kules ve Stancic, 2017, s. 91-92). E-izmaların teknolojik göçü meselesi karşılaşılan bir diğer sorun olarak öne çıkmaktadır. Bu göç sırasında belgenin okunabilirliğinin olumsuz etkilenmesi riski gündeme gelmektedir. Bundan dolayı teknolojik göçten sonra belgenin yeniden imzalanması, belgedeki imzanın sahipliğinin doğrulanması, ilk oluşan bit akışı ve doğrulama zincirinin korunması ile teknolojik göç sürecinin sertifikalandırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü teknolojik göç sonrası belgenin yeni bir bit akışı

olacak ve daha önce oluşturulan bit akışı ile örtüşme gerçekleşmeyecek, bunun neticesinde belgenin formatı değiştikten sonra e-imzanın doğrulama fonksiyonu geçerli olamayacaktır. Bu noktada, teknolojik göç sonrası oluşturulan belgelerin yeniden imzalanacağı söylenmektedir. Mesela, e-imza sahibi artık hayatta olmayabilir veya kurumda o fonksiyonu gerçekleştirmekle ilgili bir görevi bulunmayabilir. Böyle bir durumda e-imzayı aynı kişinin yeniden oluşturması ne ölçüde mümkün olabilir? Bu konuda henüz yeterli pratikler sergilenememiştir. (Boudrez, 2007, s. 186-188).

Söz konusu riskler, e-imzalı belgelerin delil değerini olumsuz yönde etkileyebilir. Her ne kadar mevzuat, e-imzalı belgelerde gerekli olan delil değeri özelliklerinin e-imza sertifikalarında mevcut olduğuna karar verse de, bu sertifikaların doğrulanamaması gibi bir ihtimal karşısında e-imzalı belgelerin delil olarak kullanılamaması riski hep gündemdedir. Bu noktada, e-imzalı belgelerin delil değerinin korunması için e-imzanın yanı sıra mevzuatta belirtilen diğer delil özelliklerinin neler olduğu ve bunların delil niteliğiyle uyumlu olup olmadığının değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Makalede bu amaçla kullanılabilir bir kontrol listesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Böylece e-imza dışında başka faktörlerin de bir kriter olarak kullanılabilmesi konusuna dikkat çekmek amaçlanmıştır.

Bu makalede nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup durum çalışması anlayışı benimsenmiş, belgesel analiz gerçekleştirilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Külcü ve Turan'ın (2013) kamudaki belge yönetimine ilişkin mevzuatı incelediği çalışmasından faydalanılmakla birlikte mevzuatta “belge” ve “arşiv” anahtar kelimeleriyle taramalar yapılmış ve HMK, Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK), Türk Borçlar Kanunu (TBK), Türk Ticaret Kanunu (TTK), Vergi Usul Kanunu (VUK), Noterlik Kanunu, Tebligat Kanunu ve Kayıtlı Elektronik Posta (KEP) Yönetmeliği, Bankacılık Kanunu, Elektronik Haberleşme Kanunu, Sigortacılık Kanunu EİK ve Resmî Yazışma Yönetmeliği'nde belgelerin delil değerinin korunmasıyla ilişkilendirilebilecek hükümler bulunduğu görülmüştür.

Çalışmada ilk olarak e-imzayı el ile atılan imzayla aynı hukuki sonucu doğurduğunu ifade etmesi nedeniyle EİK incelenmiştir. Resmî Yazışma Yönetmeliği, kurumsal fonksiyonların yürütülmesi sırasında oluşan yazışmaların sahip olması gereken özelliklere ilişkin hükümleri belirlemektedir. Kamu kurumlarının oluşturduğu yazışmalar, bu Yönetmelik'e uygun olmakla birlikte, delil değerini korumak için diğer mevzuat hükümlerinde belirtilen niteliklere de sahip olmalıdır. İncelenen kanunlardan ilki HMK'dır. Bunun seçilmesinin nedeni, e-imzalı belgelerin delil değerine ilişkin hükümler içermesidir. Bununla birlikte, belgede sahtecilikle ilgili hususlar yer aldığından CMK'daki hükümler incelenmiştir. TBK'da belgelerin şekil özellikleriyle ilgili hükümlerin mevcut olması Kanun'un incelenmesini gerekli kılmıştır. TTK ve VUK'a bakılmasının nedeni ticari faaliyetler sonucunda oluşan belgelerin yapılan faaliyete göre dosyalandırılması gerektiğini belirtmek gibi normların mevcut olmasıdır. Noterlik Kanunu, e-imza ile düzenlenecek belgelere ilişkin hükümler içerdiğinden kapsam dışında tutulmamıştır. Kurumlara yapılacak elektronik tebligatlara ilişkin hükümler barındırması nedeniyle Tebligat Kanunu analiz edilmiştir. Kamu kurumlarının elektronik ortamda birbirlerine iletecekleri resmi yazışmalar için KEP Yönetmeliği hazırlanmıştır. E-imzalı belgelerin geçerliliğiyle ilgili hükümler bulunduğu bahsi geçen Yönetmelik de değerlendirilmiştir. Diğer kanunlardan farklı olarak kapsamlı yaklaşımlar getirmesi nedeniyle Bankacılık Kanunu analiz edilmiştir. Kurumların risk değerlendirmesine ilişkin hükümler içermesinden dolayı Elektronik Haberleşme Kanunu ele alınmıştır. Belgelerin sahip olması gereken özellikler belirtildiğinden Sigortacılık Kanunu da bu kapsamda değerlendirilen prosedürler arasında yer almıştır.

Çalışma, üç kısımdan meydana gelmektedir. Birinci bölümde literatür analizi yapılmıştır. Burada daha çok hukuk alanındaki yayınlar incelenmiştir. İkinci bölümde e-imzalı belgelerin delil değerinin korunması için gerekli olan özelliklerin belirtildiği mevzuat hükümleri değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise EBYS'lerde kayıt altına alınan e-imzalı belgelerin delil değerinin korunmasına yardımcı olabilecek kontrol listesi tablosunun gösterilmesine gayret edilmiştir.

2. Literatür İncelemesi

2004 yılında yayınlanan EİK ile, e-imzanın elle atılan imza ile aynı hukuki sonucu doğuracağı hüküm altına alınmıştır. Bu nedenle, daha çok 2004 yılından sonra çıkmış olanlar ile bu tarihten itibaren güncellenerek e-belge konusunda hüküm koyan prosedürler incelenmiştir. Prosedürlerin yanı sıra düzenleyici işlem türü belgeler ile makale, kitap ve tez gibi diğer literatür de değerlendirilmiştir. Mine Erturgut'un e-imzalı belgelerin geçerliliğiyle ilgili yaptığı doktora tezi, e-belgelerin senedin özelliklerini

karşılamadığını ifade etmesi bakımından önemli bir tartışmaya öncülük etmiştir (Erturgut, 2004). Bu tartışmanın sebebinin orijinalin sadece bir tane olması nedeniyle elektronik ortamda mevcut olamayacağı düşüncesinden kaynaklanabileceği değerlendirilmektedir. Aynı zamanda, HMK'da e- imzalı belgelerin adı senet hükmünde olduğu maddesi eklenirken, gerekçede e-imzanın dar ve teknik anlamda senet olmadığı belirtilmiştir (Özbek, 2013, s. 2233). Böyle bir kanaatin gelişen teknoloji karşısında kesin bir tanım yapmak istenmemesinden veya güvenli e-imzanın oluşturma ve doğrulama yöntemlerinin ıslak imza ile farklılığından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Fakat, söz konusu husus adı senet/resmi senet tartışmalarını da beraberinde getirmiş ve öğretilerde konu üzerinde incelemeler yapılmıştır (Pekcanitez, Atalay ve Özkes, 2011; Acar, 2012; Göksu, 2010; Yardım, 2013). HMK'da e- imzalı belgelerin senet hükmünde olduğunun kararlaştırılması (HMK, 2011), TTK ve TBK'da e-imzanın elle atılan imza ile aynı sonucu doğuracağına hüküm altına alınması (TTK, 2011; TBK, 2011), UYAP'ta e-imza ile ıslak imzalı kararın çelişmesi hâlinde e-imzalı kararın benimsenecek olması (CMK, 2003), Danıştay ve Yargıtay kararlarında da e-imza ile oluşturulan belgenin ıslak imzayla oluşturulmasına gerek olmadığına dair verilen kararlar e-imzalı belgelerin delil değerini güçlendiren hususlar olarak değerlendirilmektedir (Danıştay, 2018; Danıştay, 2019; Yargıtay, 2020; Yargıtay, 2020a).

Hukuk alanında yapılan çalışmaların e-imzalı belgelerin uzun vadede geçerliliklerini nasıl koruyabileceğinden ziyade, tabii olarak günümüzdeki geçerliliği üzerine yapıldığı görülmektedir. 2004'den sonra e-imzalı belgelerin geçerliliği konusuna değinen ilk akademik çalışmalardan biri Mustafa Göksu'ya ait doktora tezidir. Göksu, e-imzalı belgelerin senedin özelliklerini karşılamadığını (Göksu, 2010, s. 154) belirtmekte; hâkimin bu belgelerin geçerliliğini nasıl inceleyeceğini aktarmaktadır. Ayşe Ece Acar'ın yüksek lisans tezinden kitaplaştırdığı anlaşılan çalışması, e-imzalı belgelerin senedin özelliklerini karşıladığını ifade etmesi bakımından önemli bulunmaktadır (Acar, 2012). Ertan Yardım, karşılaştırmalı hukuktan örnekler vererek e-imzalı belgelerin senedin özelliklerini karşıladığını öne sürmektedir (Yardım, 2013). Mustafa Yılmaz, e-imzalı belgelerin idari yargılama hukukundaki delil niteliğini incelediği çalışmasında, bunların hangi şartlarda delil olarak kullanılabileceğini açıklamış fakat İdari Yargılama Usul Kanunu'nda bir ifade geçmemesini eksiklik olarak öne çıkarmıştır (Yılmaz, 2013). Bununla birlikte, Mustafa Serdar Özbek, elektronik ortamda düzenlenen noter senetlerini incelemiş ve bunların hangi şartlar dâhilinde geçerli olduğunu aktarmıştır (Özbek, 2013).

Söz konusu çalışmalar, genel olarak e-imzalı belgelerin geçerliliğini incelemektedir. Buna karşın, acaba e-imza işlevini yerine getiremezse söz konusu belgeler nasıl doğrulanabilir sorusu henüz yeteri kadar tartışılmamıştır. Bu soruya cevap arayan yazılardan biri 2017'de bu çalışmanın yazarları tarafından yapılmıştır (Çiçek ve Sağlık, 2017). Çalışmada elektronik delil elde etme yöntemleri kullanılarak belgelerin delil değerinin korunabileceği ifade edilmiştir. Bununla birlikte, Resul Göksoy'un yüksek lisans tezine dayanarak yayınladığı anlaşılan kitabında elektronik delillerin geçerliliği için sadece e-imza ve iz değerlerinin dikkate alınmasının sorun oluşturabileceği belirtilmiştir (Göksoy, 2019, s. 113-115, 119). Durum böyle olunca, e-belgelerin delil değerini nitelikleme için mevzuatta belirtilen delil özelliklerini açığa çıkarmanın faydalı olabileceği düşünülmektedir.

3. Mevzuatta E-Belgelerin Delil Özellikleri

E-belgelerin delil değerine ilişkin hükümlerin yer aldığı düşünülen kanunlar ve yönetmelikler analiz edilmiş, kanunlardan tebliğlere ve yönetmeliklere giden bir seyir izlenmiştir. Bu seyir izlenirken önce kamu hukuku, sonra özel hukukla ilişkili mevzuat incelenmiştir. Bunun neticesinde elde edilen delil özelliklerinin bir tablo ile üçüncü bölümde açıklanmasına çalışılmıştır.

Çalışmada ilk olarak e-imzayı el ile atılan imzayla aynı hukuki sonucu doğurduğunu ifade etmesi nedeniyle EİK ele alınmıştır. Sonrasında medeni muhakeme hukukunun temel kanunu olan HMK ve ceza muhakemesinin temel kanunu olan CMK, belgelerin delil değeriyle ilişkili olduğu düşünülen hükümleri açısından incelenmiştir. Yargıtay kararlarıyla CMK hükümleri birlikte değerlendirilmiştir. Bunlarla e-imzalı belgeler arasında ilişki kurulmasına çalışılmıştır. Bununla birlikte, VUK ve ilişkili mevzuat gözden geçirilmiştir.

Bankacılık Kanunu'nda diğer kanunlardan farklı olarak daha kapsamlı yaklaşımlar olduğu görülmektedir. Bu kanun ve ilişkili mevzuattaki hükümler e-imzalı belgelerin delil değeriyle ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Aynı zamanda kurumların risk değerlendirmesine ilişkin hükümler

içermesi nedeniyle Elektronik Haberleşme Kanunu ve ilişkili mevzuat analiz edilmiştir. Ayrıca, Sigortacılık Kanunu ve ilişkili mevzuatta belgelerin sahip olması gereken özellikler belirtilmektedir. Kamu hukukundaki kanunlardan son olarak onaylama ve düzenleme şeklindeki e-imzalı belgelere ilişkin hükümler içermesi nedeniyle Noterlik Kanunu da çalışmanın kapsamına alınmıştır.

Yukarıda belirtilen kanunlardan sonra kamu hukukundaki yönetmelikler analiz edilmiştir. Kurumlara yapılacak elektronik tebligatlara ilişkin hükümler içeren Tebligat Kanunu Yönetmeliği analiz edilmiştir. Kurumsal fonksiyonların yürütülmesi sırasında oluşan yazışmaların sahip olması gereken özelliklere ilişkin hükümleri belirleyen Resmî Yazışma Yönetmeliği incelenmiştir. Sonrasında özel hukukun kapsama alanında bulunan ve belgelerin şekil özellikleriyle ilgili hükümler içeren TBK ile ticari faaliyetler sonucunda oluşan belgelerin delil değeriyle ilgili hükümler barındırdığı düşünülen TTK ve ilişkili mevzuat irdelenmiştir. Son olarak hem ticari tarafların hem de kamu kurumlarının elektronik ortamda birbirlerine iletecekleri e-imzalı belgelere ilişkin hükümler ihtiva eden KEP Yönetmeliği analiz edilmiştir.

Elektronik imzalı belgelerin delil değeri taşıması için güvenli elektronik imza ile oluşturulmaları gerekir. Güvenli elektronik imza, sadece imza sahibine bağlı olan ve onun tasarrufundaki güvenli elektronik imza oluşturma aracı ile atılan, nitelikli elektronik sertifikaya dayanarak imza sahibinin kimlik tespitine imkân veren imzalanmış elektronik veride sonradan değişiklik yapıp yapılmadığının belirlenmesini sağlayan araç olarak tarif edilmektedir. Güvenli elektronik imza, elle atılan imza ile aynı hukuki sonucu doğurmaktadır. Fakat kanunların resmi şekle veya özel bir merasime tabi tuttuğu hukuki işlemler (tapu alım-satımı, evlilik akdi gibi) ile banka teminat mektupları dışındaki teminat sözleşmeleri, güvenli elektronik imza ile gerçekleştirilememektedir (EİK, 2004). Bu gibi durumlar 2020 yılından güncellenen Resmî Yazışma Yönetmeliği'nde de zorunlu hâl olarak tarif edilmiştir (Resmî Yazışma Yönetmeliği, 2020).

Elektronik imzalı bir belgenin delil değeri taşıması için yukarıdaki hususları sağlaması gerekir. Bu noktada güvenli elektronik imza oluşturma ve doğrulama araçlarının özelliklerinin açığa çıkarılması gerekli görülmektedir. Güvenli elektronik imza oluşturma aracı, ürettiği imza verilerini eşsiz kılmalı, bunların gizliliğini ve üçüncü kişilerce elde edilemeyip kullanılamamasını sağlamalı ve e-imzayı sahteciliğe karşı korumalıdır. Bununla birlikte, imzalanacak veri, imzalandıktan sonra değiştirilememelidir (EİK, 2004).

Güvenli elektronik imza doğrulama araçları ise imza sahibinin kimliğini, imzanın doğrulanması için kullanılan veriler ile doğrulama işlemini güvenilir ve kesin biçimde çalıştırarak sonuçları değiştirmeksizin doğrulama yapan kişiye göstermeli, aynı zamanda imzalanmış verileri güvenilir bir biçimde sunabilmelidir. Bununla birlikte, kullanılan elektronik sertifikanın doğruluğunu ve geçerliliğini güvenilir bir biçimde tespit ederek sonuçları değiştirmeksizin doğrulama yapan kişiye göstermelidir (EİK, 2004).

E-imzalı belgelerin delil değerine ilişkin çeşitli hükümler HMK'da bulunmaktadır. Burada, deliller kesin ve takdiri olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Kesin deliller, senet, yemin ve kesin hüküm; takdiri deliller ise bilirkişi, tanık, keşif, uzman görüşü ve kanunda düzenlenmemiş diğer delillerdir (HMK, 2011; Acar, 2012, s. 8-12). HMK'da 204. maddede yer alan “*yetkili memurların görevleri içinde usulüne uygun olarak düzenledikleri belgeler, aksi ispatlanıncaya kadar kesin delil sayılırlar*” (HMK, 2011) hükmünden hareketle kamu kurumlarında oluşan belgelerin kesin delil kabul edildiği anlaşılmaktadır. Burada, belgelerin usulüne uygun olarak düzenlenmesi gereği dikkat çekmektedir.

Kesin delil olarak kabul edilen kamu belgelerinin uyuşmazlık konusu vakalara ispata elverişli olmanın yanı sıra, senetlerin sahip olması gereken özellikleri de ihtiva etmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Senedin özellikleri, bu konuda çalışma yapan hukukçuların görüşlerinden (doktrin) öğrenilmektedir. Bunlar, somutluluk, yazılılık, bir irade beyanı içermek ve irade beyanının kimlik tespiti için bir imzanın bulunmasıdır (Berkin, 1946; Acar, 2012, s. 24-25). Ayrıca, senetler Latin harfleriyle yazılmalıdır (Yavaş, 2009, 117). Resmî senetler söz konusu olduğunda, senedin, resmî makam veya memur tarafından düzenlenmesi; düzenlemenin, düzenleyen makam veya memurun yetkisi dâhilinde olması ve usulüne uygun olarak meydana getirilmesi gerekmektedir (Yavaş, 2009, s. 150). Elektronik ortamda üretilmiş senetler için bu özelliklere veri bütünlüğünün yani verilerin değiştirilemezliğinin sağlanması da eklenmektedir (Ertugut, 2004, s. 138).

Ceza muhakemesi, maddi gerçeği araştırıp bulmayı gaye edinmiştir. Böylece, cezanın genel ve özel önleme işlevini gerçekleştirerek kişisel ölç alınmasını engellemeyi amaçlar. Medeni muhakeme hukuku ise özel hukuk kurallarına aykırılık durumunda yapılacak muhakemeyi düzenleyip bireylerin kişisel haklarının sağlanmasını hedefler. Bu nedenle, medeni muhakeme hukuku ancak hakkı ihlal edilen tarafından harekete geçirilebilir. Ceza muhakemesinde maddi gerçeğin aranmasına karşılık, medeni muhakemede kural olarak biçimsel gerçeğin tespitiyle yetinilir. Bu farklılıktan dolayı ceza muhakemesinde delil serbestisi vardır (Zafer ve Centel, 2012, s. 7).

Bireyler, özel hukuk alanındaki ilişkilerinde sorun çıkması ihtimalini düşünerek ispat vasıtalarını hazırlayabilir; fakat işleyeceği suçun delillerini hazırlayamaz. Aksine, suç delilleri yok edilmeye çalışılır. Bu nedenle, ceza muhakemesinde delillerin sınırlandırılması ispatı zorlaştırarak ceza muhakemesini işlemez hâle getirebilir. Ceza muhakemesinin bu özelliğinden kaynaklanan delil serbestisinin sınırsız bir serbestlik olduğu düşünülmemelidir. Delil olarak kullanılacak araçların bazı özelliklere sahip olması gerekir (Zafer ve Centel, 2012, s. 196-197). Bunlar şöyle açıklanabilir (CMK, 2004; Yargıtay, 1993; Yargıtay, 2013):

- Deliller, uyumsuzluğu oluşturan olayın bir parçasını ispat edebilecek nitelikte ve beş duyu organımızla algılanabilecek maddi yapıya sahip olmalı,
- Deliller, hukuka uygun yollardan elde edilmeli,
- Delil, sağlam ve güvenilir olmalı, uydurulmamalı ve değiştirilmemeli,
- Mahkeme taraflarınca delillerin bilinmesi sağlanmalı (müştereklik) ve
- Delilin oluştuğu andan imhasına kadar geçen süreçte doğruluğu ve bütünlüğü sağlanmalı.

Bu hükümler delil olan her nesne için geçerli kabul edilmektedir. E-imzalı belgeler için bu hükümlerin bir işlem sonucunda oluşması, ekranda görünebilmesi ve çıktısının alınabilmesi, kurumun elektronik belge yönetim sisteminde kayıtlı olması, özgünlük, gerçeklik ve tamlık arz etmesi, her zaman erişilebilir ve kullanılabilir olması ile aidiyet zincirinin belgenin yaşam döngüsü boyunca korunması anlamına geldiği düşünülmektedir (Çiçek ve Sağlık, 2019, s. 151-153).

CMK'nın elektronik işlemler bölümünde e-imza ile ilgili önemli hükümler bulunmaktadır. Bu Kanun'da gösterilen istisnalar hariç olmak üzere e-imza ile UYAP üzerinden her türlü ceza muhakemesi işlemi yapılabilmektedir. Fiziki olarak hazırlanması öngörülen her türlü belge e-imza ile imzalanabilir ve e-imzalı bu belgeler, muhatabına elektronik ortamda gönderilir, gerekmedikçe fiziki olarak düzenlenmez. En dikkat çeken hüküm ise UYAP'taki e-imzalı belgenin elle atılan imzayla çalışması hâlinde UYAP'ta kayıtlı olan belgenin geçerli kabul edilmesidir. Bu hükmün elektronik ortamı fiziki ortama göre daha önceliği kabul edilmektedir (CMK, 2004).

E-imzalı belgelerde, mühürleme işlemi ile kanunlarda birden fazla nüshanın düzenlenmesini öngören hükümler uygulanmamakta; zorunlu nedenlerle fiziki olarak düzenlenmiş belgeler ise yetkili kişilerce taranarak UYAP'a aktarılacak gerektiğinde ilgili birimlere elektronik ortamda gönderilmektedir (CMK, 2004). Bu hükümler, "Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdarî ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine dair Yönetmelik"te de yer bulmaktadır. Ayrıca, mezkur Yönetmelik'te teknik nedenlerle fizikî olarak düzenlenen belgelerin engelin ortadan kalkmasından sonra derhâl elektronik ortama aktarılması benimsenmiştir (Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdarî ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine dair Yönetmelik, 2015).

Vergi hukuku, kişilerin devletler ile vatandaşlık ilişkilerinden kaynaklanan vergi ödevine ilişkin kuralları düzenler (Öner, 2019, s. 27). Vergi hukukunda, ceza hukuku ile aynı nitelikte olmasa da genel hatlarıyla benzerlik taşıyan delil serbestliği ve delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkeleri geçerlidir. Hukukun öngördüğü sınırlamalar dâhilinde "delil" niteliğini taşıyan her ispat aracı kullanılabilir ve hâkim tarafından serbestçe değerlendirilir. Bununla birlikte, vergi yargılamasında "kesin delil" kavramına ihtiyatlı biçimde yaklaşılmaktadır. Çünkü bir işlem uyumsuzluk konusu olduğunda, işlemin dayanaklarının ve yargılama sırasında ileri sürülen tüm ispat araçlarının "delil" olarak nitelendirilmesi; bunların doğruluğuna ve delil olarak kabulü için gerekli diğer koşulları taşıyıp taşımadığına hâkim tarafından kanaat getirilmesine bağlıdır (Gümüşkaya, 2015, s. 261, 265).

VUK'da belgelerin delil değeriyle ilgili çeşitli hükümler görülmektedir. Kanun, bir hakkın ispatında delil olarak kullanılacak belgelerin işlerinin icabına göre dosyasında muhafaza edilmesini gerekli kılmaktadır (VUK, 1961). Buradan, belgelerin delil değerinin korunması için sağlıklı bir dosyalama yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, VUK tebliğlerinde de e-belgelerle ilgili bazı hükümler görülmektedir. 509 nolu Genel Tebliğ'de, elektronik ortamda oluşturulacak belgelerin üzerinde mali mühür/nitelikli elektronik sertifika taşımaya, belge üzerinde doğrulamaya, görüntülemeye ve kâğıt baskı almaya imkân veren genel bir tanınırlığa sahip olan bir formata sahip olması gerektiği belirtilmiştir. Bununla birlikte, belgelerde üç haneli birim kodu ve 13 haneli sıra numarasından oluşan belge numarası kullanılması gerekmektedir. 13 haneli sıra numarasının ilk 4 karakteri, yılı temsil ederken 9 karakterli numara, her yıl 1'den başlayarak kullanılır. Aynı belge numarası, birden fazla kullanılmamaktadır. Yine aynı tebliğe göre, e-arşiv uygulamasını kendi sistemi üzerinden kullananlar, belgelere ait elektronik kayıtların bozulması, silinmesi, zarar görmesi, işlem görememesi halleri ile olağanüstü durumların meydana gelmesi halinde, durumu Başkanlığa on beş gün içinde bildirerek bu kayıtları nasıl tamamlayacağına ilişkin ayrıntılı bir plan sunmak zorundadır (509 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği, 2019).

509 nolu Genel Tebliğ'de e-fatura mükellefi olmayan kuruluşlara e-fatura format ve standartları kullanılarak ve faturanın basılabilir görüntüsü eklenerek faturaların elektronik ortamda gönderilebileceği belirtilmektedir (509 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği, 2019). Bu format ve standartlar, Elektronik Arşiv Kılavuzu ve E-Fatura Entegrasyon Kılavuzunda açıklanmaktadır. Bununla birlikte, e- arşiv raporlarının ise XADES-A standardı kullanılarak e-arşiv uygulaması üzerinden Gelir İdaresi Başkanlığına (GİB)'e gönderilmesi gerekmektedir (GİB, 2018). E-arşiv uygulamasını kendi sistemlerinde kullanmak isteyen kurumlar, ISO 27001, ISO 22301 ve ISO 2000 Standartları'na sahip olmalıdır (GİB, 2018b). Oluşturulacak e-faturalar, Universal Business Language (UBL) – Türkçe (TR) olarak eXtended Markup Language (XML) dilinde, Unicode Transformation Format-8 (UTF-8) formatında, Standart Business Document Header formatındaki bir zarfta ve XML Schema Definition (XSD)'a uygun olarak üretilmelidir. UBL dilindeki faturalar, mali mühür ile onaylanmalıdır (GİB, 2018b). O hâlde, mali belgelerin belirlenen format ve standartlarda üretilmesi ile çıktısı ve elektronik ortamdaki görüntüsünün aynı olması gerektiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, e-belgeler için bir risk planı oluşturulmalıdır.

E-faturasını kendi bilgi işlem sistemlerinde oluşturmak isteyen kurumlar, Portable Document Format (PDF) kullanıyorsa faturayı PDF Advanced Electronic Signature (PADES) standardını kullanarak mali mühür/nitelikli e-imza ile imzalamalıdır. Fatura ekine, XML yapısındaki UBL-TR ve XSD eklenmelidir (GİB, 2018). E-fatura kullanım kılavuzunda mali mühür, verinin bütünlüğü, içeriği ve düzenleyeni gösteren ve koruma altına alan nitelikli elektronik sertifika alt yapısını ifade etmektedir. Kullanım açısından e-imza ile benzerlik göstermektedir (GİB, 2013). Elektronik bilet ve elektronik yolcu listesinde mali mühür ya da e-imzanın XML Advanced Signature - Basic Electronic Signature (XADES- Bes) ile havayolu ve etkinliklerde kullanılacak e-biletlerin ise XADES-Archival (XADES-A) ile imzalanması gerekmektedir (GİB, 2016a; GİB, 2016b; GİB, 2017).

509 (509 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği, 2019) ve 446 (446 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği, 2015) nolu tebliğlerde e-biletlerde ve e-yolcu listelerinde bulunması gereken bilgiler açıklanmaktadır. Bununla birlikte, 509 nolu tebliğde e-bilet ve raporlarının Türkiye'de saklanması gerektiği belirtilmiştir (509 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği, 2019). O hâlde, üretilen e-belgelerin delil değerinin korunması için belgelerin Türkiye'de saklanması gerektiğini ifade etmek mümkündür.

Kurumların elektronik ortamda hazırladığı diğer belge türleri e-defter ve beratlardır. Bu belgelerin bütünlüğü ve gerçekliği, e-imza ve mali mühür ile sağlanmaktadır. Ayrıca, e-defter ve beratlar, eksiksiz, okunabilir, anlaşılabilir ve kâğıt çıktısı alınabilir olmalıdır. Bu belgelerin Türkiye'de muhafaza edilmesi zorunludur (1 Sıra No'lu Elektronik Defter Tebliği, 2011). 509 sıra nolu Genel Tebliğ, e-defter ve e-fatura kullanımında özel entegratör kullanımını mümkün kılmakta fakat bu durumda, entegratörün donanım ve yazılımının Türkiye'de bulunması zorunluluğunu getirmiştir (509 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği, 2019).

Bununla birlikte yazılım uyumluluk onayı kılavuzunda, eXtensible Business Reporting Language (XBRL) dili kullanılması gerekli kılınmış ve dosya boyutları, yapı gibi unsurlarla ilgili teknik

zorunluluklar belirtilmiştir. E-defterlerin XBRL Global Ledger (Küresel Defter) taksonomisine göre oluşturulması gerekmektedir (GİB, 2018c). Kılavuzda, bir dizin yapısının benimsenerek ilgili kayıtların ait olduğu dosya içerisinde bulunması yönünde bir yaklaşım benimsendiği görülmektedir (GİB, 2016). Bu noktada, bilişsel bir süreç olan dosyalama mantığının (Çiçek, 2016a) e-defterlerin yönetiminde uygulandığını ifade etmek mümkündür.

Dünyadaki fon kaynaklarının transferini sağlamak amacıyla bankacılık faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Bankalar, ciddi miktarda parayla finansal işlem yapmaktadır. Bu işlemlerin hilesiz yapılacağına dair bir güven ortamının tesisine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaçla denetimler uygulanmakta, bankacılık kanunları düzenlenmektedir (Gündoğdu, 2019, s. 21). Bankacılık işlemleri, belgelere dayanarak gerçekleştirilmektedir. Türkiye'deki Bankacılık Kanunu ve ikincil düzenlemelerde faaliyetlerin delili olan belgelerin sahip olması gereken bazı özelliklerin ifade edildiği gözlenmektedir.

Kanun'da, “*alınan yazılar ve faaliyetler ile ilgili belgelerin asılları veya bunun mümkün olmadığı hâllerde sıhhatlerinden şüpheye mahal vermeyecek kopyaları ve yazılan yazıların makine ile alınmış, tarih ve numara sırası verilerek düzenlenecek suretleri, usûlleri çerçevesinde ilgili banka nezdinde on yıl süreyle saklanır. Bu belgelerin mikروفilm, mikروفiş şeklinde veya elektronik, manyetik veya benzeri ortamlarda saklanması mümkündür*” hükmü mevcuttur (Bankacılık Kanunu, 2005). Bir belgeyi asıl (orijinal) yapan özelliklerden biri ilk üretildiği haliyle mevcut olmasıdır (Çiçek, 2009, s. 208). Fakat elektronik bir belgenin aslından söz etmek pek mümkün değildir. Çünkü belge elektronik ortamdaki cihazlar arasında sürekli bir aktarım halinde olduğundan ilk üretildiği hâli korunmamaktadır (INTERPARES, 2008). Elektronik ortamın doğasına özgü bir durum olsa da, bankacılık faaliyetlerine ilişkin elektronik belgelerin delil değerinin korunması için gerekli olan bir özelliğin de sıhhatlerinden şüpheye mahal vermemek olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, belgelerin evrak kayıt sistemine tarih, numara ve konusu belirtilerek kaydının zorunlu tutulduğu görülmektedir (Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2006).

Bununla birlikte, belgeler, zamanında (Bilgi Alışverişi, Takas ve Mahsuplaşma Kuruluşlarında Bilgi Sistemleri Yönetiminde Esas Alınacak İlkeler ile İş Süreçleri ve Bilgi Sistemlerinin Denetimine İlişkin Tebliğ, 2013), doğru (Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemlerinde Kullanılan Bilgi Sistemleri Hakkında Tebliğ, 2016) ve okunabilir bir şekilde denetime sunulup güvenilir bir şekilde muhafaza edilerek (Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun, 2013) her zaman erişilebilir (Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para İhracı ile Ödeme Kuruluşları ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Yönetmelik, 2014) olmalıdır. Ayrıca, belgelerin bütünlük, tutarlılık, güvenilirlik, doğruluk ve hesap verebilirlik koşullarını içermesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, 1 Temmuz 2020 tarihinde yürürlüğe giren “Bankaların Bilgi Sistemleri ve Elektronik Bankacılık Hizmetleri Hakkında Yönetmelik'te yer alan “*bilgi sistemlerine ilişkin işlemlerin doğruluğu ve güvenilirliği asgari olarak, yapılmak istenen işleme ait anahtar öneme sahip bilgilerin işlemin başlangıcından tamamlanışına kadar doğruluğunu yitirmemesini ve yapılmak istenen işlemin kendinden beklenen sonucu yerine getirmemesini; tamlığı ise asgari olarak bütün işlemlerin hata üretmeden gerçekleşmesini ve mükerrer olamamasını gerektirir*” hükmünün, belgelerin aidiyet zincirinin korunması anlamına geldiği düşünülmektedir (Bankaların Bilgi Sistemleri ve Elektronik Bankacılık Hizmetleri Hakkında Yönetmelik, 2020). Bahsi geçen yönetmelikte, bu konuda benimsenen yaklaşımlar şöyle belirtilebilir:

Bilgi sistemleri yönetiminin kurumsal yönetimin bir parçası olduğu ve bilgi sistemleri stratejisi ile iş hedeflerinin uyumlu olması gerektiği dile getirilmektedir. Bilgi sistemleri yönetimine ilişkin unsurların yönetsel hiyerarşi içerisinde uygun yere yerleştirilerek gerekli finans ve insan kaynağının tahsis edilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, bilgi sistemlerinin yönetimine ilişkin politika ve prosedürlerin hazırlanması ile risk yönetiminden bahsedilmektedir. Risk yönetiminde dikkate alınabilecek unsurlar belirtilmektedir. Bu unsurlar, teknolojik gelişmeler, hizmet alımı, işlem kayıtları, güvenilirlik ve bilgi güvenliği önlemleri şeklinde ifade edilebilir. Bilgi güvenliğinin sağlanmasında, belgelerin gizlilik, bütünlük ve ulaşılabilirliklerine dikkat edilmesiyle güvenlik hassasiyetlerine göre sınıflandırılıp uygun düzeyde güvenlik kontrollerinin tesis edilmesi ve sızma testlerinin gerçekleştirilmesi gibi yaklaşımlar önerilmektedir (Bankaların Bilgi Sistemleri ve Elektronik Bankacılık Hizmetleri Hakkında Yönetmelik, 2020).

E-ımalı belgelerin delil değerine ilişkin hükümlerin görüldüğü bir diğer mevzuat Elektronik Haberleşme Kanunu'dur. Bu kanun, haberleşme alt yapısı, şebeke ve hizmet alanlarında teknolojik gelişime ilişkin usul ve esasları belirlemektedir (Elektronik Haberleşme Kanunu, 2008). "Elektronik Haberleşme Sektöründe şebeke ve Bilgi Güvenliği Yönetmeliği" bu konuda önemli hükümler içermektedir (Elektronik Haberleşme Sektöründe şebeke ve Bilgi Güvenliği Yönetmeliği, 2014). Elektronik haberleşme hizmeti sunan ve/veya şebekesi sağlayan ve altyapısını işleten şirketler yani işletmeciler, bilgi güvenliği yönetim sistemi kurmakla mükellef kılınmıştır. Bu sistem, bilginin gizliliği, bütünlüğü ve erişilebilirliğini sağlamalı, bunlarla birlikte, kuralları belirlenmiş; planlı, yönetilebilir, sürdürülebilir, dokümante edilmiş, yönetimce onaylanmış ve uluslararası güvenlik standartlarına uyumlu olmalıdır. Bunun için işletmeciler, öncelikle bilgi güvenliği yönetim sistemi politikası oluşturmalıdır. Bilgi güvenliği yönetim sistemi politikasında, uygulanan güvenlik politikaları, prosedürler, kurallar, prensipler ve standartlar hakkında genel bilgiler verilir. Burada, risk değerlendirmesi yapılarak varlıklar sınıflandırılmaktadır (Elektronik Haberleşme Sektöründe şebeke ve Bilgi Güvenliği Yönetmeliği, 2014).

İşletmecilerin sahip oldukları varlıkları kaydettiği varlık envanterinde, asgari olarak varlığın adı, tipi, yeri, yedekleme bilgisi, değeri, sorumlusu ve kimlik bilgileri bulunur. Bununla birlikte, varlıklar, gizlilik sınıfı, kritiklik derecesi, yasal gereksinimler ile hassasiyet kriterlerine göre etiketlenir. Ayrıca, erişim, kullanım, depolama, iletim, imha, paylaşım ve dağıtım kuralları da belirlenir (Elektronik Haberleşme Sektöründe şebeke ve Bilgi Güvenliği Yönetmeliği, 2014).

Bununla birlikte, işletmeciler, elektronik ortamda tutulan bilgilerin yetkisiz olarak erişilmesi, değiştirilmesi, silinmesi ve zarar görmesine karşı gerekli önlemleri almalıdır. Bunun için hangi yetkilinin nelere erişip erişemeyeceği belirlenerek önceden yetkilendirmeler yapılır. İmha edilmesi gereken bilgiler, geri döndürülemez şekilde silinmelidir (Güler, 2020, s. 283-288). Yönetmelik'te değişim yönetimi felsefesi benimsenmiştir. Öncelikle değişiklikler tanımlanarak kayıt altına alınır, planlanır ve test edilir. Sonrasında değişikliklerin etkileri analiz edilir ve önerilen değişiklikler onaylanır. ngrlemeyen sonuçlarla karşılaşılması durumunda yapılacak işlemler belirlenir (Elektronik Haberleşme Sektöründe şebeke ve Bilgi Güvenliği Yönetmeliği, 2014).

İşletmeciler, felaket ya da hata durumları karşısında yedekleme yapmalıdır. Bunun için ihtiyaçlar ve sistemlerin kritiklik seviyesine uygun olarak yedekleme periyodu, yedekleme türü ve saklama zamanı belirlenir. Yedekleme aşamasında, yedek kopyaların kaydı tutulur; yedekler birbirinden farklı yerlerde saklanır ve periyodik olarak test edilir (Elektronik Haberleşme Sektöründe şebeke ve Bilgi Güvenliği Yönetmeliği, 2014).

Yönetmelikte tutulacak sistem kayıt dosyalarıyla ilişkili hükümler de bulunmaktadır. Buna göre, kullanıcı kimlikleri, oturum açma ve kapatma, veri ekleme/silme/değiştirme gibi işlemlerin tarihi, zamanı ve açıklamaları, erişimin sağlandığı teçhizatın kimliği, sistem, veri ve diğer kaynaklara başarılı ya da reddedilmiş erişim girişimleri, sistem ayarlarındaki değişiklikler, kullanılan özel izinler ve ayrıcalıklar, kullanılan sistem araçları ve uygulamaları, erişilen dosyalar ve erişim tipi, ağ adresleri, güvenlik sistemlerinin aktif ve pasif hale getirilmeleri, güvenlik ayarları ve kontrollerine ilişkin değişiklikler veya değişiklik girişimleri, sistem yöneticileri tarafından yapılan işlemler ve rapor edilen sistem hatalarını içeren log kayıtlarının en az 2 yıl süre ile saklanması gerekmektedir (Elektronik Haberleşme Sektöründe şebeke ve Bilgi Güvenliği Yönetmeliği, 2014). Buradaki hususların, elektronik belge yönetim sistemlerinde de tutulan log kayıtları ve denetim günlüklerinde bulunması gereken özellikler için bir yol gösterici olabileceği düşünülmektedir. EBYS'lerdeki log kayıtları üzerine yapılan bir çalışmada, kurumları yönlendirici bir rehber ihtiyaa duyulduğu dile getirilmektedir (Yaıncıkaya, Gedikli ve Cibaroglu, 2019).

İnsanların ve kurumların günlük yaşam içerisinde çeşitli risklere maruz kalması ve bu risklerin gerçekleşmesi neticesinde ciddi ekonomik zararların oluşması sigorta fikrini ortaya çıkarmış ve sigortacılık gelişmiştir (Günay, 2019, s. 17). Türkiye'de sigortacılık sektörünün güvenli ve istikrarlı bir ortamda etkin bir şekilde çalışmasını temin etmek için Sigortacılık Kanunu hazırlanmıştır. Bunun araçlarından biri olarak da denetim önemli bir fonksiyon olarak öne çıkmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları, birlikler ile sivil toplum kuruluşları, denetim amaçlarına uygun olarak sigortacılıkla ilgili bilgi işlem sistemlerini erişime amalı ve verilerin güvenliğini sağlamalıdır (Sigortacılık Kanunu, 2007).

Sigortacılık Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik'te, konuya ilişkin önemli hükümler görülmektedir. Denetimlerde, faaliyetlere ve finansal tablolara ilişkin her türlü belgenin içeriği ve kayıtlara uygunluğu ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir. Her bir muhasebe kaydı, bir belgeye dayandırılır. Eğer kayıtlar, bilgi işlem sistemleri tarafından oluşturuluyorsa denetçiler, sistemin kayıtları nasıl oluşturduğunu, kayıtların iş süreci ile sistemde nasıl kontrollerden geçtiğini araştırır (Sigortacılık Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik, 2008). Denetçiler, güvenilir kanıtlar derlemek zorundadır. Bunun için denetime konu olan kayıtlar, mevzuata uygun hazırlandıklarına dair güven oluşturacak bir açıklık taşımalıdır. Bununla birlikte, etkin kontrol sistemlerinin hataları azalttığı, yapısal zayıflıkların ise hataları artırdığı belirtilmektedir (Sigortacılık Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik, 2008).

Noterlik, hukuki güvenliği sağlamak ve anlaşmazlıkları önlemek amacıyla farklı işlemler sonucunda oluşan belgelere resmiyet kazandıran kamu görevlileridir. Taraflar arasında yapılan işlemlere resmiyet kazandırmak hedeflenir (Çetin ve Ateş, 2019, s. 175). Noterler tarafından düzenlenen ve onaylanan belgeler de resmî belge olarak kabul edilmektedir.

Noterlik Kanunu ve ilişkili mevzuatta da belgelerin delil değerine ilişkin hükümler bulunduğu görülmektedir. Noterler tarafından Noterlik Kanunu'nun ikinci bölümünün hükümlerine göre düzenlenmiş olan hukuki işlemler ki neticesi belge ile somutlaşıp şekle bürünen uygulamalar, sahteliği sabit oluncaya kadar geçerlidir. Bunlar, düzenleme şeklinde yapılması zorunlu işlemlerdir (Noterlik Kanunu, 1972). Noter tarafından yapılan imza onaylaması, onaylanan imzanın ilgiliye aitliğini belgelendirme niteliğinde olup hukuki işlemlerin içeriklerini kapsamaz. Bu işlemlerde imza ve tarih, sahteliği sabit oluncaya kadar geçerlidir. Bunlar, onaylama şeklindeki işlemlerdir.

Noterlik Kanunu'nda 2014 tarihinde yapılan ekleme ile Kanun'da öngörülen işlemler, elektronik ortamda güvenli elektronik imza kullanılarak da yapılabilir (Noterlik Kanunu, 1972). Ancak, düzenleme şeklinde yapılması zorunlu tutulan işlemler ile irade beyanlarının alınmasına ilişkin işlemlerde güvenli elektronik imza kullanılabilmesi için ilgililerin noter huzurunda olmaları gerekir. Güvenli elektronik imza ile imzalanmış belgelerde, kanunlarda belirtilen mühürleme işlemi uygulanmaz ve ayrıca suret aranmaz. Güvenli elektronik imza ile oluşturulan belge, talep edilmedikçe ayrıca fiziki olarak düzenlenmez. Elektronik ortamdan fiziki örnek çıkartılması gereken hâllerde, belge, aslının aynı olduğu belirtilerek noterlikçe imzalanır ve mühürlenir. Güvenli elektronik imza ile imzalanmış belgenin elle atılan imzalı suretiyle çelişmesi hâlinde noterlerin kullandığı bilişim sisteminde kayıtlı olan güvenli elektronik imzalı belge esas alınır (Noterlik Kanunu, 1972).

Noterlere ait belgelerin korunması ve saklanması için ortak tedbirler almak Noterler Birliğinin görevleri arasındadır. Noterler tarafından elektronik ortamda yapılan tüm işlemlere dair bilgi ve belgeler, Türkiye Noterler Birliğinin Bilişim Sisteminde (TNBBS) kaydedilir ve saklanır. Noterlik İşlemlerinin Elektronik Ortamda Yapılması Hakkında Yönetmelik ile güvenli elektronik imza ile yapılan tüm noterlik işlemlerinde zaman damgası kullanılması hüküm altına alınmıştır. Noterler, elektronik ortamda tespit işlemleri de yapmaktadır. Bir donanımdaki veya internet ortamındaki verinin tespiti işlemi ile o verinin belirli bir anda ya da zaman aralığında o anki veya zaman aralığındaki hâlinin değişmez olarak belirlenmesi, tekrar edilebilir hâlde tutulması ve saklanması anlaşılmaktadır (Noterlik İşlemlerinin Elektronik Ortamda Yapılması Hakkında Yönetmelik, 2015).

Türkiye Noterler Birliği, elektronik ortamda güvenli elektronik imza ile işlem yapılmasına imkân sağlayacak altyapıyı kurmak ve işletmekten sorumludur. Bunun için gerekli standartlar ve şartları belirler. Noterlerdeki işleme katılanların tamamının güvenli elektronik imzası ile elektronik ortamda yapılan bir işlem için talep edilmedikçe fizikî olarak belge düzenlenmez ve bu işleme ilişkin olarak elektronik ortam dışında bir saklama yapılmaz. Bu kayıtlar, iş sürekliliği ve bilgi güvenliğine ilişkin uluslararası kabul görmüş standartlara uygun olarak yedekli ve güvenli bir şekilde saklanır. Sistem tarafından tutulacak iz bilgilerinin kapsamı, Birlik tarafından belirlenir. İz bilgilerinin güvenliği, gizliliği ve bütünlüğü sağlanır. Bu Yönetmelik gereğince elektronik ortamda yapılan işlemlere ilişkin bilgi ve belgeler Noterlik Daireleri Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik hükümlerine, iş sürekliliği ve bilgi güvenliğine ilişkin uluslararası kabul görmüş standartlara uygun olarak yedekli ve güvenli bir şekilde TNBBS'de saklanır (Noterlik İşlemlerinin Elektronik Ortamda Yapılması Hakkında Yönetmelik, 2015). Noterlik Daireleri Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik'te, noterler, ellerinde bulunan arşiv

malzemesi ve arşivlik malzemeyi, her türlü zararlı tesir ve unsurlardan korumak, mevcut asli düzenleri içerisinde tasnif edip saklamakla yükümlü kılınmıştır (Noterlik Daireleri Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik, 1990). Buradan noterlik belgelerinin doğal afetlere karşı önlem alınıp tasnif edilerek saklanmaları gerektiği anlaşılmaktadır.

2018 yılında çıkarılan Elektronik Tebligat Yönetmeliği, pek çok kamu ve özel kuruma tebligatın elektronik yollarla yapılmasını bir zorunluluk hâline getirmiştir. E-tebligat işlemlerinin yürütülmesi amacıyla Posta Telgraf Telefon Anonim Şirketi (PTT) tarafından Ulusal Elektronik Tebligat Sistemi (UETS) kurulmuştur. Tebligat oluşturmaya yetkili makam ve merciler, oluşturdukları tebligatı UETS'ye yükler ve UETS, bu mesajı zaman damgasıyla ilişkilendirerek muhatabın adresine iletir. Hem mesajın UETS'ye yüklenmesi hem de muhatabın mesajı aldığına dair kayıtlar, UETS'de saklanır. Yönetmelikte, tebligatın UETS tarafından teslim alındığı, muhatabına gönderildiği, muhatap tarafından okunduğu ve usulen tebliğ edilmiş olduğuna dair üretilen ve e-sertifika ile imzalanan kayıtlar delil kaydı olarak tanımlanmaktadır. Bu kayıtlar, aksi ispat edilmedikçe kesin delil sayılırlar. Bu işlem ve delil kayıtlarının erişilebilir, güvenli ve gizli bir şekilde ve bütünlük içerisinde saklanması gerekmektedir. Delil kayıtları, 30 yıl saklanmalıdır (Elektronik Tebligat Yönetmeliği, 2018).

UETS'yi kurmak, işletmek, sistemin güvenliğini ve sistemde kayıtlı verilerin muhafazasını sağlamak PTT'nin görevidir. E-tebligata ilişkin ana ve yedek sistemler, Türkiye'de bulunmalıdır. PTT, e-tebligatların imzalanmasında kendisi için oluşturulan nitelikli sertifikayı kullanmalı ve delil kayıtlarının doğrulanması hizmetini sunmalıdır. PTT'nin UETS'nin yukarıda belirtilen kriterler ışığında çalışması için gerekli önlemleri alması benimsenmişse de bu konuda bir teknik rehberin hazırlandığı henüz görülememektedir (Elektronik Tebligat Yönetmeliği, 2018).

Kamu kurumlarında oluşan yazışmaların hangi usullere göre üretileceğinin ifade edildiği Resmî Yazışma Yönetmeliği'ne göre e-izmalı bir belge format ve ilişkisel özelliklerini koruyarak aidiyet zincirini muhafaza etmeli, güvenli e-imza ile imzalanmalı ve kurumsal belge yönetim sisteminde kayıt altına alınmalıdır. Bununla birlikte, Yönetmelik'te zorunlu hâl ve olağanüstü durum belirlenmiştir. Zorunlu hâl, belgenin mevzuat gereği fiziksel ortamda bulunması gereken hâli, olağanüstü durum ise donanım ve yazılımdan kaynaklı sorunlar nedeniyle EBYS'lerin uzun süreli çalışmamasından dolayı belgenin fiziksel ortamda hazırlanması gereken durumları ifade etmektedir. Olağanüstü durumdan sonra belgenin üstverileriyle birlikte EBYS'ye kaydedilmesi gerekmektedir. Ayrıca, Resmî Yazışma Yönetmeliği'ne göre kurumda oluşan tüm belgeler için Elektronik Yazışma Paketi (EYP) oluşturulmalıdır (Resmî Yazışma Yönetmeliği, 2020). EYP, resmî bir yazışmaya ait belge ve üstveri gibi bileşenleri tanımlanan kurallar neticesinde tek bir elektronik dosyaya dönüştürür. Bu dosya, teknoloji ve platformdan bağımsız bir paket yapısına sahiptir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, 2020).

Bununla birlikte, ekonomik ve sosyal yaşamı düzenleyen mevzuatta da belgelerin delil değeriyle ilgili hükümler görülmektedir. Bu noktada toplum içerisindeki alacak ve verecek gibi edimleri düzenleyen TBK öne çıkmaktadır (Cansel ve Özel, 2017, s. 26, 37). TBK'da belgelerin sahip olması gereken niteliklere ilişkin hükümler görülmektedir. Aşağıda, bu hükümlerin açıklanmasına gayret edilmiştir.

TBK'da taraflar, hukuk tabiriyle “edinim” olarak tarif edilen mal mülk edinmekle alakalı işlemlerin hukuki geçerliliği için sözleşme düzenlerler. Bu sözleşmelerden bazılarının geçerliliği Kanun tarafından belirlenen şekle bağlanmıştır. Kanuni olarak adlandırılan bu şekil, 5 sınıfta değerlendirilmektedir. Bunlar, sözlü şekil, nitelikli yazılı şekil, resmi şekil, tescil ve ilandır (Kavak, 2015, s. 33). Sözlü şekilde bir hukuki işlemin ya da akdin kurulabilmesi için sözlü olarak irade beyanına ihtiyaç duyulur. Buna evlilik akdi örnek verilebilir.

Yazılı şekilde ise kanun, bazı sözleşmelerin geçerliliğini yazılı olarak yapılmasını şartına bağlamıştır. Sözleşmede bir irade beyanı bulunması ve bu irade beyanını ortaya koyanların imzasının varlığı gereklidir. Yazılı şekil ise metin ve imzadan oluşmaktadır. Metnin, sözleşmenin mahiyetini gösterebilmesi gereklidir (Doğan, Şahan ve Atamulu, 2019, s. 117,118).

TBK'da şirketlerin düzenleyeceği belgelere ilişkin hükümler de yer almaktadır. Türk şirketlerin her türlü hukuki işlem, sözleşme ve ticari defterlerini Türkçe olarak düzenlemeleri zorunludur. Türkiye'de faaliyet gösteren yurt dışı kaynaklı şirketlerin de Türkiye'deki resmi makamlara ibraz edecekleri belgeler ve hukuki işlemlerde kullanacakları belgeler Türkçe olmalıdır (Kavak, 2015, s. 84). O hâlde,

TBK'ya göre bir belgenin delil değerinden bahsedebilmek için belgenin Türkçe olması ve imzalanması gereklidir.

Bu noktada güvenli e-imza ile oluşturulan metinlerin de yazılı şekil şartı taşıyıp taşımadığı akla gelmektedir. TBK'da güvenli e-imza ile gönderilen metinlerin de yazılı şekil şartını taşıdığı kabul edilmiştir (TBK, 2011). Bu noktada irade beyanının borçlar hukukunda sahip olması gereken özelliklerinin incelenmesi gerekli görülmektedir. Bir irade beyanının yazılı kabul edilebilmesi için istenildiğinde ibraz edilmesi ve değiştirilemezliğinin temin edilmiş olması gerekir. E-imza, elektronik ortamda yapılacak sözleşmelerde tarafların kimliklerinin doğruluğunu, sözleşmenin bütünlüğünü ve doğruluğunu sağlayacak bir çözüm olarak kullanılmaktadır (Ber, 2018, s. 64).

Bir diğer kanuni şekil ise tescildir. TBK, bazı hukuki işlemlerin geçerliliğini, yasa gereği tutulan resmi sicillere kayıt düşürülmesine bağlamıştır. Vakıfların vakıf siciline, şirketlerin de ticaret siciline kaydedilmesi tescil şartına örnek verilebilir. Bununla birlikte, Kanun, bazı hukuki işlemlerin ilan edilmesini öngörmüş ve işlemin geçerliliğini bu ilana bağlamıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından merkezi sicile kaydedilen vakıf, Resmî Gazete ile ilan olunur. Medeni Kanun'a göre vasi tayini, gaiplik, hacir ve kazai rüşd kararlarının da ilan edilmesi gereklidir (Kavak, 2015, s. 39, 43-44). O hâlde bu işlemler elektronik ortamda yapılırsa belgelerin delil değerinin korunması için Ticaret Odaları ve Borsalar Birliği ile Vakıflar Genel Müdürlüğünün oluşturduğu prosedürlerdeki şekil özelliklerinin incelenmesi gerekmektedir. Çünkü bu prosedürler, belgenin delil değerini etkileyen şekil özelliklerine ilişkin hükümler içermektedir.

İnsanlar, mal ve hizmet üretip bunları tüketerek ticari faaliyetlerde bulunur. Bu faaliyetler aynı zamanda ekonomik sermayeyi oluşturur. Ticaret hukuku buradaki faaliyetleri düzenlemektedir (Kayar, 2018, s. 45). Bireyler oluşturdukları ekonomik sermayeden ayırdıkları paylar ile devletin gerçekleştirdiği hizmetlerin finansmanını sağlar. Ticaret hukukunda işlemler, belgelere dayalı yürütülür. TTK'da belgelerin delil değerine ilişkin önemli yaklaşımlar görülmektedir.

TTK'da ticari defterlere yazımlar ve kayıtların eksiksiz, doğru, zamanında ve düzenli yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bu kavramların tanımı ise kanunun gerekçesinde bulunmaktadır. Tamlık, iş ve işlemlerin eksiksiz olarak muhasebeleştirilmesi anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, ticari kayıtların doğruluk arz etmesi gerekir. Kaydın gerçeğe uygun bir biçimde iş ve işlemi yansıtması, işlemin gerçeğe uygun şekilde muhasebeleştirilmesi doğruluk anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra, zamanındalık ve düzenlilik ilkeleri ile karşılaşılmaktadır. Bu ilke, muhasebe kayıtlarının en geç 10 gün içerisinde kaydedilmesini, düzenlilik ise kayıtların zaman akışına göre tarih ve belge numarası esas alınarak yapılmasını ifade etmektedir (Öner, 2019, s. 228-230).

Bununla birlikte, TTK'nın 82. maddesinde tacirlerin, ticari faaliyetler sonucu oluşan belgeleri sınıflandırarak saklaması gerektiği belirtilmiş; e-belgelerin her an erişilebilir olması istenmiştir (TTK, 2011). O hâlde, TTK'ya konu olan faaliyetler kapsamında üretilen belgelerin delil değerinin korunması için belgeler, erişilebilir olmalı, tamlık ve gerçeklik arz etmeli, zamanında ve düzenli bir şekilde oluşturulmalı ve sınıflandırılarak saklanmalıdır. Bu noktada, belgelerin sınıflandırılarak saklanması gerekliliği dikkat çekmektedir. Belgelerin ait oldukları faaliyetle ilişki kurularak önceden hazırlanmış bir dosya planına göre dosyalanması gerektiği anlaşılmaktadır.

Türk Muhasebe Standartları'nda da belgelerin delil değeriyle ilişkilendirilebilecek özellikler görülmektedir. Buna göre, defter ve kayıtların Türkçe'den başka bir dilde tutulmayıp Türk Muhasebe Standartları ve IFRS'ye uyumlu bir şekilde düzenlenmesi gereklidir (Kayar, 2018, s. 227). Türk Muhasebe Standartları'na göre finansal bilgi, ihtiyaca ve gerçeğe uygun olmalıdır. İhtiyaca uygunluk, bilginin karar verme süreçlerine etki etmesi olarak tanımlanabilir. Gerçeğe uygunluk ise sunulan bilginin meselenin özünü anlatabilme kapasitesi olarak ifade edilebilir. Bilgi, ihtiyaca ve gerçeğe uygun olmak için karşılaştırılabilir, tam, doğrulanabilir, anlaşılabilir olmalı ve zamanında sunulmalıdır. Tamlık, bilginin ve sunumun bir olayın anlaşılması için gerekli olan tanımlamalar ve açıklamalar içermesi olarak ifade edilmektedir (Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve, 2018).

Bununla birlikte, bilginin anlaşılabilir olması da bir diğer gerekliliktir. Bunun için bilgi, sınıflandırılmalı, tanımlanmalı ve sunulmalıdır. Finansal bilgilerin sınıflandırılmasında birimin yapısı ve işletmenin yürüttüğü faaliyetlerdeki rolünün açıklanmasına gayret edilir (Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve, 2018). Hazırlanan bilgiler, işletmenin sürekliliğine hizmet etmelidir

(Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama, 2006). Bu noktada, bilginin güvenilir olması da gerekir (Finansal Tabloların Sunuluşu, 2018). Aksi takdirde, ciddi sorunlara sebep olacak hatalarla karşılaşılabilir (Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar, 2018). O hâlde, üretilen belgeler, doğru, tam, erişilebilir, anlaşılabilir ve tanımlanabilir olmalı; ait olduğu faaliyetle ilişkisi kurularak dosyalanmalıdır.

Defter ve belgelerin yükümlü lehine delil olabilmesi için, bunların birbirleriyle ve kayıt düzeniyle uyumlu olmaları gerekir. Aksi durumda defter ve belgelerin “güvenilir” olma niteliği ortadan kalkmaktadır. Defter ve belgelerin yükümlü lehine delil olabilmesi, defter ve belgelerin yasada belirlenen şekilde tutulup yasaya uygun düzenlenmelerine bağlıdır. Ticari defterlerin ispat gücüne ilişkin hükümlerin düzenlendiği HMK madde 222’ye göre ticari defterlerin ticari davalarda delil olarak kabul edilebilmesi için yasaya göre eksiksiz ve usulüne uygun olarak tutulması, açılış ve kapanış onaylarının yaptırılıp defter kayıtlarının birbirini doğrulamış olması gerekir (Gümüşkaya, 2015, s. 277).

Türk Ticaret Kanunu ile tacirler arasında, diğer tarafı temerrüde düşürmeye, sözleşmeyi feshe, sözleşmeden dönmeye ilişkin ihbarlar veya ihtarlar, noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılabilmektedir. Kayıtlı elektronik posta (KEP) sistemi hakkındaki hususların düzenlenmesi Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun uhdesine verilmiştir (TTK, 2011). Kayıtlı elektronik posta hizmet sağlayıcıların (KEPHS), KEP ile ilgili ürettiği kayıtların aksi ispat edilmedikçe kesin delil olduğu kabul edilmektedir. KEP ile ilgili kayıtlar, güvenli olmalı, gizlilik ve bütünlük içermelidir. Söz konusu kayıtlar, bu özellikleri korunarak en az 20 yıl saklanmalıdır. Bununla birlikte, KEP iletileri ve delilleri anlaşılabilir ve okunabilir olmalı, kullanılan sistem arayüzlerinin de engelli dostu olması gerekmektedir. Ayrıca, KEP’teki imzalama süreçlerinde KEPHS’ler için üretilmiş sertifikalar kullanılmalıdır (Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2011).

KEP işlemlerinin nasıl yönetileceğine ilişkin de teknik bir tebliğ hazırlanmıştır (Kayıtlı Elektronik Posta Sistemi ile İlgili Süreçlere ve Teknik Kriterlere İlişkin Tebliğ, 2011). Bununla birlikte imzalama süreçlerinde Elektronik İmza ile İlgili Süreçlere ve Teknik Kriterlere İlişkin Tebliğ’e de uyumlu hareket edilmesi gerekir (Elektronik İmza ile İlgili Süreçlere ve Teknik Kriterlere İlişkin Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ, 2020). KEP iletileri, paketleri ve işlem loglarının CMS Archival Electronic Signature (CMS Arşiv Elektronik İmza [CADES-A]), kep delillerinin ise XML Archival Signature (XML Arşiv Elektronik İmza [XADES-A]) ile imzalanması önerilmektedir. Söz konusu imzaların “Elektronik İmza Kullanım Profilleri Rehberinde” (Bilgi Teknolojileri Kurumu [BTK], 2012) de yer alan en uzun ömürlü imza türü olarak adlandırılan profile imzalanması gerekir. Bu imzalama işlemlerinde zaman damgası da kullanılır. Uygulama işlem kayıtları ise 20 yıl saklanmalıdır. Bununla birlikte, işlem kayıtlarında tutulması gereken asgari bilgiler de belirtilmektedir (BTK, 2012).

EBYS’lerde kayıt altına alınan elektronik imzalı bir belgenin delil değeri taşıması, öncelikle e-imza oluşturma ve doğrulama araçlarının tasarlandığı gibi çalışmasına bağlıdır. Sahada bu araçlarda yaşanabilecek olası bir aksaklığın nasıl giderilebileceği, bu aksaklığı gidermek amacıyla belgelerin delil değerinin nasıl güçlendirilebileceği yönünde bir yaklaşım pek görülememektedir. E-imzalı belgelerin mevzuattaki özelliklere uyumlu üretilip üretilmediğini değerlendirme imkânı sunabilecek bir kontrol listesinin bu konuda yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

4. E-imzalı Belgelerin Delil Değerinin Korunmasında Kullanılabilecek Kontrol Listesi

E-imzalı belgelerin delil değerinin korunması amacıyla onun mevzuatta öngörülen özelliklere uyumlu olup olmadığının incelenebileceği düşünülmektedir. Bunun için aşağıda e-belge özelliklerinin topluca gösterildiği bir tablo oluşturulmuştur. Tabloda verilen kriterler, birden fazla mevzuatta yer alabilir, fakat mevzuat kısmı bu kriterlerin ilk görüldüğü yeri belirtmektedir. Tablo’daki kriterlerin özellikle hangi tür belgeler için kullanılabileceğinin belirtilmesine çalışılmıştır. Bununla birlikte, kriterler sıralanırken herhangi bir önem sırası benimsenmemiş, kanun, yönetmelik, tebliğ, Yargıtay kararları ve kılavuzlar şeklinde genelden özele doğru hareket edilmiştir.

Kriter	Belge Türü	Mevzuat
Güvenli e-imza ile imzalanmış olmak	E-imzalı tüm belgeler	Elektronik İmza Kanunu

Zaman damgası	E-imzalı tüm belgeler	Elektronik İmza Kanunu
Usulüne uygun düzenlenmiş olmak	Resmî yazışmalar	Türk Ceza Kanunu
Güvenilirlik	E-imzalı tüm belgeler	Türk Ceza Kanunu
Doğrulanabilirlik	E-imzalı tüm belgeler	Türk Ceza Kanunu
Gerçeklik	E-imzalı tüm belgeler	Türk Ceza Kanunu
Doğruluk ve bütünlük	E-imzalı tüm belgeler	Ceza Muhakemesi Kanunu
Uyuşmazlık konusu vakıalara ispata elverişli olmak	Medeni muhakeme hukukunda kullanılacak e-imzalı belgeler	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
Metin	E-imzalı tüm belgeler	Borçlar Kanunu
Türkçe olmak	E-imzalı tüm belgeler	Borçlar Kanunu
Tamlık	E-imzalı tüm belgeler	Türk Ticaret Kanunu
Zamanındalık ve düzenlilik	Tacirlerin gerçekleştirdiği faaliyetler sonucunda oluşan e-imzalı belgeler	Türk Ticaret Kanunu
Sınıflandırmak	E-imzalı tüm belgeler	Türk Ticaret Kanunu
Dosyalama	E-imzalı tüm belgeler	Vergi Usul Kanunu
Bir işlemin yerine getirilmesi için oluşturulması	E-imzalı tüm belgeler	Resmî Yazışma Yönetmeliği
Aidiyet zincirini muhafaza etmek	E-imzalı tüm belgeler	Resmî Yazışma Yönetmeliği
EBYS'de kayıt altına alınmış olmak	E-imzalı tüm belgeler	Resmî Yazışma Yönetmeliği
EYP'ye sahip olmak	Resmî yazışmalar	Resmî Yazışma Yönetmeliği
Yedekleme	E-imzalı tüm belgeler	Noterlik İşlemlerinin Elektronik Ortamda Yapılması Hakkında Yönetmelik
Doğal afetlere karşı önlem almak	E-imzalı tüm belgeler	Noterlik İşlemlerinin Elektronik Ortamda Yapılması Hakkında Yönetmelik
UETS ve KEP kayıtlarının bütünlük içermesi	Resmî yazışmalar	Elektronik Tebligat Yönetmeliği, Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
Politika ve prosedürlerin hazırlanması	E-imzalı tüm belgeler	Bankaların Bilgi Sistemleri ve Elektronik Bankacılık Hizmetleri Hakkında Yönetmelik

Finans ve insan kaynağı tahsisi	E-imzalı tüm belgeler	Bankaların Bilgi Sistemleri ve Elektronik Bankacılık Hizmetleri Hakkında Yönetmelik
Risk yönetimi	E-imzalı tüm belgeler	Bankaların Bilgi Sistemleri ve Elektronik Bankacılık Hizmetleri Hakkında Yönetmelik
Belgelerin güvenlik hassasiyetlerine göre sınıflandırılıp uygun düzeyde güvenlik kontrollerinin tesis edilmesi ve sızma testlerinin gerçekleştirilmesi	E-imzalı tüm belgeler	Bankaların Bilgi Sistemleri ve Elektronik Bankacılık Hizmetleri Hakkında Yönetmelik
Uluslararası güvenlik standartlarına uyumluluk	E-imzalı tüm belgeler	Elektronik Haberleşme Sektöründe Şebeke ve Bilgi Güvenliği Yönetmeliği
Varlık envanteri	E-imzalı tüm belgeler	Elektronik Haberleşme Sektöründe Şebeke ve Bilgi Güvenliği Yönetmeliği
Erişim, kullanım, depolama, iletim, dağıtım, paylaşım ve imha kuralları	E-imzalı tüm belgeler	Elektronik Haberleşme Sektöründe Şebeke ve Bilgi Güvenliği Yönetmeliği
Değişim yönetimi planı uygulamak	E-imzalı tüm belgeler	Elektronik Haberleşme Sektöründe Şebeke ve Bilgi Güvenliği Yönetmeliği
Log kayıtları	E-imzalı tüm belgeler	Elektronik Haberleşme Sektöründe Şebeke ve Bilgi Güvenliği Yönetmeliği
Doğrulamaya, görüntülemeye ve kâğıt baskı almaya imkân veren genel bir tanınırlığa sahip bir formata sahip olması	E-imzalı tüm belgeler	509 nolu Genel Tebliğ
E-fatura ve e-deftere ilişkin özelliklerin bulunması	E-fatura ve e- defter	509 nolu Genel Tebliğ
Belgelerin Türkiye'de saklanması	E-imzalı tüm belgeler	509 nolu Genel Tebliğ
Yazılı olmak	E-imzalı tüm belgeler	Yargıtay
Dil ve alfabenin kullanılması	E-imzalı tüm belgeler	Yargıtay
Bir cisme kaydedilebilirlik	E-imzalı tüm belgeler	Yargıtay
Okunabilirlik ve anlaşılabilirlik	E-imzalı tüm belgeler	Yargıtay
Hukuki sonuç doğurmaya elverişli içerik	E-imzalı tüm belgeler	Yargıtay
Hukuki ilişkinin varlığını ya da yokluğunu gösterecek irade beyanı	E-imzalı tüm belgeler	Yargıtay
Risk planı	E-imzalı tüm belgeler	Gelir İdaresi Başkanlığı Kılavuzu

Tablo 1. Delil Değeri Kontrol Listesi

E-imzalı belgelerin delil değeri analiz edilirken genelden özele bir süreç takip edilebilir. Bu sürece en başta kanunlarda geçen hükümlerle başlamak yerinde bir karar olacaktır. Sonrasında yönetmelik, tebliğler, Yargıtay kararları ve yönerge ile kılavuzlar şeklinde sıralanabilir. Bu sıralamaya rağmen, duruma özgü olarak bir vakanın değerlendirilmesinde kanunun ardından bir Yargıtay kararının öncelikle göz önünde bulundurulması gerekebilir.

E-imzalı bir belgenin delil değeri kritiğinde öncelikle e-imza sertifikası doğrulaması yapılmalı ve zaman damgası içerip içermediği incelenmelidir. Bu durum EİK'e göre ön koşuldur. Bu sorgulama neticesinde başarılı sonuç alınsa dahi diğer hususların kritik edilmesiyle belgelerin delil değerinde yaşanabilecek olası bir sorunun önüne geçilebileceği düşünülmektedir. Her ne kadar Yargıtay kararlarının yönetmelik ve yönergeden sonra göz önünde bulundurulabileceği düşünülse de, daha önce de belirtildiği gibi söz konusu kararların temel düzeyde özellikler belirtmesinden dolayı e-imza kontrolünden sonra buradaki kriterler incelenebilir.

Söz konusu sorgulamadan sonra e-imzalı belgelerin yazılı bir metne ve dile sahip olup alfabenin kullanılıp kullanılmadığı incelenmelidir. Öğretiye göre kullanılan dilin Türkçe olması gerekir (Yavaş, 2009). Bununla birlikte, belge genel tanınırlığa sahip bir formata sahip olup bir cisme kaydedilebilmelidir. Kritik edilecek bir diğer husus ise belgenin okunabilir ve anlaşılabilir olup hukuki sonuç doğurmaya elverişli olduğudur. Bir belgede e-imzanın bulunması irade beyanı eden ile belge arasında hukuki ilişkinin varlığı ya da yokluğunu açıklamak için kimlik tespiti yapmaya imkân verir.

Bununla birlikte, güvenilir, doğrulanabilir ve gerçek olması ile doğruluk ve bütünlük arz etmesi e-imzalı belgeler için aranan diğer özelliklerdendir. Bu özelliklerin korunup korunmadığının incelenmesi için belgelerin EBYS'de kayıt altına alınması gerekir. EBYS'de kayıt altına alınan belgeler, bir işlemin yerine getirilmesi için oluşturulup aidiyet zincirini muhafaza etmelidir. Söz konusu belgeler, medeni muhakeme hukukunda kullanılacaksa uyumsuzluk konusu vakıaları ispatlayacak nitelikte olmalıdır.

Belirtilen bu hususiyetler, e-imzalı belgeler için genel kabul gören hususiyetler olurken, belgenin kullanıldığı sektöre göre de özel nitelikler aranabildiği görülmüştür. Örneğin TTK'ya göre tacirlerin evraklarını sınıflandırması, Bankaların Bilgi Sistemleri ve Elektronik Bankacılık Hizmetleri Hakkında Yönetmelik'e göre risk yönetiminin bulunması e-imzalı belgeler için bir kriter olarak belirtilmiştir. Dolayısıyla e-belgelerin delil değeri sorgulanırken üretildiği ve kullanıldığı sektörün iş ve işlemlerini düzenleyen ve e-belge özelliklerini açıklayan prosedürleri de ayrıca göz önünde bulundurmak gerektiği anlaşılmaktadır. Sektöre göre daha özel kriterler aranabildiği gözden uzak tutulmamalıdır.

E-imzalı belgelerin delil değeri kritik edilirken üretildiği kurumdaki politika ve prosedürler, tahsis edilen finans ve insan kaynağı, oluşturulan risk planı ve risk yönetimi, değişim planı yönetimi, yedekleme planı, doğal afetlere karşı alınan önlemler, hazırlanan varlık envanteri, belgelerin güvenlik hassasiyetlerine göre sınıflandırılıp uygun güvenlik kontrollerinin tesis edilerek gerçekleştirilen sızma testleri, belgelerin Türkiye'de saklandığı, uluslararası güvenlik standartlarına uygunluk, oluşturulan erişim, kullanım, depolama, iletim, dağıtım, paylaşım ve imha kuralları ve log kayıtları incelenmelidir. Bu hususların e-imzalı belgeler için hangi hususları içereceğine ilişkin rehberlerin hazırlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Resmî yazışmalar söz konusu olduğunda ise e-imzalı belgelerin usulüne uygun düzenlenmesi ve üretildiği EBYS'nin EYP'ye sahip olması gerekir. Bununla birlikte, UETS ve KEP kayıtlarının bütünlük içerip içermediği incelenmelidir. Tacirlerin faaliyetleri sonucunda oluşan e-imzalı belgeler söz konusu olduğunda ise bunların prosedürlerin uygun gördüğü düzen içerisinde ve zamanında üretilip üretilmediğinin, bir dosya planı neticesinde sınıflandırılarak dosyalama pratiklerinin incelenmesi gerekli görülmektedir. Kurumlarda oluşan e-imzalı belgeler bir işlemin sonucunda meydana geldiğinden dosyalama pratiklerinin tüm belgeler için incelenmesi gereken bir husus olduğu düşünülmektedir.

E-belgenin kullanıldığı sektör örneğinde olduğu gibi belge türüne göre de izlenecek adımlar değişebilmektedir. Mesela, e-fatura ve e-defter için 509 nolu Genel Tebliğ'de bulunan hususların incelenmesi gerekir. Bu hususlara, kullanılan uygulama dili, belgelerin Türkiye'de saklanması ve benimsenen taksonomi ile atılan e-imza türü örnek verilebilir.

5. Sonuç

EBYS'lerde kayıt altına alınan e-imzalı belgelerin delil değeri sorgulanırken e-imza oluşturma ve doğrulama araçları üzerinden hareket edilmektedir. E-imza sertifikalarının doğrulanamaması gibi bir ihtimal karşısında e-imzalı belgelerin delil olarak kullanılamaması riski ortaya çıkmaktadır. Bunu engellemek için bu belgelerin mevzuatta belirlenen diğer delil özelliklerine uyumlu üretilip üretilmediğini değerlendirme imkânı sunacak bir kontrol listesinden yararlanılabilir.

TTK'nın 82. maddesinde tacirlerin, ticari faaliyetler sonucu oluşan belgeleri sınıflandırarak saklaması gerektiği belirtilmiş; e-belgelerin her an erişilebilir olması istenmiştir. Aynı şekilde, VUK da bir hakkın ispatında delil olarak kullanılacak belgelerin işlerinin icabına göre dosyasında muhafaza edilmesini gerekli kılmaktadır. Dosyalamaya ilişkin ifadelerin görüldüğü bir diğer mevzuat Türk Muhasebe Standartlarıdır. Buna göre bilgi anlaşılabilir olmalı; bunun için sınıflandırılmalı, tanımlanmalı ve sunulmalıdır. Usulüne uygun dosyalamanın e-imzalı belgelerin delil değerini güçlendirdiği bilinmektedir. Fakat, çeşitli çalışmalardan kurumlarda dosyalamaya yeteri kadar ehemmiyet verilmediği öğrenilmektedir.

Bankaların Bilgi Sistemleri ve Elektronik Bankacılık Hizmetleri Hakkında Yönetmelik'te bilgi sistemlerinin yönetimine ilişkin politika ve prosedürlerin hazırlanması ile risk yönetiminden bahsedilmektedir. Risk yönetiminde dikkate alınabilecek unsurlar belirtilmektedir. Bu unsurlar, teknolojik gelişmeler, hizmet alımı, işlem kayıtları, güvenilirlik ve bilgi güvenliği önlemleri şeklinde ifade edilebilir. Bilgi güvenliğinin sağlanmasında, belgelerin gizlilik, bütünlük ve ulaşılabilirliklerine dikkat edilmesiyle güvenlik hassasiyetlerine göre sınıflandırılıp uygun düzeyde güvenlik kontrollerinin tesis edilmesi ve sızma testlerinin gerçekleştirilmesi gibi ciddi yaklaşımlar önerilmektedir. Belge yönetimi sürecini şekillendiren Devlet Arşivleri Başkanlığının, söz konusu yaklaşımların uygulanıp uygulanmadığını denetlemesi e-imzalı belgelerin delil değerini güçlendirebilir.

E-imzalı belgelerin delil değerine ilişkin hükümlerin görüldüğü bir diğer mevzuat Elektronik Haberleşme Kanunu'dur. "Elektronik Haberleşme Sektöründe Şebeke ve Bilgi Güvenliği Yönetmeliği" bu konuda önemli hükümler içermektedir. İşletmecilerin kurmakla mükellef kıldığı bilgi güvenliği yönetim sistemine ilişkin çeşitli kriterler geliştirilmiş, bilgi güvenliği yönetim sistemi politikası hazırlanmasına vurgu yapılmıştır. Bu politikada, risk değerlendirmesi yapılarak varlıkların sınıflandırılması, erişim, dağıtım ve kullanımla ilgili kuralların belirlenmesi gerekmektedir. Burada, risk değerlendirmesiyle varlıklar sınıflandırılmaktadır. EBYS'lerde kayıt altına alınan e-imzalı belgeler için de bir varlık envanterinin oluşturulması delil değerini güçlendirebilecek bir unsur olarak kabul edilmektedir. Fakat mevzuatta belirtilen kriterlerin geliştirilmesi gerekli görülmektedir. Bu konuda Devlet Arşivlerinin çalışmalar başlatmasına ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir.

Bununla birlikte, elektronik ortamda saklanan bilgilerin yetkisiz olarak erişilmesi, değiştirilmesi, silinmesi ve zarar görmesine karşı gerekli önlemler alınmalıdır. Bunun için hangi yetkilinin nelere erişip erişemeyeceği belirlenir. İmha edilmesi gereken bilgiler, geri döndürülemez şekilde silinmelidir. Bu konuda Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi tarafından Bilgi ve İletişim Güvenliği Rehberi oluşturulsa da elektronik belgelerin imhasıyla ilgili bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır.

Elektronik Haberleşme Sektöründe Şebeke ve Bilgi Güvenliği Yönetmeliği'nde değişim yönetimi felsefesinin benimsendiği görülmektedir. Burada öncelikle değişiklikler tanımlanarak kayıt altına alınır, planlanır ve test edilir. Sonrasında değişikliklerin etkileri analiz edilir ve önerilen değişiklikler onaylanır. Öngörülemez sonuçlarla karşılaşılması durumunda yapılacak işlemler belirlenir. Bununla birlikte, yedeklemeye ilişkin hükümler görülmektedir. Bunun için ihtiyaçlar ve sistemlerin kritiklik seviyesine uygun olarak yedekleme periyodu, yedekleme türü ve saklama zamanı belirlenir. Yedekleme aşamasında, yedek kopyaların kaydı tutulur; yedekler birbirinden farklı yerlerde saklanır ve periyodik olarak test edilir. Söz konusu adımların e-imzalı belgeler için de benimsenebileceği düşünülmektedir. Böylece, delil değerinin değerlendirilmesinde bir karine ortaya konulabilir.

Bununla birlikte, bahsi geçen Yönetmelik'te tutulacak log kayıtlarıyla ilişkili hükümler de bulunmaktadır. Buna göre, kullanıcı kimlikleri, oturum açma ve kapatma, veri ekleme/silme/değiştirme gibi işlemlerin tarihi, zamanı ve açıklamaları, erişimin sağlandığı teçhizatın kimliği, sistem, veri ve diğer kaynaklara başarılı ya da reddedilmiş erişim girişimleri, sistem ayarlarındaki değişiklikler, kullanılan özel izinler ve ayrıcalıklar, kullanılan sistem araçları ve uygulamaları, erişilen dosyalar ve erişim tipi,

ağ adresleri, güvenlik sistemlerinin aktif ve pasif hale getirilmeleri, güvenlik ayarları ve kontrollerine ilişkin değişiklikler veya değişiklik girişimleri, sistem yöneticileri tarafından yapılan işlemler ve rapor edilen sistem hatalarını içeren log kayıtlarının en az 2 yıl süre ile saklanması gerekmektedir. Buradaki hususların, elektronik belge yönetim sistemlerinde de tutulan log kayıtlarında bulunması gereken özellikler için bir yol gösterici olabileceği düşünülmektedir. Türkiye'deki EBYS'lerde tutulacak log kayıtlarına ilişkin bir rehberin hazırlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu rehberin belgelerin delil değerinin korunmasına ciddi katkı sunacağı kabul edilmektedir.

EBYS'lerde kayıt altına alınan e-imzalı belgeler mevzuattaki delil özelliklerine uygun olarak hazırlansa da zaman içerisinde özgünlüklerini kaybedebilme, içeriğe ulaşamama gibi tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır. Böyle bir ihtimalin gerçekleşmesi durumunda, HMK 203. maddesi gereği tanık dinlenecek ya da 210. madde gereği bilirkişiye danışmak söz konusu olacaktır. EBYS'lerde kayıt altına alınan e-imzalı belgelerin delil değerinin zaman içerisinde korunduğu ortaya konulamazsa hangi yöntemler uygulanacaktır sorusunun araştırılmasına ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Bu çalışma, söz konusu araştırmaların artmasına küçük de olsa bir katkı sunarsa amacına ulaşmış olur.

Kaynakça

- Acar, A. E. (2012). *Medeni Muhakeme Hukukunda Elektronik İmzalı Belgelerin Delil Niteliği*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Bankacılık Kanunu. Kanun No: 5411, Resmî Gazete [R.G.], S 25983 Mükerrer, tar. 01.11.2005. Erişim Adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5411.pdf>.
- Bankaların Bilgi Sistemleri ve Elektronik Bankacılık Hizmetleri Hakkında Yönetmelik.R.G., S 31069, tar. 15.03.2020. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/03/20200315-10.htm>.
- Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. R.G., S 26333, tar. 01.11.2006. Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/11/20061101.htm>.
- Ber, A. S. (2018). *Elektronik Konuşmento*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Berkin, N. (1946). İspat Hukukunda Senet Delili ve Yazılı Şekil. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 12(4), 1175-1192.
- Bilgi Alışverişi, Takas ve Mahsuplaşma Kuruluşlarında Bilgi Sistemleri Yönetiminde Esas Alınacak İlkeler ile İş Süreçleri ve Bilgi Sistemlerinin Denetimine İlişkin Tebliğ. R.G., S 28841, tar. 04.12.2013. Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/12/20131204.htm>.
- Bilgi Edinme Hakkı Kanunu. Kanun No: 4982, R.G., S 25269, tar. 24.10.2003. Erişim Adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4982.pdf>.
- Bilgi Teknolojileri Kurumu [BTK]. (2012). *Elektronik İmza Kullanım Profilleri Rehberi*. Erişim Adresi: <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/elektronik-imza-kullanim-profilleri-rehberi-5a33ff5b59f93.pdf>.
- Boudrez, P. (2007). Digital Signatures and Electronic Records. *Archival Science*, 7(2), 180-191.
- Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdarî ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik.R.G., S 29437, tar. 06.08.2015. Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150806-3.htm>.
- Bralic, V., Kules, M. ve Stancic, H. Vladamir Bralic (2017). A Model for Long-term Preservation of Digital Signature Validity: TrustChain. *InFuture 2017*, Zagreb, 8-10 Kasım 2017, Yayıncı Hazırlayanlar: Iana Atassova, Wajdi Zaghouni, Bruno Kragic, Kuldar Aas, Hrvoje Stancic ve Sanja Seljan, 89-103.
- BTK. Kayıtlı Elektronik Posta Hizmet Sağlayıcılarının Birlikte Çalışabilirliğine İlişkin Usul ve Esaslar. Erişim Adresi: <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/kephsbirliktecalisabilirlikusulesas-5a3406e891d77.pdf>.

- Cansel, E. ve Özel, Ç (2017). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt: 1*. 2.bs. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Centel, N. (2012). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 9. bs.İstanbul: Beta Basım Yayınları.
- Ceza Muhakemesi Kanunu. Kanun No: 5271, R.G., S 25673, tar. 17.12.2004. Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041217.htm#1>.
- Çetin, S. ve Ateş, D. (2019). *Avukatlık ve Noterlik Hukuku*, 2. baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Çiçek, N. (2009). *Modern Belgelerin Diplomatiği*. İstanbul: Derlem Yayınları.
- Çiçek, N. (2016). Elektronik Belge Yönetimi Uygulamalarında Dosya Bütünlüğü Problemi. *Kurumsal Belleklerin Geleceği: Dijitalleştirme-Elektronik Arşiv-Elektronik Belge Yönetimi*. E-Beyas 2015 Sempozyumu, 21-22 Ekim 2015, Yayına Hazırlayanlar: Fahrettin Özdemirci, Nevzat Özel, Tolga Çakmak, Zeynep Akdoğan, Bahattin Yalçınkaya. Ankara: Ankara Üniversitesi, 163-172.
- Çiçek, N. (2016a). Elektronik Belge Yönetimi Uygulamalarında Bir Alt Sistem Olarak Dosya Yönetimi. *Türk Kütüphaneciliği*, 30(3), 434-448.
- Çiçek, N. ve Sağlık, Ö. (2017). E-Belgelerin Arşivsel Bağının Elektronik Delil Elde Etme Yöntemlerine Etkisi: Belge Yönetimi Literatürü Bağlamında Bir İnceleme. *Bilgi Sistemleri ve Bilişim Yönetimi: Beklentiler ve Yeni Yaklaşımlar*, Yayına Hazırlayanlar: Fahrettin Özdemirci, Zeynep Akdoğan, Ankara: Ankara Üniversitesi, 257-276.
- Çiçek, N. ve Sağlık, Ö. (2019). Blokzincir Teknolojisinin Elektronik Belgelerin Güvenilirliğinin Korunmasında Başarıya Katkısı. *Bilgi Yönetimi ve Bilgi Güvenliği: eBelge-eArşiv-eDevlet-Bulut Bilişim-Büyük Veri-Yapay Zekâ*, Yayına Hazırlayanlar: Bahattin Yalçınkaya, M. Altay Ünal, Burcu Yılmaz, Fahrettin Özdemirci, Ankara: Ankara Üniversitesi, 141-170.
- Damga Vergisi Kanunu. Kanun No: 488, R.G., S 11751, tar. 11.07.1964 (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.488.pdf>.
- Danıştay. (2018). 12. Daire Tarih:13.12.2018, Esas:2018/3591 sayılı karar.
- Danıştay. (2019).2. Daire Tarih:14.11.2019, Esas:2019/3223 sayılı karar.
- Doğan, M., Şahan G. ve Atamulu, İ. (2019). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Ders Kitabı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Elektronik Haberleşme Kanunu. Kanun No: 5809, R.G., S 27050 Mükerrer, tar. 10.11.2008. Erişim Adresi:<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5809.pdf>.
- Elektronik Haberleşme Sektöründe Şebeke ve Bilgi Güvenliği Yönetmeliği.R.G., S 29059, tar. 13.07.2014. Erişim Adresi:<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140713-4.htm>.
- Elektronik İmza Kanunu. Kanun No: 5070, R.G., S 25355, tar. 23.01.2004. Erişim Adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5070.pdf>.
- Elektronik İmza ile İlgili Süreçlere ve Teknik Kriterlere İlişkin Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ.R. G., S 31078, tar. 24.03.2020.
- Elektronik Tebligat Yönetmeliği.R.G., 30617, tar. 06.12.2018. Erişim Adresi:<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/12/20181206-2.htm>.
- Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama. R.G., S 26095, tar. 01.03.2006. Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/03/20060301-20.htm>.
- Erturgut, M. (2004). *Medeni Usul Hukukunda Elektronik İmzalı Belgelerin Delil Olarak Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve. R.G., S 30578, tar. 27.10.2018. Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/10/20181027-16.pdf>.
- Finansal Tabloların Sunuluşu. R.G., S 30430, tar. 24.05.2018. Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/05/20180524-14.pdf>.

- Gelir İdaresi Başkanlığı [GİB]. (2013). *E-Fatura Portalı Kullanım Kılavuzu*. Erişim Adresi: <http://ebelge.gib.gov.tr/dosyalar/kilavuzlar/e-FaturaPortalıKullanımKilavuzu-v1.5.pdf>.
- GİB. (2016). *E-Defter Uygulaması Yazılım Uyumluluk Onayı Versiyon 1.6*. Ankara. Erişim Adresi: <http://edefter.gov.tr/dosyalar/kilavuzlar/e-DefterYazılımUyumlulukOnayKilavuz.pdf>.
- GİB. (2016a). *Elektronik Yolcu Listesi Raporu*. Ankara. Erişim Adresi: https://ebelge.gib.gov.tr/dosyalar/ebilet/e-Yolcu_Listesi_Raporu_Teknik_Kilavuzu.pdf.
- GİB. (2016b). *Havayolu Elektronik Bilet Raporu*. Ankara. Erişim Adresi: https://ebelge.gib.gov.tr/dosyalar/ebilet/e-Bilet_Raporu_Havayollari_Teknik_Kilavuzu.pdf.
- GİB. (2017). *Etkinlik E-Bileti Rapor Kılavuzu*. Ankara. Erişim Adresi: http://www.efatura.gov.tr/dosyalar/ebilet/Etkinlik_e-Bilet_Raporu_Kilavuzu.pdf.
- GİB. (2018). *Elektronik Arşiv Kılavuzu*. Ankara. Erişim Adresi: <http://ebelge.gib.gov.tr/dosyalar/kilavuzlar/e-ArsivTeknikKilavuzu1.9.pdf>.
- GİB. (2018a). *Elektronik Arşiv Başvuru Kılavuzu*, Ankara. Erişim Adresi: <http://ebelge.gib.gov.tr/dosyalar/kilavuzlar/e-ArsivBasvuruKilavuzu.v1.4.08.01.2018.pdf>.
- GİB. (2018b). *E-Fatura Uygulaması Entegrasyon Kılavuzu*. Ankara. Erişim Adresi: <http://ebelge.gib.gov.tr/dosyalar/kilavuzlar/e-FaturaUygulamasıEntegrasyonKilavuzu-v1.10.pdf>.
- GİB. (2018c). *E-Defter Uygulama Kılavuzu V. 1.6*, Ankara. Erişim Adresi: [http://edefter.gov.tr/dosyalar/kilavuzlar/e-DefterUygulamaKilavuzu_\(V_1.6\)_03.01.2018.pdf](http://edefter.gov.tr/dosyalar/kilavuzlar/e-DefterUygulamaKilavuzu_(V_1.6)_03.01.2018.pdf).
- Göksoy, R. (2019). *Ceza Muhakemesinde Dijital Delillerin Elde Edilmesi ve Güvenilirliğinin Sağlanması*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Göksu, M. (2010). *Hukuk Yargılamasında Elektronik Delil* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gümüşkaya, G. (2015). *Vergi Hukukunda İspat* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güler, C. (2020). *Elektronik Belgelerin İmhası: Teori ve Uygulama*. İstanbul: Hiperyayın.
- Günay, B. (2019). *Sigorta Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gündoğdu, A. (2019). *Bankacılık Hukuku*, 6. baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hukuk Muhakemeleri Kanunu [HMK]. Kanun No: 6100, R.G., S 28736, tar. 04.02.2011. Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110204-2.htm>.
- International Research on Permanent Authentic Records in Electronic Systems [INTERPARES]. (2002). *The Long-term Preservation of Authentic Electronic Records: Findings of the INTERPARES Project*.
- INTERPARES. (2008). *INTERPARES 2: Experiential, Interactive and Dynamic Records*.Yayına Hazırlayanlar: Luciana Duranti ve Randy Preston. Padova: Associazione Nazionale Archivistica Italiana.
- Kamu Sertifikasyon Merkezi [KAMU SM]. (2015). *Elektronik Belgeleri Açık Anahtar Altyapısı Kullanarak Güvenli İşleme Rehberi*, Sürüm 1.4. Erişim Adresi: http://kamusm.bilgem.tubitak.gov.tr/dosyalar/rehberler/REHB-001.001_1.4.pdf.
- Kayar, İ. (2018). *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na göre Ticaret Hukuku*, 5. baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kayıtlı Elektronik Posta Sistemi ile İlgili Süreçlere ve Teknik Kriterlere İlişkin Tebliğ. R.G., S 28036, tar. 25.08.2011. Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/08/20110825-21.htm>.
- Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. R.G., S 28036, tar. 25.08.2011. Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/08/20110825-7.htm>, 10 Mart 2019.

- Kavak, Y. (2015). *Borçlar Hukukunda Yazılı Şekil* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Külcü, Ö. ve Turan, M. (2013). Kamu Hukukunda Geleneksel ve Elektronik İletişim, Bilgi ve Belge Yönetimi Uygulamaları. *Türk Kütüphaneciliği*, 27(2), 266-300.
- Leroux, O. (2004). Legal Admissibility of Electronic Evidence. *International Review of Law, Computers & Technology*, 18(2), 193-220.
- Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar. *R.G.*, S 30450, tar. 13.06.2018. Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/06/20180613-14.pdf>.
- Noterlik Daireleri Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik. *R.G.*, S 20639, tar. 18.09.1990. Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20639.pdf>.
- Noterlik İşlemlerinin Elektronik Ortamda Yapılması Hakkında Yönetmelik. *R.G.*, S 29413, tar. 11.07.2015. Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/07/20150711-19.htm>.
- Noterlik Kanunu. *R.G.* S 14090, tar. 05.02.1972. Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1512.pdf>.
- Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para İhracı ile Ödeme Kuruluşları ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Yönetmelik. *R.G.*, S 29043, tar. 27.06.2014. Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/06/20140627.htm>.
- Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun. *R.G.*, S 28690, tar. 27.06.2013. Erişim Adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6493.pdf>.
- Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemlerinde Kullanılan Bilgi Sistemleri Hakkında Tebliğ. *R.G.*, S 29588, tar. 09.01.2016. Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160109.htm>, 18 Şubat 2019.
- Öner, E. (2019). *Vergi Hukuku*. 11. baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özbek, M. S. (2016). Elektronik Ortamda Düzenlenen Noter Senetleri. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(3), 2213-2282.
- Pekcanitez, H., Atalay, O. ve Özekes, M. (2011). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerine Göre Medeni Usul Hukuku*, 11. bs., Ankara: Yetkin Yayınları.
- Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. *R.G.*, S 31151, tar. 10.06.2020. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/06/20200610-8.pdf>.
- Sigortacılık Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik. *R.G.*, S 26934, tar. 12.07.2008. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/07/20080712-7.htm>.
- Sigortacılık Kanunu. Kanun No: 5684, *R.G.*, S 26552, tar. 14.06.2007. Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5684.pdf>.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM]. (2003). Türk Ceza Kanunu Gerekçesi. Erişim Adresi: <http://www.tbmm.gov.tr/d22/1/1-0593.pdf>.
- TBMM. (2011). *HMK Gerekçesi*. Erişim Adresi: <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf>.
- Türk Borçlar Kanunu. Kanun No: 6098, *R.G.*, S 27836, tar. 04.02.2011. Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110204-1.htm>.
- Türk Ceza Kanunu. Kanun No: 5237, *R.G.*, S 25611, tar. 12.10.2004. Erişim Adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>.
- Türk Ticaret Kanunu. Kanun No: 6102, *R.G.*, S 27846, tar. 14.02.2011. Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110214.htm>.

- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi. (2020).*e-Yazışma Projesi*. Erişim Adresi:<https://cbddo.gov.tr/projeler/e-yazisma/>.
- Vergi Usul Kanunu [VUK]. Kanun No: 213, R.G., S 10703-10705, tar. 10.01.1961-12.01.1961. Erişim Adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.213.pdf>.
- Yalçınkaya, B., Gedikli, M. E., Cibaroğlu, M. O. (2019). Elektronik Belge Yönetim Sisteminde Log Analizi: İstatistiksel Bir Değerlendirme. *Bilgi Yönetimi ve Bilgi Güvenliği: eBelge-eArşiv-eDevlet-Bulut Bilişim-Büyük Veri-Yapay Zekâ*, Yayına Hazırlayanlar: Bahattin Yalçınkaya, M. Altay Ünal, Burcu Yılmaz, Fahrettin Özdemirci, Ankara: Ankara Üniversitesi, 61-77.
- Yardım, E. (2013). Medeni Usul Hukuku Çerçevesinde Güvenli Elektronik İmzalı Belgelerin Delil Niteliği ve Unsurları. *Prof.Dr. Mustafa Dural'a Armağan*, Yayına hazırlayanlar: Tufan Ögüz. İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 1290-1315.
- Yargıtay. (1993). *Ceza Genel Kurulu Kararı, Esas No: 1993/108, Karar No: 1993/6-79*.
- Yargıtay. (2013). *9. Ceza Dairesi Kararı, Esas No: 2013/9110, Karar No: 2013/12351*.
- Yargıtay. (2017). *Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararı, Esas No: 2016/1065, Karar No: 2017/27*.
- Yargıtay. (2020). *11. Ceza Dairesi Kararı, Esas No: 2020/166, Karar No: 2020/3034*.
- Yargıtay. (2020a). *8. Ceza Dairesi Kararı, Esas No: 2019/22599, Karar No: 2020/11575*.
- Yavaş, M. (2009). *Senetle İspat ve Senede Karşı İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016).*Nitel Araştırma Yöntemleri: Sosyal Bilimlerde*.Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, M. (2016). Elektronik İmzalı Belgelerin Karşılaştırmalı Hukukta ve İdari Yargılama Hukukunda Delil Niteliği. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(3), 3413-3464.
- Zafer, H. ve Centel, N. (2012). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 9. bs., İstanbul: Beta Basım Yayım.
- 446 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği, R.G., S 29316, tar. 04.04.2015. Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150404.htm>.
- 509 Sıra No'lu VUKGenel Tebliği, R.G., S 30923, tar. 19.10.2019. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/10/20191019-5.pdf>.

Bilgi Yönetimi Dergisi

Cilt: 3 Sayı: 2 Yıl: 2020

<https://dergipark.org.tr/pub/by>

Hakemli Makaleler

Araştırma Makalesi

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 06.08. 2020

Kabul tarihi: 25.09. 2020

Yayınlanma tarihi: 31.12. 2020

Article Info

Date submitted: 06.08. 2020

Date accepted: 25.09. 2020

Date published: 31.12. 2020

Anahtar sözcükler

*Arşivcilik, Belge/Bilgi
Yönetimi, Dijital Dünya,
Paradigma Değişimi*

Keywords

*Archiving,
Records/Information
Management, Digital
World, Paradigm Shift*

DOI numarası

10.33721/by.777442

ORCID

0000-0002-0633-8307

Belge/Bilgi Yönetimi Disiplininde Olası Paradigma Değişiklikleri: Yeni Bir Rota Teklifi

*Possible Paradigm Changes in Records/Information
Management Discipline: A New Route Proposal*

Mehmet TORUNLAR

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, mehmettorunlar06@gmail.com

Öz

İnsanın biyolojik yapısının yani beyinleşmesinin bir dış uzantısı olan arşivcilik ve belge/bilgi yönetimi mesleği yenedünya gerçeklikleri içerisinde kendisine farklı rotalar aramaya mecburdur. Elektronikleşen, dijitalleşen dünyada, mesleklerin geleceklerine ilişkin belirsizlikler ve kaygılar da mevcuttur. Arşivcilik ve belge/bilgi yönetimi mesleği açısından da bu yenedünya gerçekliğine karşı verilen tepkinin ne olacağı, mesleğin geleceğinin şekillenip değerliliğini ortaya koyacaktır.

Dijitalleşmenin çerçvelendirdiği bu yeni platformlarda mesleki olarak belirlenecek yeni rotalar, yeni iş, işlem, bilgi ve beceri setlerini devreye almayı zorunlu kılıyor. Hayata geçirilecek yenilikler ve anlayışlar, mesleğin etkilenme gücünü belirleyeceği gibi, etkileme ve etkileşim gücünü de belirleyecek, gelecekte kendisine önemli ve değerli bir konuşlanma da getirecektir. Tüm bunların olması için ise mesleki formasyon açısından köklü paradigma (değerler dizini) değişikliğine ihtiyaç vardır. Makale mesleklerin önemi ve değeri üzerinden değil, fonksiyonları ve etkileşimleri açısından yeni değerler dizisine yönelmesi önermesi çerçevesinde bir zihin egzersizi denemesidir.

Abstract

The profession of archiving and records/information management, which is an external extension of the biological structure of human beings, that is, is obliged to look for different routes in the new world realities. There are also uncertainties and concerns about the future of professions in the electronic, digitalized world. Archivalism, in terms of records/information management profession, will show how the future of the profession will be shaped and valued.

In these new platforms framed by digitalization, new routes to be determined professionally require new business, process, knowledge and skill sets to be put into operation. The innovations and understandings that will be implemented will determine the power of the profession to be influenced as well as the power of influencing and interacting, and will bring an important and valuable deployment to it in the future. For all this to happen, a radical paradigm change is needed in terms of professional formation. The article is a mental exercise experiment within the framework of the proposition to focus on a new set of values in terms of functions and interactions, not on the importance and value of professions.

1. Giriş

İnsanın maddi dünya ile yaptığı her türlü etkileşim insana bir şey katarken o etkileşimden elde edilenlerin geçmişte edinilenlerle birleştirilmesi yeni bir şeyi de ortaya koyar; bu devrim de sürekli gelişim olarak hayata yansır. İnsanların, geçmiş bilgilerini bugüne ve geleceğe aktarma becerisi, temelde hayatta kalma, çevreye uyum sağlama, gücü pekiştirip gelişimi sürekli hale getirme pratiğidir. Yani konunun biyolojik ve psikolojik boyutları da vardır.

*Bu makalenin araştırma ve yayın süreci "Araştırma ve Yayın Etiğine" uygun şekilde yürütülmüştür.

İnsan, canlılar arasında en üst basamakta, dünyaya egemen olan bir varlık olarak tanımlansa da, biyolojik yapısıyla, doğuştan kendisinde var olan fiziksel özellikleriyle aslında son derece zayıf, savunmasız bir canlıdır. Dünyadaki diğer canlılara baktığımızda hepsinde insanlarda olmayan çok farklı ve güçlü yapısallıkların olduğunu görebilirsiniz. İnsanla bir karşılaştırma yaptığımızda ise insanın ne kadar kırılabilir ve zayıf bir biyolojik varlık olduğunu anlarsınız. Bu noktada, BBC'nin 1999 yapımı 6 bölümlük *Supernatural: The Unseen Powers of Animals*¹ belgesel serisini izlerseniz konuyla ilgili çok farklı örneklerle karşılaşabilirsiniz.

Ancak insanı diğer canlılar arasında öne çıkartıp, hâkim güç yapan bir özelliği vardır ki, o da zekasıdır. Bu zekâsı sayesinde öğrendiklerini, bildiklerini, tecrübelerini bugüne ve geleceğe taşıyarak, geçmişin birikiminin üzerine yeni bilgiler ekleyerek sürekli bir gelişim çizgisi oluşturabilmesidir. Tek başına son derece güçsüz olan insan, ancak zekasını kullanarak kendisinden katlarca güçlü, tehlikeli, yırtıcı canlılarla baş edebildi, hatta onların başına büyük bela oldu; öyle ki birçok canlının neslinin tükenmesine sebep teşkil etti. Bunu yaparken bazı temel dayanak noktaları vardı: Hayatta kalabilmek, neslini devam ettirmek ve egemen güç olmak.

İnsan, sürekli değişen, ne olacağı çok da önceden kestirilemeyen önce tabiat, sonra sosyal şartlar içerisinde hayatta kalabilmek; diğer canlılarda yaratılıştan/doğuştan var olan fiziki ve biyolojik güçlü özellikler karşısında, zayıflıklarını telafi etmek için zekâyâ dayalı bir sistem örgüsü oluşturarak denge kurmaktan öte hâkim güç haline gelmiştir.

Bunun kritik unsurlarından bir tanesi yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, geçmiş-bugün-gelecek arasında birikim ve aktarım yapabilme kabiliyetidir. Üretilen bilgi, kazanılan deneyimler insanın hayatı ile sınırlı olmayıp yeni nesillere aktarılmalı; bunlar temel alınarak aktarılanlara yeni eklemeler yapılmalı ki gelişim sürekli olsun, güç devamlılık arz etsin. Tüm bilimsel gelişmeler geçmişte üretilmiş, bugün de var olan bilgi ve deneyim birikiminin üzerine inşa edilir. Üretilen yeni bir bilimsel gelişim ürününün aslında geçmişe dayalı bir kurulmuş iskeleti vardır. Bu iskelet üzerinden hareketle yeni incelemeler, deneyler, faaliyetler, çalışmalar yürütülür ve yeni bir bilgi/ürün ortaya çıkar. Bu yeni bilgi/ürün gelecekte ortaya çıkacak farklı bir bilimsel gelişmenin de iskeletidir aynı zamanda.

Fen alanı dışında sosyal gelişmeler, medeniyet oluşturmak da benzer bir güzergâhı takip eder. Bu alandaki ilerlemeler de geçmişte ürettiğimiz bilgi ve deneyimlerin üzerine eklenen birer tuğla katmanından başka bir şey değildir.

İşte insanın bilgiyi üretme, koruma ve geleceğe aktarma kabiliyetleri olmasaydı, her nesilde işe sıfırdan başlamak gerekecek veya bazı somut sınırlı bilgileri yeni kuşaklara aktarmakla yetinilecekti ki, bu da gelişim çizgisini dinamikleştirmek yerine aksine statik hale getirecekti. Her nesilde işe sıfır noktasından başlamak veya sınırlı bir hayatı devam ettirebilecek somut bilgi aktarımı yapmak güçlü özelliklere sahip diğer canlılar karşısında belki temel hayatta kalma pratiklerini uygulamaktan öteye gidemeyecek, büyük ihtimalle dünya üzerinde de bu kadar uzun süre varlığını sürdüremeyecekti. Oysa gelişim ve ilerleme yalnız somut şeyleri değil soyut şeyleri de kavrama ve aktarmakla ilgilidir. Öksüz'e (2017, s. 7) göre yüksek zekâ soyut kavramları anlayıp tartışan, düşük zekâ somutta takılıp kalan insanların işidir.

Soyutu kavrayamayan topluluklar somut ve basit çözümler arıyor ve Karl Popper'in dediği gibi 'Her karmaşık problemin basit bir çözümü var ve bu çözüm yanlış (aktaran: Öksüz, 2017, s. 7). İşte insanlık diğer canlılardan farklı olarak soyut şeyleri de kavrayıp geleceğe taşıyabilmenin yollarını bulduğu için başarılı bir varlık olarak fiziki, biyolojik güçsüzlüklerine rağmen dünyada var olmaya devam etmektedir. Diğer canlılara karşı egemen olma noktasında büyük bir koz olan, soyutu anlayıp somuta aktarma becerisi, bunu toplumsal özelliği haline getirenlerle getiremeyen toplumlar arasındaki gelişmişlik oranını da belirliyor.

Bunun için zekâsını kullanan insan, çevresinden aldığı bilgileri biriktirmiş, işlemiş, bunlara dair değerlendirmeler yapmış, bunları altyapı haline getirmiş, bir sonraki aşama için uygun gelişmeleri sağlayacak, bir sonraki nesle aktaracak faaliyetler zinciri oluşturmuştur. İnsandan başka öğrendiklerini sınırlı da olsa yeni nesle aktarabilen canlılar da (filler gibi) zaten diğer canlılardan farklılıklarını ortaya koymaktadır.

¹ İlgili belgeye www.bbc.co.uk adresinden erişilebilir.

Bilgi biriktirme, saklama, aktarma, ayrıştırma ve yeniden kullanma kabiliyeti insanı diğer canlılardan ayırtan en önemli özelliklerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugüne kadar bu özellikleriyle hayatta kalan insanın oluşturduğu dışsallıklar da onun biyolojik, psikolojik devamlılığına katkı sağlamaktadır.

Arşivcilik ve belge/bilgi yönetimi mesleği de bu çerçevede insanın hayatta kalmasına, psikolojik ve biyolojik devamlılığına önemli katkılarda bulunmuştur. Bugünden sonra da bu mesleğin belirleyeceği yeni rotalar, hem insanlığa hizmet edecek hem de mesleğin kendisine ve profesyonellerine katkı sağlayacaktır. Makalede insanın biyolojik varlığının dışsal devamı olarak arşivcilik ve belge/bilgi yönetimi mesleğinin de hayatıyetine devam edebilmesi, hak ettiği gerçek konumu bulması açısından kendisine yeni rotalar belirleyerek bu çerçevede devreye alması gereken paradigma değişikliklerinden bahsedilmektedir.

2. Her Araç İnsanın Bir Uzantısıdır; İnsan Beyinleşmesinin Uzantısı Arşivlerdir

İnsanların, dünyada var olmalarıyla birlikte ortaya çıkan geçmiş bilgi, beceri ve deneyimlerini geleceği şekillendirecek kuşaklara aktarma özelliği, insanın fiziki ve biyolojik yapısının kapasitesini aşınca bu biyolojik yapının devamı veya uzantısı olarak dış dünyada oluşturduğu yapısalıklar içerisinde kendisini gösteriyor.

İnsanın bu dış yapısalığını, özelde matbaanın icadının getirdiği kişisel ve toplumsal değişimleri kendisine konu eden McLuhan (2014, s. 14), Edward T. Hall adlı bir antropologdan alıntılattığı görüşün konuyu anlamak adına, okuyucularına yardımcı olabileceğini belirtir: “Bugün insan, pratikte bedeniyle yapageldiği her şey için uzantılar geliştirmiştir. Silahların evrimi dişler ve yumrukla başlar, atom bombası ile biter. Giysiler ve evler, insanın biyolojik ısı denetim mekanizmalarının uzantısıdır. (...) Aslına bakılırsa, insan yapımı bütün maddi şeylere, insanın bir zamanlar bedeniyle ya da bedeninin ilgili parçasıyla yaptığı şeylerin uzantısı olarak bakmak mümkündür.”

1960'lı yılların sonuna doğru “Araç Mesajdır” (The Medium is the Message) isimli kitabını yayımlayan McLuhan'a göre artık üretilen her araç, insanın bir uzantısıdır. Konuya biz de bu yaklaşım üzerinden bakarak devam edelim.

İnsanın milyonlarca yıl süren bilgi ve deneyimlerini yeni nesillere aktarma eylemi zamanla muazzam bir zihinsel, entelektüel veya bilgisel birikim oluşturdu. Bu, geçmişte yavaş seyrederken bile öyle bir büyüklüğe ve çeşitliliğe erişti ki, artık fiziki veya biyolojik sınırlarını aşan bu birikimi varlığının dışında bir takım araçlar ve yapılarla bedeninin dışına taşıma ihtiyacı hissetti.

İnsanın fiziki, biyolojik varlığının dışında zekâsının, beyninin, beyinleşmesinin (ensefalizasyon) bir uzantısı olarak önce yazıyı icat etmesi, sonra matbaayı bulması, neticede insanın varlık olarak baş edemeyeceği çoklukta bilgi ürününün birikmesi sonucu, bilgileri kayıt altına alma ve bunları arşivleme teknikleri geliştirmesi, arşivler oluşturması, hayatta kalabilme, hayatını devam ettirebilme ve neslini koruma duygusunun bir yansıması olarak nitelenebilir. Yani hayata tutunması, kalıcı olması ve gelişmesi için insanın en temel pratiklerinden bir tanesinin, bilgi ve deneyimlerin yeni kuşaklara aktarımının beden varlığı dışında uygulamaya alınmasıdır.

İnsanın zekâsının dış yansıması olan arşivlere, hafıza ile de benzeştirilerek yaygın bir ifade ile hafıza mekânı* adı da verilmektedir. Nora'ya (2006, ss. 9-23) göre, hafıza mekânları bizzat varlıkları ve gerçeklik etkileriyle, hem hafızanın, hem ulusun içerdiği belirsizlikleri ve bunların doğurduğu karmaşık ilişkileri çabuk ve kesin çözüme bağlar ve hafızanın kendiliğinden olmadığı düşüncesinden doğarlar.

Eskiden ulusal bir tarih ve özel hafızalar varken bugün ulusal bir hafıza vardır; ancak bu hafızanın birliği sürekli bir katlanma ve tutarlılık arayışı içindeki bölünmüş ortak malvarlığı talebinde sağlanmaktadır. Ortak mal varlığı da miras yoluyla edinilen mal anlamından çıkıp sizi oluşturan mal anlamına kavuşmuştur (Nora, 2017, s. 257). Yani beden dışında oluşturduğunuz bilgi, deneyim birikimi olan

* Arşivlerin hafıza ile ilişkilendirilmesine katılmıyorum. Ancak arşivle ilgili çok yaygın bir analogi olduğu için alıntı olarak bunun üzerinden devam ettim. Bu konudaki görüşlerim Arşiv Dünyası Dergisi'nin 6. Cildinde “Arşiv-Hafıza-Kamusal Ensefalizasyon” başlığı ile yayımlanmıştır. Bkz. TORUNLAR, M . (2019). Arşiv-Hafıza-Kamusal Ensefalizasyon. Arşiv Dünyası, 6 (2), 100-133. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ad/issue/51364/643206>

dışsal hafıza, artık içerdikleri ve tasavvur ettirdikleri aracılığıyla insanları, toplumları kimliklendirmekte, şekillendirmektedir.

Hafızanın (belleğin) kendisiyle ilgili olarak bugüne ilişkin deneyimimizin, büyük ölçüde geçmiş hakkındaki bilgiye dayandığını ifade eden Connerton (2019, s.9) da, günümüzün dünyasını, geçmişin olayları ve nesnelere nedensellik bağlantıları içerisinde bir bağlamda; yani geçmişin, o anda yaşamadığımız olayları ve o anda algılamadığımız nesnelere bağlamında yaşadığımız görüşünü dile getirir. Burada da yine geçmiş ile bugün arasında kurulan bir bağdan bahsedilmekte ve yine hafızaya (belleğe) gönderme yapılmaktadır.

Bu faaliyet alanını doğru, eksik, yanlış nasıl isimlendirirseniz isimlendirin, içeriğini ne şekilde doldurursanız doldurun, genel hatlarıyla işlevleri açısından geçmiş bilgilerin, deneyimlerin bugüne ve geleceğe taşınması, yeni nesillere bilgi ve deneyim aktarılması, bu noktada yeni bilgi üretilmesi faaliyetini yürütürsünüz. Onun bireysel, toplumsal hafızaya, kimliklendirmeye ve diğer alanlara yaptığı katkılar için doğası olarak tali unsurlardır.

Varlık olarak insanın ürettiği her bilgi, bu bilgi ile kurulan tüm ilişkiler üzerinden inşa edilen gelecek, bu yapısalıkların (hem fiziki, biyolojik, psikolojik hem de beden dışı yapısalıklar) oluşum, gelişim ve kullanım biçiminden doğrudan etkilenir. Bu çerçevede insanın ürettiği bilgiyi, mümkün olan en iyi biçimde üretir, elde eder, tutar, saklar, ayırıştırır, sınıflar, tekraren kullanır, paylaşır ve üzerine yeni bilgiler eklersek gelecekte oluşmasını istediğimiz medeniyetin inşa süreci ile birlikte, nitelik ve içeriğini de belirlemeyi sağlayabiliriz.

Bilgimizi ve ciddi bir bilgi varlığı olan kamu varlığının, toplumun, devletin beyinleşmesini (ensefalizasyonunu) yansıtan belge birikimimizi sistemli üretip, koruyup tekraren bunları başlangıç bilgisi olarak kullanmayı becerebilirsek yaşadığımız ve yaşayabileceğimiz birçok sorunu bertaraf edebileceğimiz gibi, öngöremediğimiz yeni sorunlar için de şimdiden hazırlıklı ve donanımlı olabiliriz.

Bu birikimin günümüzün teknolojisi ile hem hızlanması, hem de tahmin edilemez boyutta niceliksel olarak büyümesi, farklı önlemler alınmasının da gerekliliğini ortaya koyar.

Yani insanların artık fiziki, biyolojik gelişimi ve kapasitesi ile onu destekleyen klasik oluşumlar da yetersiz hale gelmiştir. Teknolojinin oluşturduğu yeni bilgi üretiminin, saklanması, dağıtımının, paylaşımının, erişiminin ve korunmasının içeriği ve kapasitesi, insanı doğal fiziki ve biyolojik ayarlarından çok daha ötelere itelemekte, bu noktada insanın her şarta uyum sağlama yeteneği bile ciddi sıkıntılara girip sarsıntılar yaşayabilmektedir.

3. Dijitalleşen Dünyanın Yeni Rotaları İçin Olası Değişiklikler

İletişim teknolojisinin ve dijitalleşmenin getirdiği bugündeki yeni gerçeklikler, insanlığın belgeyle/bilgiyle olan geçmişini geleceğe taşıma faaliyeti, yine insanın çok uzun ama yavaş ilerlemesine aykırı gelişmeler olarak hızlanıp yaygınlaşarak, aslında bilinen paradigmaları değiştirerek ilerliyor. Toplumsal hatta bireysel değişimden çok öteye geçen, her alanda devletten, insan vücudu ve zihnine kadar sınırsızlaşan dijital teknolojiye dayalı bu yeni paradigma her şeyi tarttığımız-ölçtüğümüz ölçekleri, cetvelleri de değiştiriyor.

Böylesi köklü ve derinden etkili bir dönüşüm ve değişim çağında, akla sığmaz bilgi üretimi, paylaşımı içerisinden niteliklileri ayırt etme, bilgi ve deneyim birikimlerimizi gelecek nesillere sağlıklı, doğru ve düzgün şekilde aktarma başarısını yakalamamız gerekiyor.

Belge/bilgi yönetimi veya arşivcilik de bu paradigma değişiminden nasibini alacaktır. Buna itiraz etmek de meseleye çözüm getiremez. McLuhan (2014, s. 223), henüz elektronikleşmenin, dijitalleşmenin ortada olmadığı 1962 yılında, matbaanın insanı kabile insanı olmaktan çıkardığını, matbaanın bireyciliğin teknolojisi olduğunu ifade ederken insanların bu görsel teknolojiyi bir gün bir elektronik teknolojisiyle değiştirmeye karar verdiklerinde bireyciliğin de değişeceği görüşündedir. Bunun hakkında ahlaki bir yakınlarda bulunmayı ise, parmakları budayan bir elektrikli testereye sövmeye benzetir. McLuhan'ın öngörüsü bugün ete kemiğe bürünmüş biçimde hayatımıza dâhil olmuştur. Belge/bilgi yönetimi disiplininin artık klasik bir içerikle hayatına devam etmesi mümkün

görünmemektedir. Bu devam ettiği takdirde başka disiplinler ortaya çıkan boşluğu doldurarak, bu disiplinden rol kapacaklardır.

Yine McLuhan'a (2014, s. 379) göre, bir toplum, özgül bir sabit duyu oranı ile kuşatıldığı zaman, bir başka durumu hayal etmesi artık çok güçtür. Yani değişim veya paradigma değişikliği engellenemeyecek doğal bir süreçtir.

Dijitalleşen dünyada değişim, insan beyni ve zekâsı ve onun dışsal uzantısı olan bu disiplinin geçmişte üretilmiş, bugünde var olan bilgi ve deneyim birikiminin üzerine inşa edilmektedir. Yani bu dijital dönüşümde temel iskelet, iletişim teknolojileri, ağlar, bilgiler ve bu bilgilerin arşivlenmesi, analiz edilmesi, değerlendirilmesi ve tekraren kullanılması üzerinden kendisine bir rota çizmiştir; bu rota üzerinden hareketine de devam etmektedir. Bunu ister donanım üzerinden ister yazılımlar, yapay zekâ, nesnelerin interneti vd. üzerinden inceleyin, temel iskeletin hep bilginin üretilmesi, saklanması, korunması, işlenmesi, sınıflanması, dağıtılması, paylaşılması, analiz edilmesi ve tekraren kullanılması üzerinden şekillendirilmeye çalışıldığını görürsünüz.

Bu şekillendirmenin ortaya çıkartacağı yeni uygulamalar, formlar etkileriyle geleceği, geçmiş tarım veya sanayi devriminin değişim ve dönüşümünden daha fazla etkileyecek gibi görünüyor. Bugün geçmişte kalan tarım ve sanayi devriminin etkilerini, dönüştürdüklerini ölçeklendirip ölçüp biçebiliyoruz. Ancak dijital gelişim ve dönüşümün ne olduğunu, hangi sınırlara kadar ilerleyebileceğini, nerede yeni bir yapısalığa iskelet oluşturacağını, geleceği, toplumları, insanları nasıl şekillendireceğini ölçümlemek, ölçüp biçip bir karara varmak bulunduğumuz noktada zor görünüyor. Bu gerçekliğe yönelik bir cetvelimizin de henüz olmadığı gerçeği, büyük bir sorun olarak karşımızda duruyor.

Dijitalleşmenin vardığı noktaya ve etkisine, ama temelde neyin dijitalleştiğine Canan ve Acungil (2018, ss. 69-70) uzay mekiği üzerinden güzel ve açıklayıcı bir örnek veriyorlar. Uzaya gönderilecek bir mekikte bir arıza olması durumunda kullanılacak yedek parçaların da mekiğe konulmasının ve taşınmasının zor ve çok masraflı olduğundan bahisle, uzaya yedek parçaların hammaddesinin ve ihtiyaç olduğunda onları yedek parça olarak basacak üç boyutlu yazıcıların gönderilmesinin yeterli olduğunu söylüyorlar. Buna göre yedek parçalar fiziksel bir yapı olsa da onun tasarımı ve şekli dijitalleştirilebilecek bilgidir.

Böylece çok daha az yük, olası arızalara karşı gereken bilgileri arşivleyip yönetilir ve kullanılabilir kılarak silahlanmış olarak gönül rahatlığıyla uzaya açılabilirsiniz. Yani dijitalleşmenin, ürünleri, faaliyetleri, hizmetleri dijitalle çevirmenin temelinde bilgi yer alıyor. Bu bilginin, hele ki dijital çağda yönetilebilir kılınmaması akla bile getirilemez.

Konumuz itibarıyla dijital dönüşümün ne olduğu değil bu dönüşümün oturduğu temel iskelet bizi ilgilendirmektedir. Bu çerçevede meseleye yaklaştığımızda, dijital dünyada bir birey olarak, toplum olarak, devlet olarak özgünlüğümüzle var olmak çok önemli bir sorundur. Benliğimizi, değerlerimizi, zenginliklerimizi, bilgi birikimimizi korumak ve gelecek nesillere aktarmak sorunun önemli bir parçasıdır, bu sorununun büyüklüğünü veya etkisini sağlıklı bir ölçüğe vurmak, ölçüp biçmek de şu anda imkânsız gibi görünüyor.

O halde ne yapmak gerekiyor? Bu sorunun tüm yönleriyle cevaplandırılması bizim ilgi ve beceri sınırını da, yeteneklerini de çok aşan bir husustur. Ancak bu dönüşümün temelinde olan alanla ilgili paradigma değişikliklerini tespit edip öneriler sunmak sorunun bir kısmının çözümüne aracılık edebilir. Bu makale dijital dönüşümün oturduğu iskelet olan belge/bilgi yönetiminde gerçekleşmesi gereken paradigma değişiklikleri sorunsalı üzerinde konulmaktadır.

4. Paradigma Değişikliği

Paradigma, bireyler ve toplum olarak, günlük hayatımızın bir parçası gibi görünen, sorgulamaksızın varlığına inandığımız, bu yüzden test etmeye bile gerek görmediğimiz, içinde yaşadığımız gerçeklik anlayışımızdır. Aslında, her şeyi birdenbire farklı görene kadar hakkında çok da düşünmediğimiz, içinde yaşayıp nefes aldığımız ve kültürümüzün bilinçdışı inanç sistemi gibidir paradigma.

Öncelikle paradigma değişikliğinin ne olduğunu kısaca açıklamak gerekir. Mevcut paradigma belli bir toplum tarafından kabul edilen varsayımlar dizisidir, gözlemlenen olguya yeterli açıklamayı

veremediğinde yıkılır. Yeni bir bilgi yardımıyla bakış açımızın yani paradigmamızın yanlış görüldüğünü anlamak, yeni bir paradigma kurmamıza yol açar (Reis, 2018). Yeni paradigma kurmak için eskinin eksikliğini, yanlışlığını veya yetersizliğini görmemiz gerekir. Bu da elbette birçokları tarafından kolay kabul edilebilir bir şey değildir. Paradigma değişiklikleri genelde sancılı süreçleri bünyesinde barındırır.

Alman felsefeci Arthur Schopenhauer'in; 'Bütün gerçekler üç aşamadan geçer. Önce alay konusu yapılır, sonra şiddetle karşı çıkılır, nihayetinde tartışmasız olarak kabul edilir' sözleriyle özetlediği bu süreç, belge/bilgi yönetimi süreçlerinin yeni bir paradigmaya sahip olması noktasında da geçerliliğini koruyacaktır. Genel hatlarıyla şu anda önerilen paradigma değişimleri, çoğu profesyonelce bazılarının fantezisi olarak algılanıp tanımlanacaktır. Alaydan sonraki basamakları tamamlayacak süreçler de arkadan gelecektir. Bu bir önyargı olmaktan öte zaman zaman konunun profesyonelleriyle yapılan görüş alış verişinden edindiğim izlenimlerdir.

Konuyu profesyonellerin dışına taşıdığımızda ise durumun vahameti artmaktadır. Dijitalleşmeye, onun getirip götürdüklerine bir gerçeklik ve süreç olarak bakmaktan ziyade ürün olarak bakan, ama belge/bilgi yönetiminin de hem etkinlik hem de etki ağında yer alan bu kesimin köklü değişimleri, alaycılıkla karşılayıp önemsemedikleri her gün rastlanılan rutinlerdendir.

Belge/bilgi yönetiminde paradigma değişikliği için öncelikle konuyla ilgili zihniyet değişikliğine gidilmesine ihtiyaç vardır. Bu disiplin artık yalnızca geçmişle bugünü birleştirip geleceğe bilgi materyalleri taşımanın ötesine geçmek zorundadır.

4.1. Dijital/Elektronik Dünyada Belge/Bilgi Yönetimi ve Liderlik Olgusu

Belgenin/bilginin yönetilmesi süreçleri dijital dünyanın lider olgusudur. Bu noktadan donanım veya yazılımı önemsememek gibi bir anlam çıkartılmamalıdır. Donanım ve yazılım dijital dünyanın olmazsa olmayanları, ancak sürecin içerisinden belgeyi/bilgiyi ve bunun yönetim metodolojisini çıkardığımızda bunların ortaya konuluş sebepleri de buharlaşıyor. Dijital dünyayı temellendiren, yaşayabilir yapan, herkesin, her şeyin bilgisine erişmek, sınıflamak, bunları değerlemeye tabi tutarak analiz etmek, sınıflar arası madencilik yapmak, ayırtırmak, paylaşmak, dağıtmak, korumak, hızla yeniden bilgi üretip, elde edip süreci tekraren işletilebilir kılmaktır.

Bunun için de geçmişin bilgisini geleceğe taşımaktan daha öte bir adıma ihtiyaç vardır. Her dönem kendine has temel farklı özellikler taşır: Geleceğe taşınabilen geçmiş ve geçmiş kadar belirgin ve materyal olmayan bir olasılıklar sahası olan gelecek (Otto Scharmer'den aktaran Göksel, 2020).

Liderlik kavramının günümüzdeki değişim ve dönüşümünü Harvard Business Review Türkiye Dergisi'nde Beste Göksel'e değerlendiren Scharmer (2020), geleneksel liderlikte gelecek anlayışının yer almadığını, geleneksel liderlerin geleceğe bakma şeklinin, geçmişi kontrol edip anlamaktan ve bunu geleceğe taşımaktan geçtiğini, birçok insan için ise geleceğin, o ya da bu şekilde geçmişin bir uzantısı olduğunu ifade eder. Stabiliteleriyle tanımlanan bir zamanda yaşasaydık bu yaklaşımın işe yarayabileceğini görüşlerine ekleyen Scharmer, bir yıkım çağında yaşadığımızı, bu yaklaşımın ise bu çağda geçerli olmadığını da belirtir. Zihin yapısı dönüştürülmeksizin sistemi değiştirmeye çalışmanın başarısızlık getireceğini, zira bu durumda aynı insanlar, farklı yapılarda aynı sorunları ortaya çıkaracaklardır, tespitini de ilave eder.

Canan ve Acungil de (2018, s.82), teknolojinin çok yüksek değişim hızı sebebiyle tarihin akışının hızlandığını, geçmişi algılayabilme ve geleceği tahmin edebilme gücünün düştüğü düşüncesinde olduklarını söylerler. Aynı yazarlar (2018, s.150), geleceğe yönelik öngörülemez büyük değişimlerle veya bir anda ortaya çıkan ve her şeyi değiştiren gelişmelerle ilgili olarak Nassim Nicholas Taleb'in Siyah Kuğu adını verdiği, nadir ve öngörülemez aykırı olayların aşırı etkisine ve insanın bu olaylar için geriye dönük olarak basit açıklamalar bulma eğilimine göndermede bulunurlar. Taleb (2019, ss. 9-10) 'Siyah Kuğu Olasılıksız Görünenin Etkisi' adlı kitabının önsözünde, Siyah Kuğu adını verdiği olgunun temelinde gözlem ve deneylere dayalı öğrenmenin ciddi boyutta sınırlamalarının olduğuna ve bilginin kırılabilirliğine dikkat çeker. Tek bir gözlem (...) genel kanıyı geçersiz kılabilmektedir. Rastlantısal olana, özellikle de büyük sapmalara karşı da körüzdür. Bu, olasılıksız görünen ve üç temel özelliği olan bir olaydır: Öngörülemez; çok etkilidir; gerçekleşikten sonra onu daha az rastlantısal ve daha öngörülebilir hale getiren bir açıklama uydururuz.

Elektronikleşen, dijitalleşen ve buna sadece zihinsel olarak değil, organik olarak da bağımlı hale gelen dünyaya hazırlıklı, alışa alışa geldiğimiz söylenemez. Orta yaş ve üstü kuşağın hayatının her safhası bu süreçte büyük sapmalarla sarsılmıştır. Mesleklerin birçoğunun da bu sapmadan nasibini aldığı bir gerçektir. Dijital dünyaya dair gözlemler, bireyselden kamusal alana ve oradan küresele erişen hareketlilik, duygu, düşünce ve eylem değişiklikleri konusunda yapılacak tarafsız gözlemler, mesleki paradigmalardan bazı genel kanıların yine mesleğin geleceği açısından hızla değiştirilmesi gerçekliğiyle bizi yüz yüze bırakmaktadır.

4.2. Gelecekte Var Olabilmek İçin Yapısal ve Zihinsel Değişim İhtiyacı

Bu rota üzerinde hareket ettiğimizde ve günümüz koşulları göz önünde bulundurulduğunda, belge/bilgi yönetimi disiplininin eğitim alanının konumlandırıldığı kütüphanecilik zemininin değiştirilmesi hususunda, ciddi bir yapısal ve zihinsel değişikliğe ihtiyaç vardır. Yani günümüzün ve geleceğin arşivcisi, belge/bilgi yöneticisi bu dünyanın gerçekliklerine uygun fabrika ayarlarıyla donatılmalıdır. Teknolojinin doğasıyla birlikte, onun oluşturduğu sosyolojiden psikolojiye, hukuktan iktisada vd. alanlara yönelik yeni atmosfere, felsefeye, iş yapış bilgi ve becerisine sahip olmak gerekiyor. Eğitim içeriğimizin ve pratiğinin ortaya çıkardığı bir ürün olarak niteleyebileceğimiz meslek grubu, bu ürünlere talip olacak piyasanın isteklerine, ihtiyaçlarına cevap vermelidir. Bu çerçevede söz konusu alanın eğitim içeriğinin ve beceri setinin hızla güncellenmesini sağlamak, yeni dünya gerçekliklerini, eğitimimizin içeriklerinin ana omurgası ve iskeleti haline getirmek zorundayız.

Örneğin, 'ihs teknoloji'ye ait web sayfasında yeni dünya gerçekliklerinden birisi olan "hiper bütünleşik mimari" şu cümlelerle açıklanmaktadır: Son dönemlerin önemli bir teknik özelliği olan, karmaşaya, performans artımına, güvenlik sağlamaya, esnekliğe, verimliliğe, basitliğe çözüm olarak önerilen "hiper bütünleşik mimari" altyapı sistemi, veri merkezinizde yönetmeniz gereken sunucu, veri depolama, yedekleme, sanallaştırma, ağ gibi katmanları tek bir yapı üzerine toplayıp kullanmanızı, yönetmenizi ve raporlamanızı sağlayan bir sistem olarak revaçtadır (2020).

İşte arşivci, belge/bilgi yöneticisi de yeni yapılanmalarda bu teknolojik bütünleşik sistemin mesleki olarak yansması olmalıdır. Mesleki bilgi ve beceri setiyle çalışma alanında, birçok katmanı tek bir yapı olarak yönetilebilir kılan bir çalışan olmak durumundadır. Arşivcilerin, belge/bilgi yöneticilerinin geleceğini, elde ettikleri, diplomaları, sertifikaları değil, dünyanın yeni gerçekliklerine uyumlu bilgi ve beceri setleri belirleyecektir.

Çünkü gelecek alışılmış ve öğrenilmiş bir takım becerileri rutine dayalı arka arkaya gerçekleştirmekten ziyade, hayatı sürdürebilmek hatta var olabilmek için, devamlı değişen, akışkan, dinamik yenilikleri yönetilebilir ve kullanılabilir kılanların üzerinden yürüyecektir. Yapay zekânın, nesnelere internetinin, makine öğrenmesinin bugün bile etkisini gösterdiği çalışma hayatında, gelecekte birçok mesleğin ortadan kalkacağı, birçok işin makineler tarafından insanların elinden alınacağı gerçekliğiyle karşı karşıya olduğumuz bir vaktadır. Bu tehlikeden kendisini kurtaracak olanlar ise söz konusu teknolojileri yönetilebilir kılanlar, onlar için yüklenecek bilgileri belirleyenler, bilgilere anlam katacaklar, bu anlamları tekrar yeni kullanım alanlarına taşıyanlar olacaktır.

Yani yalnızca bazı hazır bilgileri öğrenip uygulayanlar değil, dinamik ve devamlı gelişip yenilenen, evirilen hayat için eğitilenler ayakta kalmayı ve kendisine bir yer edinmeyi becereceklerdir. Bunu bugün gerçekleştirmek üzere harekete geçmesek de şartlar bizi buna maruz bırakacakmış gibi duruyor. Elbette bunda erken davrananlar yine kazançlı olacaktır. Burada Taleb'in (2019), Siyah Kuğu metaforuna gönderme yapmak isterim. Mesleğin evirildiği noktaları biz öngöremezsek bu alanın dışından gelecek öngörülmezlikler bizi değişime zorlayacak, ancak bu bizim kontrolümüz ve hesaplarımız dışında gerçekleşecektir.

Doğada da değişen koşullara ayak uyduran canlıların ayakta kalıp avantaj yakalaması gibi değişen şartlara göre alışkanlıklarını, içeriklerini, hareket tarzlarını değiştiren meslekler (insanlarda buna paradigma değişikliğini de ekleyelim) 'dijital küresel ağlaşmış' dünyada avantajlı konuma geçecektir. Arşivciler ve belge/bilgi yöneticileri olarak bu yeni dünyada mesleğimizi domine etmenin yollarını bulmazsak, büyük ihtimalle mesleğimizin, hızla başka meslek grupları tarafından yutulup hazmedildiğini göreceğiz.

Arşivcilik ve belge/bilgi yönetimi muhakkak, hem daha da önemsenererek devam edecek, ama hangi meslek alanı üzerinden, hangi değerler dizininin sınırları içerisinde yol alacağını şu anda tam anlamıyla kestirebilmek güçtür. Bu sebeple bugünler harekete geçme noktasında önemlidir. Arşivcilik ve belge/bilgi yönetiminde uygulama zemininin en önemli halkasını oluşturan kamuda, mesleğin profesyonellerinden daha çok tarih, Arapça, ilahiyat, diğer filoloji disiplinleri vb. gibi sosyal bilimler alanı mezunlarının istihdam edildiği, birçok sosyal bilimler mezunu tarafından da arşivciliğin çalışma sahası olarak görüldüğü dikkat çekmektedir.

Bu bir noktaya kadar kabul edilebilir ve muhakkak olması da gereken bir durumdur. Ancak sahanın tümünün, arşivcilik ve belge/bilgi yönetimi mezunlarına yer bırakmayacak şekilde, farklı alan mezunları tarafından doldurulması yanlış bir uygulamadır. Arşivcilik, belge/bilgi yönetimi mezunlarına kamusal çalışma hayatında ayrı bir kontenjan açılmalı, pozitif ayrımcılık hayata geçirilebilmelidir. Çalışma hayatının bir gerçeği olan bu husus makalenin ana konusu olmamakla beraber kısaca bir tespit yapılması doğru olacaktır. Bu makalede özellikle arşivcilik ve belge/bilgi yönetiminin akademik düzeyde ilerlemesi gerektiği düşünülen yeni rotası belirlenmeye çalışılmıştır.

4.3. “Kütüphanecilik > * Belge/Bilgi Yönetimi” mi?

Ülkemizde arşivcilik ve belge/bilgi yönetimi eğitimi başladığından bugüne kütüphaneciliğin içinde ya da altında konumlandırılmaya çalışılmıştır. Bunun arşivcilik ve belge/bilgi yönetimi disiplini yeterince algılanmadan kütüphaneciliğin bir çalışma alanı olarak görülmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Oysa teknik olarak doğuş ve gelişme çizgisine baktığımızda, arşivcilik ve belge/bilgi yönetimi kütüphaneciliğin altında yeşermiş ve kendine hayat alanı bulmuş ne bir disiplin ne de bir çalışma alanıdır. Özdemirci (2017, s. 221) de, “Belge yönetimi, kütüphaneciliğin içinden doğmamıştır; arşivin tarih biliminden doğmadığı gibi. Ancak belge ve arşiv yönetimi disiplini/disiplinleri birbirini tamamlayan süreçler bütünü olarak günümüzde disiplinlerarası nitelikleriyle, disiplinlerarası ilişkileri ve yaklaşımlarıyla dikkat çekmektedir” vurgusunu yapmaktadır.

Buradan hareket ettiğimizde şu önermede rahatlıkla bulunabiliriz; yüksek öğretim sistemi içindeki yapılanmadan kaynaklanan uygulamada arşivcilik ve belge/bilgi yönetimi “Kütüphanecilik” disiplinin bir alt alanı olarak konumlandırılmış gibi görünse de ya da ülkemizde böyle algılsa da bu konumu ile dijitalleşen dünyada artık gelişimini ve etkin işlevselliğini sağlayamaz.

Bu görüşe yoğun ve sert tepkilerin geleceğini düşünüyorum. Köklü olan, gücü elinde bulunduran mesleki formasyon kütüphaneciliktir ve gücü elinde bulunduranın statükoyu korumak istemesi, hatta savunma refleksi içerisinde onu kutsaması hayati bir gerçeklik olarak önümüzde durur. Hiçbir güç unsuru, konfor alanının zedelenmesinden hoşlanmaz. Ayrıca insanların yerleşik alışkanlıklarını değiştirmelerinin zorluğu sosyal ve antropolojik bir gerçek olarak bilinir. Bu çerçevede temel sorun, teknolojinin, dijitalleşmenin getirdikleri yanında bunların etkisiyle oluşan yeni sosyal, toplumsal, psikolojik, ekonomik ve güvenliğe vb. dair hususlara da belge/bilgi yöneticilerinin vakıf olup olmadıkları, bu değişiklikler, yeni gerçeklikler doğrultusunda mesleki bilgi, beceri setlerini ve alışkanlıklarını değiştirmeyi arzu edip etmedikleridir. Öncelikle zihni yapımızın, paradigmalarımızın buna uyum olması veya uyum sağlaması çok önemlidir.

Bugünden sonra, arşivcilik ile belge/bilgi yönetimi disiplinin ve uygulama sahasının bu alan mezunlarınca yerine getirilmesini, etkin olarak var olmasını veya kaybolmaya doğru gidişini, teknolojik gelişmelerden, dijitalleşmeden daha çok bugünkü meslek profesyonellerinin, akademisyenlerin ve yöneticilerin eğilim, tercih ve öngörü kabiliyetleri belirleyecektir. Dünyayı saran, sarmalayan yeni gerçeklikler, konjonktürel yapılar, geleceğe yönelik olarak mesleğin teknolojiyle olan alışverişi, bu dünyaya uyum sağlayıp eklemlenmesiyle birlikte hayata dâhil olmasını sağlayacak olan temel kitle budur.

Konuya bu doğrultu üzerinden bakarak arşivciliğin, belge/bilgi yönetiminin, kimilerine göre kütüphaneciliğin içerisinden doğduğu düşüncesi ülkemizde ya da ilgili camiada yaygın hâkim görüş olarak görünse de farklı işlevsellikler, farklı gelişmişlikler, farklı hukuki, yapısal ve kültürel kodlarla

* Matematikte bu işaretin solunda olan şey büyüktür anlamına gelir.

donandığı tespitini yapabiliriz. Etkinlikleri, iş ve işlemleri, sorumlulukları, kapsama alanları, neticede ortaya çıkan hukuki durumlar bu farklılığı gözler önüne serer.

“Günümüz şartlarında belge ve arşiv yönetiminin yükselmesi kaçınılmazdır. Belge ve arşiv yönetimi alanında eğer bilgi ve belge yönetimi bölümleri söz sahibi olacaksa, belge ve arşiv yönetimi alanında kendini değerlendirmeyi koşulsuz kabul etmeli, yeniden incelemeli; teknolojideki, bilişimdeki gelişmeleri ve bu alanlarla olan belge ve arşiv yönetiminin ilişki boyutunun farkında olarak yeni yaklaşımlar, yeni kuramlar üretmelidir. Geleneksel kütüphaneciliğin, geleneksel arşivciliğin ötesine geçebilmelidir. Belge ve arşiv yönetimi farklı boyutlarda kendini gösteriyor, yolunu buluyor ve varlığını sürdürüyor. Önemli olan bu yükselen değer farkında olmak ve kaybetmemektir” (Özdemirci, 2017, s. 225).

Kütüphanecilik mesleği de bir bilgi mesleği olmakla birlikte arşivcilikle içerik, uygulamaları ve neticeleri açısından ayrı sonuçlar ve etkiler doğurur. Kütüphaneden kaybolan bir yayının ortaya çıkardığı sıkıntı ile arşivden kaybolan bir belgenin sıkıntısı ve sonuçları aynı değildir. Bir kütüphaneden istediği kitabı zamanında veya hiç alamayan bir kullanıcının uğradığı zarar ile bir arşivden istediği belgeyi, örneğin işe başvurmak için istediği not dökümünü veya çıkış belgesini zamanında veya hiç alamayan kişinin uğradığı zararın sonuçları ve etkilerini aynı kefedede tartamazsınız. Dijital dünyada ağlar üzerinden kitaplara, metinlere, dokümanlara erişmenin çok kolay olduğu günümüzde bu sıkıntıyı birçok kullanıcı hissetmeyebilir. Ancak dijital erişime açılmamış veya sınırlı açılmış arşiv belgelerine erişmemek ciddi hak ve hukuk yönünden kayıplara sebep verebilir.

Bu çerçevede bir kurumda veya özel bir işletmede bulunan kütüphanenin görev ve fonksiyonları ile arşivlerin görev ve fonksiyonları, etkiselliği ve etkileşimi de birbiriyle aynı değildir. Kütüphanelerin hayatın her alanıyla ilgili veya tüm disiplinlerle ilişkisi bilgi, kitap, yayın, doküman temini olarak görülürken, arşivler iş, işlem, hak, hukuk yönünden delil olma vasfını bünyesinde barındıran belgeleri kapsar. Arşivlerin kurumlarda görev ve fonksiyonlarına genel hatlarıyla bakıldığında da farklılıklar kendisini hemen gösterir. Kurumlarda belge/bilgi yönetimi, kütüphanecilikten farklı bir süreç olarak kütüphanenin idari işlemlerini de kapsamına alacak şekilde her personelle ve her birimle tek tek işlevsel ve hukuki ilişki de kurarak sistemli şekilde yürütülür.

Tüm bu açıklamalardan hareket ederek şu tespiti yapmamız da mümkündür: Fonksiyonları, ilişkileri, ilintileri, etkileri, etkileşimleri ve kapsama alanları bakımından kütüphanecilik mesleği statik ve taktiksel; arşivcilik, belge/bilgi yönetimi mesleği ise dinamik ve operasyoneldir. Burada tekraren özellikle vurgulamak istediğim şey, mesleklerin önem ve değeri üzerinden bir değerlendirme yapılmadığıdır. Bu tespitler tamamen mesleki fonksiyonlara ve yukarı cümlede sıraladığım hususlara yöneliktir.

Ayrıca arşivcilik ve belge/bilgi yönetimi hususunda benim bir tespitim de şudur: Bu meslek teknoloji ile idari ve hayata dair diğer alanlar arasında bir ‘kenar’ görevi görmektedir. İdari yapının bütün unsur ve aşamaları, bireyselden devlete kadar giden bütün yapıtaşlarının belgesi, bilgisi ilgi ve çalışma alanıyken, bunun, sistemlere, teknolojik ürünlere aktarılması, güvenlikle yönetilebilir, erişilebilir, kullanılabilir kılınması ayrı bir ilgi ve icraat alanıdır. İşte meslek, bu iki alan arasında geçişleri sağlayan, bu geçişin sistemik yürütülmesini temin eden bir kenar görevi görmektedir. Hem sınır belirler ancak sınır kadar keskin olmadığından hem de iç-dış geçişkenlikle içerik oluşturur. Bir şeyin kenarı belli olmadan onu bir kalıba sokup sınırlayamaz, şekillendiremez, sınırlayıp şekillendiremeyince nitelik veremez, ölçüp biçemezsiniz. Bu çerçevede arşivcilik ve belge/bilgi yönetimi bilgiye dair her şeyi hayata sistemik dâhil ederek sınırları, nitelikleri de belirleyen, içerik oluşturup anlamlandırmaya, analize ve gelişmeye yol açan bir işlevselliğe sahiptir.

Özdemirci (2017, s.220), belge yönetimi-arşiv ilişkisini ifade eden, belge yönetimi ve arşiv alanının boyutunu, farklı disiplinlerle ilişkisini gösteren farklı kavram ve cümleleri ve bu alanla ilişkili olarak değerlendirdiği kavramları gruplandırarak şu şekilde sıralar:

- Yönetimsel etkiler, siyaset, hukuk, şeffaflık, açık bilgi
- Gizlilik, yazışmanın mahremiyeti, kişisel bilgi
- Kurumsal bilgi, erişilebilirlik, yetkili erişim, yetkili paylaşım, istihbarat

- Kurum arşivleri, kurum belge merkezleri, kurum veri merkezleri
- Teknolojik etkiler, bilişim, elektronik, veri iletimi, veri merkezleri, bulut sistemler
- Güvenlik, güvenilirlik, süreklilik, sürdürülebilirlik.

Özdemirci ve Aydın (2008), kuruluşlarda bilginin bu süreçlerle irtibatını da işlemlerle, kavramlarla, yorumlarla, düşüncelerle, gözlemlerle, önyargılarla ilişkilendirir. Kurumlarda bilginin, kuruluşların ihtiyaçları doğrultusunda şekillenip, üretilip, depolanarak kullanıldığı tespitinde bulunurlar. Bu nedenle de kurumsal bilginin, kurumsal gelişmeler doğrultusunda ortaya çıkan, planlı, düzenli ve sürekli bir çalışmayı gerektiren bir sürecin ürünü olduğunu belirtirler.

Külcü (2006, s. 207) de belge yönetiminin nasıl ortaya çıktığına odaklanır ve belge yönetiminin 20. yüzyılın ortalarından itibaren kurumsal yapı, resmi iletişim aracı olarak belge sistemleri ve dolayısıyla kurumsal bürokrasinin etkinleştirilmesi üzerine çalışmaların ürünü olarak doğduğunu ifade eder. Görüldüğü üzere kurumsal bürokrasi, resmi iletişim ve dolayısıyla hukuk belge yönetiminde hep ön plandadır. Bu çerçevede kurumlarda belge yönetimi çalışmalarının en önemli hedefleri arasında, kurumsal işleyişi üretilen belgelere dayalı olarak denetim altına almak yer almaktadır.

4.4. Akademik Hayatta Yeni Bir Rota Belirlemek

Bu noktadan hareket edildiğinde görülen odur ki, belge/bilgi yönetimi ve arşivleme süreçleri idari yapının ayrılmaz bir parçasıdır. İdari yapıdan belge/bilgi yönetimini, arşivlemeyi kaldırdığınızda kurumsal meşruiyet de ortadan kalkar. İdari yapının bir parçası olan süreçleri sistemleştiren bir faaliyetin söz konusu olduğu belge/bilgi yönetimi disiplini bu sebeple edebiyat fakültelerinin kapsamından çıkartılarak bugün için ve yakın gelecekte varlıklarına şahit olacağımız bilişim/teknoloji ile özdeşleştirilecek idari bilimler fakültelerinin içerisinde yapılandırılmalıdır. Yarının getirdikleri farklı kümeleşmeleri, yapılanmaları ve pozisyonları da gerektirebilir. Bu çerçevede, dönem dönem eğitim programlarına bir takım farklı dersler koyarak, yani asli unsur olarak kökten değişim yapmadan, ana ilkeler ve içerikler hakkında yenilemeye gitmeden, adeta bir takım yamalarla, söküklükleri tamir ederek yıpranmış olanı yenilemek mümkün olmayacak, bu ancak kullanım süresini belki biraz daha uzatacaktır. Yani belirli bir alanın kısıtlarıyla* mesleği çerçevelendirmek, içini doldurmakla uğraşmak yerine, çokluklar, ilişkiler, birliktelikler dünyasının geniş imkânlarına yaslanmalıyız.

Konu o kadar köklenip diğer alanlarla sarmallaşmıştır ki, mesleki veya akademik olarak artık yalnız bir disiplinin kolları altında belirli bir ders yüküyle, gerçek iş dünyasında faydasız veya eksik kalacak bilgi birikimiyle geçitirilemeyecek kadar çetrefillidir. Bugün bu meslek için sorun belirli bir bilgi birikimine erişim, bu alanla ilgili bilgilenme ve beceri kazanmaktan çok daha öteye taşmıştır. Günümüzde olay, çok alanla ilişki, irtibat, bunun getirdiği çoklu bilgi ve beceri kazanma sorunsalı üzerinden yürümektedir.

Burada, bugün için idari bilimler içerisinde eğitime devam etmek, ifadesine dikkat çekmek isterim. Çünkü biz geleceği hayal ederken bugünü değerlendirip bugünle bir karşılaştırma, ölçümleme yapıyoruz. Fakat çok büyük ve köklü değişikliklerin olduğu dünyada yapmamız gereken ise, bugünkü ipuçlarından yola çıkarak geleceğe yönelik, her yeni gelişime ve sapmaya uyarlanabilecek esnek bir yapısalılık ortaya koymaktır. Oluşabilecek gelişmeleri, değişimleri ne kadar önceden fark edebilirsek hazırlıklarımızı o kadar iyi yapabileceğimiz gibi, eklemleme ve uyum sağlama süreçlerini de o kadar sıkıntısız atlatabiliriz. Bu disiplinin gelecekte belki bir teknik bilimler fakültesinin içerisinde veya disiplinler üstü bir alan olarak lisansüstü programlarda konumlanması gerekecektir. Bu noktada en önemli husus, meslek profesyonellerinin ve karar vericilerin yeniliklere uyarlanabilirlik ölçeğinde, dönüşüme, değişime liderlik edecek bir paradigma değişimine, hızına ve çevikliğine yatkın olmasıdır.

Bugün için idari bilimler fakültesinde yer alacak belge/bilgi yönetimi bölümünün eğitim içerikleri de bu çerçevede yeniden oluşturulmalıdır. İşletme, kamu yönetimi, iktisat gibi disiplinlerle birlikte, işin geldiği nokta itibarıyla, elektrik-elektronik mühendisliği, bilgisayar-yazılım mühendisliği, endüstri mühendisliği, istatistik gibi teknik bilimler alanından da alınacak derslerle ders programları

* Kısıtlar: Her sistemin amacını gerçekleştirme sürecinde performansını (tüm sistemin çıktısını) sınırlayan herhangi bir şey olarak tanımlanmaktadır. Erişim adresi: <https://nenedir.com.tr/kisitlar-teorisi-theory-of-constraints-nedir/>

zenginleştirilmelidir. Ayrıca genel dilbilim, hukuk, psikoloji ve sosyoloji disiplinlerinden de seçmeli derslere yer verilmelidir. Unutulmaması gereken çok önemli bir önerme, binanın sağlamlığının, dayanıklılığının onun oturduğu temelin sağlamlığıyla doğru orantılı olduğudur. Temelde bozukluk, eksiklik, hatalar varsa bina da o kadar kolay yıkılmaya, hasara açıktır.

Geleceğin başarılı meslekleri, eldeki mevcut bilgileri, imkânları, gelişmelere yönelik yeni bilgiler ve imkânlarla harmanlayan, birbiriyle birleştirip devamlı değişen, dinamik yapıda bir kompozisyon kuranların olacaktır. Bugün belge/bilgi yönetimini, arşiv bilimini de doğası itibarıyla, tek bir katmanla tarif etmek, her hangi bir disiplinin altında yardımcı bir alanda toplamak, tek bir disiplinin sınırlarıyla çevrelemek mümkün değildir. Bulduğumuz çağ itibarıyla arşivci/bilgi-belge yöneticisi disiplinlerarası bir gezgindir. Arşivcinin kamu idaresindeki konumu Mevlana'nın, meşhur pergel metaforundaki ifadeye benzetilebilir: "Pergelin iğneli ayağı sabittir benim dinimde, ama diğer ayağımla yetmiş iki milleti dolaşırım". Arşivci de mesleki bilgi birikimini edinirken, eğitimini alırken birçok disiplin alanından faydalanmalı, meslek hayatına atıldığında ise çalıştığı kurumla ilgili bilgilere, tüm idari prosedürlere ve uygulama süreçlerine vakıf olmalı, ama diğer ayağıyla da dünyayı dolaşabilmelidir. Belge, yani bilgi taşıyan materyalin içerikleri, üretim aşamaları, saklanması, saklama süreleri, tekraren hizmete sunulması gibi süreçler arşivcinin mesleki sorgulama alanıdır (Torunlar ve Özdemirci, 2014). Elektronikleşen, dijitalleşen dünyada bu sorgulamayı yapmak artık hayati bir ihtiyaç olmuştur.

4.5. Yeni Bilgi ve Beceri Setleri Geliştirmek

Belge/bilgi yönetimi profesyonelleri, her şeyden önce kendilerine şu soruları sormalıdır: Mesleki olarak dijital dünyaya yönelik stratejim nedir? Belge/bilgi yönetimi bugün geldiği noktadan bugünkü performansıyla nereye gidebilir? Dijital dünyada belge/bilgi yönetimi nerede, nasıl, hangi pozisyonda kendisine yer bulacaktır?

Dijitalleşme, yapay zekâ vb. oluşumlar binbir emekle, zahmetle elde edilen becerilerimizi elimizden alıp, bizden daha iyi yapabilir hale doğru yol alırken, meslek ne olacak, nasıl yapılacak veya mesleki bilgi ve becerilerime ihtiyaç hissedilecek mi?

Bu soruların bazı belge/bilgi yönetimi profesyonellerini paniğe sokacağını düşünüyorum. Bunu öncelikle kendimden biliyorum. Dijital ortamlar, ağ yapıları, elektronik belge/bilgi yönetim modelleri ortaya çıktığında, mesleğin kaybolduğu endişesini şiddetle hissetmişim. Bu çerçevede tüm profesyonel belge/bilgi yöneticileri dijital teknolojilerin ve iş modellerinin kendi iş yapma biçimlerinde varoluşsal bir tehdit oluşturduğuna inanmakta sonuna kadar da haklıdırlar. Ancak bu varoluşsal tehdidi, kendimizi içine bir şekilde hapsettiğimiz dar bir alanda kapalı kalarak bertaraf edemeyiz. Disiplinler arası bir yaklaşımla yeni paradigmlar belirleyerek kendi ellerimizle mesleği geliştirip dijital hayata dâhil edebiliriz.

Aslında bugünkü olaylar, olgular, gelişmeler, dönüşümler zamana yayılsa da, yapısal adımlar atıldığında mesleki olarak daha fazla fayda elde edilebileceğini de ortaya çıkarmıştır. Çünkü dijital/elektronik dünyanın çekirdeğinde belge/bilgi yönetimi süreçleri vardır. Ancak bu noktada belge/bilgi yöneticilerinin nereye gitmek istediklerine dair bir vizyonları olmalıdır. Yeni dünya gerçeklikleri belge/bilgi yönetiminin mevcut teknik ve idari bilgi setiyle fazlaca uyum göstermemekte, bu bilgi ve beceri seti, kamu veya özel sektörde arzu edilen düzeyde etkin olabilmek için bu haliyle yetersiz gibi görünmektedir.

Şunu hepimiz istisnasız kabul ediyoruz ki günümüz dünyasında yeni teknolojiler, süreçler var olan, bilinen iş, işlemleri, değerleri, materyalleri farklı bir kullanım biçimine ve etki gücüne çeviriyor. Elektronik ve dijital dönüşüm içeriğini, yapısını, görev tanımlarını, etkinliğini, etkileşimini ve iş yapış biçimlerini o kadar hızlı değiştirmektedir ki bu değişim, sürekli gelişim, yenilenme ve temeli şimdilik idari bilimler üzerinde olmak üzere disiplinler arası etkinliği şart koşmaktadır. Talip olduğu pozisyona, yapacağı işe yabancı kalacak bir yapı, dijital dünyada kendisine yer bulamama tehlikesi ile karşı karşıyadır.

Mesleklerin, uzmanlıkların alt bölümlere ayrıldığı dönemlerden itibaren meslekler arası üstünlük yarışı var olagelmıştır. Bürokrasi içerisinde veya özel sektörde yönetim mekanizması içinde etkin ve önemli olmayla ilgili faaliyetler, mücadeleler ile bu mücadele ve faaliyetlerde hedefe erişim için bilgi üretme, bunu eyleme dökme mekanizmaları gerekli olmuştur, bu gereklilik şekil ve içerik değiştirerek olmaya

da devam edecektir. Bu çerçevede belge/bilgi yönetimi çalışanlarının kendisini yeterli düzeyde geliştirememesi, mesleki alanının başka meslek elemanlarınca işgal edilmesi anlamına gelir. Tabiat boşluk kabul etmemektedir.

Dijital çağın getirdiği otomasyon, ağlar, verimlilik, sınırsızlık, zamansızlık, mekânsızlık bunları daha da etken hale getirebilecek yapay zekâ kullanım imkânları, akla gelebilecek her yapıda veya piyasada birçok disiplinle işbirliği yapmayan, klasik dar bir mesleki alanda sıkışacak gruplara hayat hakkı tanımayacak gibi görünmektedir. Önümüzdeki yıllarda daha az sayıda insan emeğiyle, birçok şeyi yapabilmek mümkün olacaktır. Farklı şeyler olmazsa, yakın tarihte kamuda veya özel sektörde, henüz adı konmamış dönüşümlerle, bilinen çalışma kurgularından çok farklılaşmış, evrilmiş kurgular hayata geçecektir.

Mesleğin yeni adaylarına bugünkü dünyada veya yakın gelecekte kullanma imkânları olmayan bilgiler yükleyip bunlar doğrultusunda beceriler kazandırmaya uğraşmak yerine, dijitalleşen dünyayı ve öncelikle kendi insanından, toplumundan başlayarak dünyanın geri kalanını anlayacak, bilecek, değerlendirecek, bunları üretici boyutunda devreye sokacak yeni paradigmalarda, bilgi ve beceri setleri ile donatmaya çabalamalıyız.

Bu noktada Pareto Yasasını* hatırlamamızda fayda var. Pareto Yasası, kütüphane ve bilgi bilimi literatüründe, genellikle 80/20 kuralı olarak geçmekte olup bu kural, ürünlerin %80'inin, kaynakların %20'si tarafından gerçekleştirilebileceği fikrine dayanmaktadır (Yılmaz, 2005; Çağlar, 2020).

Elbette ilke kesin olarak 80 ve 20 sayılarının kendisi üzerine odaklanmıyor. Girdiler ve çıktılar arasındaki dengesizlik ilişkisi 65/35, 75/25, 70/30 veya aradaki sayıların herhangi bir kümesi şeklinde de olabilir. Ve yüze tamamlanması da her zaman gerekli değildir, yüz sadece algılamada kolaylık sağladığı için kullanılmaktadır. İlke şunu diyor: Nedenler ve sonuçlar arasındaki dengesiz orantı kaçınılmazdır. Unutmamalıyız bu ilke yaşamdaki dengesizlik prensibini anlamamıza yardımcı olduğu kadar, aslında hayatımızdaki ve günlük yaşantımızdaki birçok etkinin yalnızca %20 kadarının gerçekten önemli olduğuna, kişisel zaman yönetimimiz için bu %20'lik kısma ağırlık vermenin gerekliliğine de vurgu yapıyor (Çağlar, 2017).

Bu yasadaki hareket ederek biz yeni bir zihniyet ve içerikle yetiştirdiğimiz gençlerin %20'sinde başarılı olursak mesleğin çok ileri safhalara taşınabileceğini de rahatlıkla söyleyebiliriz. Mesleğin üretici boyutu toplumsal gelişime de ciddi oranda etki edecektir.

İşte bu yeni dünyada ilerlerken mesleki formasyon doğrultusunda yeni iş süreçlerinde hangi ölçütlerin kullanılacağı, hangi kabullerin gözden geçirileceği, hangi noktalarda yeni iş modellerinin, içeriklerinin hayata dâhil edileceği ve mesleki düzlemde yeni rakiplerin kimler, hangi gruplar olacağı gibi konularda çalışmalar yürütülmeli, bu çalışmadan elde edilecek veri setlerinin analiz sonuçları eğitim programlarına entegre edilmelidir. Bu çalışmaların sonucunda ortaya çıkan veriler, bilgiler içselleştirildikçe kamuda veya özel sektörde yeni konumlanmaya, statü değişikliğine, rekabet ortamına ve geleceğe dair belirlenecek uzun vadeli diğer hedeflere ilişkin anlayışlar da gelişip değişecektir.

Kısa bir süre öncesine kadar kamu kurum, kuruluşlarının -özel şirketler için de geçerli olmak üzere- kurumsal, faaliyet veya hizmetlerinin sınırları çok belirgindi ve herkesçe anlaşılıyor, bu doğrultuda da işler yürütülüyordu. Ancak dijital teknolojiler daha önce kurumlar içerisinde yapılan birçok işi ağlar üzerinde çözmeye imkân vererek bu durumu ciddi biçimde birbirinin içerisine geçirerek basitleştirirken aynı zamanda karmaşıktırdı, işin tek düzeliğini değiştirdi.

Meseleye bu noktada bir ürün, yani donanım veya yazılım meselesi olarak bakmak işi daha da çetrefilli hale getirecektir.

Bu sebeple meseleye donanım ve yazılım olarak bakmadan, donanım ve yazılıma yatırım yapmadan önce mesleki anlamda hangi kısımların dijital dünyanın gerçekleriyle uyuşup uyuşmadığına, hangi yol ve yöntemlerin bu sistemlerde işleyip hangilerinin işlemediğine bakmak gerekir. Mesleki çerçevede içerik ve eylem olarak nereleri düzeltmeniz ya da daha fazla bilgi edinmek için nereleri durdurmanız,

* Pareto Yasası: İtalyan ekonomist Vilfredo Pareto tarafından ortaya konulan (1897) Pareto prensibi, etkilerin % 80'inin, etkenlerin % 20'sinden kaynaklandığını öne sürer.

içerik temizliğine gitmeniz veya nerelerde mesleki olarak devreye girilmesi gerekiyor? sorularını cevaplamamız elzemdir.

Dijitalleşmenin iyileşme sağlayabileceği ve mesleğe katkı sağlayacağı olası alanlar bu soruların cevabında yatıyor. Ardından bu alanlardaki faaliyetlerin nasıl tasarlanmış olduğuna bakmak ve teknolojinin süreçleri hızlandırarak, iyileştirerek ve daha kolaylaştırarak nasıl katkı sağlayabileceğini düşünmek, mesleğin kurallarını ve süreçlerini sisteme eklemek gerekecektir.

Herhangi bir dijital dönüşüm stratejisindeki temel sorulardan bir tanesi de şudur: Mesleğimiz için yeni değer oluşturmak adına dijital mesleki süreçlerimiz neler olmalıdır ve bu çerçevede veriyi ve dijital yetkinlikleri nasıl kullanabiliriz? Çözüm nerededir?

Dijital dönüşümü benimsemek demek zihinsel dönüşüme başlamak demektir. Öncelikle eğitim içeriğimizin, bilgi ve beceri birikimimizin farklı rotalar üzerinden yeniden belirlenip hızla hayata dâhil edilmesi lazımdır. Bunu yaparken mesleğin uygulama sahası olan kurumlardan, özel işletmelere hatta bireysel hizmetlere kadar geniş bir yelpazeye dair bilgi birikiminin, değişik disiplinlere ait bilgilerin, operasyonel bakış açısının ve derinlemesine geliştirilecek, eğitilecek, donatılacak öğrenci ve personel havuzunun oluşturulması şarttır.

5. Sonuç

Önümüzdeki dönemler, mesleğimizin ciddi sınavlardan geçmek zorunda olacağı dönemler gibi görünüyor. Dijitalleşme, elektronikleşme, yapay zekâ gibi olguların insanlığa sağladığı yeni imkânlarla beraber getirebileceği zafiyetler, tehlikeler, belge/bilgi yönetiminin tüm bildiklerini ve en önemlisi alışkanlıklarını gözden geçirmesi gerektiğini bizlere söylüyor. Gelecek belirsiz de olsa, geçmişten ve bugünden farklı olarak mesleğin yapısallığında, becerilerinde, bilgi birikiminde ve en önemlisi zihniyetinde köklü değişiklikler olacak gibi duruyor. Bu değişimler bugünkü meslek profesyonellerince değerlendirmeye tabi tutulup önlem alınmazsa başka formasyonlar rol çalarak doğan boşluğu doldurabilecektir. Birçok şeyde olduğu gibi bu konuda da atılacak ilk adım mesleği şekillendiren, içini dolduran, bilgi ve beceri kazandıran eğitim unsurunun içeriği ve modeli üzerinden yürütülmelidir.

Yeni imkânların oluşturduğu, ama aynı zamanda her şeyi katmanlaştırıp sarmal hale getirip çetrefilleştirdiği dünyaya uygun bir eğitim sistemine geçiş yönündeki paradigma değişikliğinin vakti çoktan gelmiştir. Bunun için alışageldiğimiz, rutine binmiş bakış açılarımızı, paradigmalarımızı değiştirmemiz gerekiyor. Dijital dünyayla ilgili gelişmeleri doğru okur, bilgi birikimimizi ve becerilerimizi doğru bir şekilde yönlendirirsek önümüze çıkacak imkânlarla bilgece ve değerlenmiş bir mesleki gelecek inşa edebiliriz.

Elbette mesleki açıdan önümüzdeki yakın ve orta vadedeki gelecekte bizi bekleyenleri yahut bize sunacağı imkânları tam olarak bilemiyor, ama bazı şeyleri yaşadıklarımızla harmanlayarak hissedebiliyoruz. Gelecek senaryolarıyla ilgili çözümlenemeyecek çok şey olmakla birlikte, çözüm yolunda atılacak adımlarla ilgili hiçbir mesele yoktur. Bu doğrultuda farklı düşünme, başka pencereden bakma becerimizi devreye sokarak geç kalmadan yeni dünyaya adapte olabiliriz. Biz bu paradigma değişikliğini yapmasak da, tüm iş süreçlerinin bir şekilde elektronikleşeceği, dijitalleşeceği dönemde meslektaşların bir kısmı son derece rutin dışı, çözüm odaklı eylemlerde bulunacaklardır. Muhtemelen konulara o zamana kadar akla gelmeyen bambaşka açılardan yaklaşan, son derece çarpıcı ve yenilikçi yaklaşımlar üretecekler, aşılması zor denen nice engeli aşacaklar, yapılamaz diye düşünülen nice girişimleri gerçekleştireceklerdir. Ama asli mesele bu az sayıda belge/bilgi yöneticisinin, profesyonelinin yaratacağı, yenilikçi ve gelişmiş iklimin meslek elemanlarının ve adaylarının tamamına erişmesini sağlamaktır.

Dolayısıyla önümüzdeki süreçlerde mesleki olarak etkinliğimizi sağlamak, değerlenmek istiyorsak öncelikle yeni gerçekliklere yönelik içeriklerle eğitim sisteminde paradigma değişikliğine gitmemiz, günün gerçekleriyle örtüşmeyen içeriklerden ve müfredatlardan hızlıca kurtulmamız gerekmektedir. Bunun isabetli bir şekilde yapılabilmesi, doğru bileşenlerin bir araya getirilerek bilinçli ve bilgece bir bakış açısıyla değerlendirilip hayata geçirilmesine bağlıdır. Çünkü gelecek her şeyde olduğu gibi mesleki açıdan da belirsizliklerle doludur. Bu makale bu belirsizliklere hazırlıksız yakalanmamak için atılacak ilk adımla ilgili, bir zihin egzersizi olarak kaleme alınmıştır.

Yapmaya çalıştığım şey, mesleki geleceğe yönelik olabilecekler ve bu çerçevede olması gerekenler üzerinden hayal gücümüzü kışkırtmak ve bu makaleyi okuyan meslek profesyonellerinin ve henüz bu konuda eğitim alanların gelecekteki konumlarına, meslek alanlarına yönelik bazı çıkarımlarda bulunmak üzere ipuçları elde etmelerine aracılık etmektir. Elbette gelecek bizim önerilerimizden, tahminlerimizden çok farklı bir güzergâha da evrilebilir. Geleceği bugün yaptıklarımızla biz şekillendirecekmiş gibi düşünelim de aslında onu yeni kuşaklar inşa edecektir. Asli rotayı onlar belirleyecektir. Ancak şunu da unutmayalım, bugünkü yönetici ve lider kuşak olarak bizim sahip olduğumuz öngörülerimiz, kararlarımız, dünyaya bakışımız, algılama biçimimiz ve bu doğrultudaki eylemlerimiz, gençlerimizin altyapısını, niteliklerini ve kalitesini belirleyen en önemli etmen olacaktır.

Bu yazıda verilmek istenen mesajlar bu çerçevede değerlendirilmelidir. Bize düşen bu yolda onlara farklı bileşenleri ve rutin dışı olanları da göstermek, eğer gerçekten formasyonel bir tehlike varsa kendimize çeki düzen vermek üzere, belirsizliğe karşı bazı erken uyarı noktaları tespit ederek oluşabilecek mesleki güç kaybına, rol kaptırmasına dikkat çekmektir.

Kaynakça

- Canan, S. ve Acungil, M. (2018). *Dijital Gelecekte İnsan Kalmak*. İstanbul: Tutukitap.
- Çağlar, S. (2020). “Pareto Prensibi Nedir?”. Erişim adresi: <https://www.kigem.com/pareto-prensibi-nedir.html>.
- Çağlar, S. (2020). “Pareto Analizi–80/20 Kuralı”. Erişim adresi: <https://www.matematiksel.org/pareto-analizi-8020-prensibi/>.
- Connerton, P. (2019). *Toplumlar Nasıl Anımsar?* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Göksel, B. (2020). Sistemi Dönüştürmek İçin Zihin Yapısını Dönüştürmek Gerekli. Erişim adresi: <https://hbrturkiye.com/dergi/sistemi-donusturmek-icin-zihin-yapisini-donusturmek-gerekli>
- İhs teknoloji. (2020), Hiper Bütünleşik Altyapı Çözümleri. Erişim adresi: <https://www.ihsteknoloji.com/hiper-butunlesik-altyapi-cozumleri/>. 20 Nisan 2020.
- Külcü, Ö. (2006). “Üniversitelerde Kalite Uygulamaları ve Belge Yönetimi: Hacettepe Üniversitesi Örneği”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23 (1), 205-229.
- McLuhan, M. (2014). *Gutenberg Galaksisi: Tipografik İnsanın Oluşumu*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Öksüz, İ. (2017). *Alt Akıl: Aptallar ve Diktatörler*. Ankara: Panama Yayın.
- Özdemirci, F. (2017). “Belge ve Arşiv Yönetiminde Yeni Ufuklar ve Kuramsal Yaklaşımlar”. *Bilgi ve Belge Yönetimi: Kuramsal Yaklaşımlar içinde/* Yay. Haz. Bülent Yılmaz, Turgay Baş, Semanur Öztemiz, Meltem Dişli. İstanbul: Hiperlink, 219-232.
- Özdemirci, F. ve Aydın, C. (2008). Kurumsal Bilgi Kaynakları ve Bilgi Yönetimi= Institutional Knowledge Sources and Knowledge Management, *Türk Kütüphaneciliği*, 22 (1), 59-81.
- Taleb, N. N. (2019). *Siyah Kuğu Olasılıksız Görünenin Etkisi*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Torunlar, M ve F. Özdemirci. (2014). Bilgi Çağı'nın Arşivcileri: Disiplinlerarası Gezginler, *Bilgi Dünyası*, 15 (2), 396-420.
- Reis, H. T. (2018). Paradigma Değişimi/Kayması. Erişim adresi: <http://www.felsefesi.org/paradigma-degisimi-kaymasi/>.
- Yılmaz, M. (2005). “80/20 Kuralı”, *Türk Kütüphaneciliği*, 19 (3), 1-13.

Bilgi Yönetimi Dergisi

Cilt: 3 Sayı: 2 Yıl: 2020

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/by>

Peer- Reviewed Articles

Research Article

Article Info

Date submitted: 23.09.2020

Date accepted: 17.11.2020

Date published: 31.12.2020

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 23.09.2020

Kabul tarihi: 17.11.2020

Yayınlanma tarihi: 31.12.2020

Keywords

*Emotional Intelligence,
Information Behavior,
Information Accumulation,
Information Use,
Information Share,
Academics, Hacettepe
University*

Anahtar sözcükler

*Duygusal Zekâ, Bilgi Davranışı,
Bilgi Birikimi, Bilgi Kullanımı,
Bilgi Paylaşımı,
Akademisyenler, Hacettepe
Üniversitesi*

DOI numarası

10.33721/by.798985

ORCID

0000-0003-4040-3966 (1)

0000-0002-8945-5989 (2)

The Relationship between Emotional Intelligence and Information Behavior of Academics in Hacettepe University

Hacettepe Üniversitesi'ndeki Akademisyenlerin Duygusal Zekâları ile Bilgi Davranışları Arasındaki İlişki

Bülent YILMAZ

Prof. Dr., Hacettepe University, Faculty of Letters, Department of Information Management, byilmaz@hacettepe.edu.tr

Sevim ÖZTİMURLENK

Dr., SUNY College at Old Westbury, School of Business, Department of Management, Marketing & Finance, oztimurlenks@oldwestbury.edu.tr

Abstract

Emotions are an integral part of teaching and learning processes as it involves continuous human interaction. Academics can add value to education practices they provide and enhance the quality of education through emotional intelligence (EI). This is an exploratory study on information behavior of academics. The data is collected via a questionnaire survey from 103 academics in Hacettepe University. This exploratory study intends to examine if emotional intelligence is a factor affecting information behavior of academics. More specifically, it investigates if there is a relationship between academics' emotional intelligent levels and their information behavior in terms of how they accumulate, use, and share information. The results show that EI is a factor affecting information behavior of academics in terms of only information share dimension. This research puts an emphasis on the correlation between academics with high emotional intelligence and the vision of sharing information in the right way and at the right time. As a practical implication, educational institutions may consider different ways to increase their faculties' EI levels as offering more EI training programs or hiring emotionally intelligent academics to have well-organized information flow.

Öz

Duygular, sürekli insan etkileşimi içerdiğinden öğretim ve öğrenmede çok önemli bir rol oynar. Akademisyenler, duygusal zekâ (EI-Emotional Intelligence) ile sağladıkları eğitim uygulamalarına değer katabilir ve eğitim kalitesini yükseltebilirler. Bu çalışma akademisyenlerin bilgi davranışları üzerine keşfedici bir çalışmadır. Bu kullanıcı çalışması Hacettepe Üniversitesi'ndeki 103 akademisyenden anket formu ile toplanan ampirik verilere dayanmaktadır. Bu keşif çalışmasının amacı, duygusal zekânın akademisyenlerin bilgi davranışını etkileyen bir faktör olup olmadığını araştırmaktır. Daha ayrıntılı olarak, akademisyenlerin duygusal zekâ düzeyleri ile bilgi davranışları arasında bilgiyi elde etme, kullanma ve paylaşma açısından bir ilişki olup olmadığını incelemektedir. Çalışmanın sonuçları, EI'nin akademisyenlerin bilgi davranışını sadece bilgi paylaşım boyutu açısından etkileyen bir faktör olduğunu göstermiştir. Bu araştırma, yüksek duygusal zekâyâ sahip akademisyenler ile etkin ve doğru zamanda bilgi paylaşımı vizyonu arasındaki korelasyona vurgu yapmaktadır. Pratik bir uygulama olarak, etkin bir bilgi akışı sağlamak amacıyla, eğitim kurumları akademisyenlere daha fazla duygusal zekâ eğitim programları sunmak veya yüksek duygusal zekâ düzeyine sahip akademisyenleri işe almak gibi farklı yollar düşünebilirler.

1. Introduction

Mankind has needed and closely interested in information since the ancient times and has acquired information, which stands vital for survival, either consciously or unconsciously and in different ways from a variety of sources and shared it. Chandler and Cortada (2003) emphasize on the importance of the complex and dynamic interrelationship among information, information infrastructure and interaction to shape a country's business, culture, and society.

Webster (1995) states that how people transformed information to their lives and how they conduct themselves to these days are more important than quantity of information that people are surrounded with. According to him, information society in which people work and live increases the importance of the information need and behavior of today's workforce.

As world moves into the knowledge work because of the new trends that information society brought such as globalization and social networks (user generated content), the importance of knowledge workers increase. Knowledge workers are generally thought of as individuals who work with information or with their brain rather than their brawn. While all workers gather, use, and reflect knowledge, the definition is gravitating more toward those who rely on gathering, using, and sharing information as their primary activity, like a professor or consultant (Chandler and Cortada, 2003). The pressures to compete with emerging trends have forced educational institutions to change their entire education system. Especially, higher education institutions (universities) play a more critical role since they help to shaping future of the society. Research suggest that a country's economic strength depends on its well-educated human resources as well as its material wealth (Skaggs, 2014).

In today's world, it is also the scientists (academics) that determine the technological, economic, and political structure and perspective of any country and society, in addition to the leaders in those countries and societies. As it had been in the past, today as well, the capability of scientists to produce, compile, arrange and the capability to share the information that is produced or obtained, are among the factors that have impact on the development of societies.

Information behavior is a broad concept which includes human related information activities such as seeking, using, and sharing information. It was coined in the late 1990s, but it traces its roots to the concept of information needs and uses which arose in 1960s (Wilson, 1999, p.255-256). Information behavior studies are considered vital for understanding user needs and expectations (Hepworth, 2007, p.34). They have been illuminated a broad range of information-related phenomena across different disciplines (Koh et al., 2015) Therefore, user studies on information behavior continue to be a major area of research.

On the other side, emotional intelligence has become an extremely important concept for the last two decades. In fact, Plato's argument that "All learning has an emotional base." dates emotional intelligence 2000 years back in history. In this respect, the studies on how emotions influence social and business life indicated that IQ is not the only criterion that determines success, and as of 19th century, emotional intelligence has rapidly become an area of interest (Adilogullari, 2011:14). Mayer and Salovey (1990) define the emotional intelligence as one's ability to understand, process own emotions as well as that of others and use that information in thinking and behavior. It has become another vital requirement to adapt to today's highly competitive, global environment since 1990s.

Although there are numerous works that study information behavior and emotional intelligence individually, there are only a few that study the relationship between the two and the academic dimension thereof. Considering that such a research should be conducted in universities where the most fundamental and significant knowledge on social life is offered, and with the principal assumption that the higher an academician's emotional intelligence is the more efficient they would be in using and sharing information, this research on a sample from Hacettepe University will contribute to the literature.

This study focuses on academics from Hacettepe University to determine if emotional intelligence is a factor affecting their information behavior in terms of how they accumulate, use, and share information. Thus, it aims to answer these three research questions:

1. Does emotional intelligence have an impact on the information accumulated by academics?

2. Does emotional intelligence have an impact on the information used by academics?
3. Does emotional intelligence have an impact on the information shared by academics?

Even though there are some previous studies on information behavior of academics in Hacettepe University (e.g., Uçak, 1999 and Uçak and Kurbanoğlu, 1998), this study differentiate itself by focusing on different information behavior dimensions (i.e., information accumulation, use and share) and linking EI with information behavior.

2. Literature Review

A significant body of literature exists on the information behavior of different user groups across disciplines as well as on Emotional Intelligence (EI) in the workplace. This review focuses primarily on EI, information behavior of academics and factors affecting their information behavior.

2.1. Emotional Intelligence (EI)

The concept of Emotional intelligence (EI) emerged in the 1990s as a significant psychological construct, separate from general Intelligence (O'Connor et al., 2019). Early influential work on EI was led by Salovey and Mayer (1990), who defined EI as the “the ability to monitor one's own and others' feelings and emotions, to discriminate among them and to use this information to guide one's thinking and actions” (1990, p.189).

According to Goleman (1998, p. 287), “From the perspective of work, feelings matter to the extent that they facilitate or interfere with the shared goal.” In an organizational setting, EI is associated with influence (Goleman, 1998). The degree to which a leader can influence employees in the organization correlates positively with how sensitive and attuned the leader is to employees' feelings, and the degree of tact manifested in redirecting those feelings towards achieving the group's shared goals. Numerous researchers have argued that EI is just as important as the intelligence quotient (IQ), but maintain that, unlike the IQ which is mostly determined by inherited characteristics, EI is a learned skill (Gilar-Corbi, Pozo-Rico, Sanchez, & Castejon, 2018; Holt & Jones, 2005; Goleman, 1995).

Yate (1997) has listed various jobs (i.e., teachers, managers, salespeople, nurses, and doctors that require to have a certain level of EI. Prasad (2006, p.189) stated that jobs such as teacher, social worker or psychiatrists should be filled by people with high degree of emotional intelligence as they involve high human interaction. Studies by Pool (1997) and Ediger (1997) also supports to this idea. Pool (1997, p.14) stated that emotional well-being is a predictor of success in academic achievement and job success, especially for the jobs which involve interacting with people. Ediger (1997, p.4) stated that the emotions, feelings, and values are vital for persons' well-being and achievement in life.

EI is not only a source of emotional connection, but also the way people recognize the value of themselves and others. It is through their feelings that they learn to affirm who they are and what others truly mean to them. The strengths and talents of individuals with a high EQ-preference in business contexts relate to having empathy, compassion, and concern for the well-being of others. They are often quick to sense what clients or colleagues feel and need. They may also be skilled in responding to those needs and feelings quite spontaneously (Cooper, 1997, p.210).

Supporters of EI believe that supervisors and managers who score high in the area of emotional intelligence are more successful at negotiation and resolving conflicts (Payne & Cooper, 2001, p.101). Goleman (1998) argued that the most distinguishing feature among managers with MBAs was not their IQ but rather their level of EI. Lopes, Salovey, Côté & Beers (2005, p.116) suggested that EI may have a positive impact on work performance by helping people regulate their emotions and cope effectively with stress. EI, as an important behavioral construct, has been a major contributor to performance (Goleman, 1995, p.21). The beneficial role of EI in the work environment has been explained due to the moderating role of EI in buffering the effect of job-related stressors (Guy & Lee, 2015, p. 275).

Based on the research on EI in the workplace, it is worth noting that although there are many studies which link EI to positive work behaviors, organizational performance, effective leadership, decision making, stress, conflict management, there is a limited number of studies that explores links between

emotions and information seeking behavior (Arapakis, Jose & Gray, 2008; Orlu, Ilo, & Tochukwu, 2017).

2.2. *Studies on Academics' Information Behavior*

Many of the scholars in library and information science (LIS) focus on information-seeking activities, but information behavior in its widest sense also includes retrieval and dissemination of information. Thus, Ingwersen and Jarvelin (2005, p.67) define information behavior as “generation, acquisition, management, use and communication of information, and information seeking”.

Majid and Kassim (2000) indicate that academics in law faculty of the International Islamic University Malaysia (IIUM) usually use informal communication channels to communicate information and books for teaching and research purposes. Al-Suqri (2007, p.153) and Sheeja, (2010, p.526) reports that academics in social sciences prefer formal information sources and channels over informal ones. Although Borrego and Anglada (2016, p.183) states that journal articles are the most valued information sources by academics for research purposes in all scientific disciplines, the results of Sethi's (1990) study shows that mostly social science faculty members prefer journals, books, government documents and reference services more than indexing and abstracting sources, book reviews, conference proceedings, dissertations and theses. Also, the findings of another study done by Zencir (2017, p.915) reports that books and journals are the most consulted information sources by academics in social sciences. According to Uçak and Kurbanoglu (1998) academics in engineering and science faculties prefer to satisfy their information needs through periodicals, read the original article and use electronic retrieval system more often while social scientists and humanities scholars rely on mostly books, read the Turkish version of the article and utilize library catalogues. Uçak (1999, p.126) states although scientific information is considerable of importance to all scholars, the type of information source, information characteristics and the approaches and channels used to seek information differs based on faculties academics' work. Al-Shanabri and Meadows (1995) attributes the reasons why scholars usually prefer informal sources in developing countries to poor quality of library collections and services such as lack of well-trained library staff or insufficient information infrastructure.

Najjari (2010, p.406) investigated information seeking behavior of academics in Tabriz and concluded that academic libraries play an important role for satisfying their information needs and information and communication technologies has changed their information behavior. Villar (2014) also argued that technology and the tools it offers affected information behavior of academics in terms of how they accumulate, use, and share information. According to Çolaklar and Altay (2018, p.32), information technologies and digital media on the internet are deeply affecting the information seeking behaviors of academics. Therefore, university libraries should constantly develop and renovate their information technologies infrastructure. In addition, they should keep track of developments in the digital media and increase the number of services they provide in networking environment.

Moreover, Çetinkaya (2014, p.28) suggests that academics in engineering and science faculties are better at using electronic information sources than academics in social sciences. Van der Voort, Swenne, van der Hoorn-van Velthoven and Belt (2012, p.86) notes that information seeking behavior of academic physicians have shifted from library- oriented information searching to Internet-based information searching. A shift from library- oriented information searching to Internet-based information searching has been emphasized in information seeking behavior of academics in health-related faculties by Pash (2014, p.73) as well. Hak, Rachmawati, Rusmana and Muhtadi (2018, p.27) found that the high level of information behavior of academics in electronic media is motivated by the e-literacy maturity level as basic human knowledge (mental function) which is part of self-efficacy and self-regulation.

2.3. *Studies on Factors Affecting Information Behavior*

Information behavior may vary depending on personal characteristics, environmental factors as well as the access to sources of information and information (Ucak, 1997a, p. 320-321). These factors that may affect information behavior can be divided into three different groups: 1) demographic factors such as gender or age, 2) personal factors such as education level and personality, 3) work/job related factors such as work experience, position, department and company worked in.

According to Choo (2001, p.354), higher level managers tended to seek richer information to reduce the impact of environmental uncertainty on them. The level and amount of knowledge and information, the managers can access may also be an important factor influencing their information seeking behaviors (Choo, 2001). Furthermore, Daft et al. (1988, p.135) indicated that executives showed more frequent, intense, and deeper information seeking behaviors when they perceived environmental changes or when exterior uncertainty rose. That is, upper-level managers seem to scan and seek more information than lower-level managers (Choo, 2001). From another viewpoint, Sligo (1995) reported different results regarding positions and information seeking behaviors. Supervisors who lead a group of subordinates are more likely to perceive deficiencies in information compared to other lower-level managers or non-supervising staff (Sligo, 1995, p.72). That is, managers' information seeking behaviors may be influenced primarily by their preferences of information seeking rather than their position levels even though some scholars have found a significant relationship between employees' positions and the information that they get. For example, Lin and Yoo (2013, p.27) indicated that the managers at higher position levels use more 'indirect' and 'static' information seeking methods to obtain information rather than 'direct' and 'interactive' information seeking behaviors. For instance, compared with basic level managers, middle level managers are more likely to observe other colleagues for seeking information. Furthermore, compared with middle and basic level managers, high level managers are more likely to gain information from reading memos, annual reports, or other written documents.

Barnard (1991, p.323) examined whether some demographic variables such as experience, age and gender influence the information behavior of managers in service sector and reported that they use business mail more frequently than their counterparts in manufacturing industry; younger managers (under the age of 40) use social activities as information sources more often and they communicate subordinates and peers more than older managers do; male manager prefer to use subordinates as information sources more frequently than female managers do. Two years later, Goodman (1993, pp.20-23) emphasized that age, experience, and department that managers work are some of the factors which should take into consideration regarding information behavior of managers. She has argued that managers in distinct types of departments and organizations may require different information seeking activities to be effective.

Almutairi (2011a, p.490) surveyed Kuwaiti public managers to understand the impact of personal and professional factors on their information behavior. The results showed that only age, education, information system use is found to be significant factors on the three information dimensions investigated (i.e., information characteristics, information types, information sources). In addition, the findings of another study done by Almutairi (2011b, p.656) indicated that gender and management level have an impact on information behavior of managers.

Gralewska-Vickery (1976, p.279) explored a range of factors affecting information behavior of engineers and indicated that information needs of engineers and the sources of information used vary according to work experience. Another study on information behavior of engineers done by Court (1997, p.133) suggested that there is no significant relationship between the company size and information accessing path.

On the other side, researchers (e.g., Holland & Powell, 1995; Kwasitsu, 2003) investigated the relationship between education and information-seeking behavior of engineers. The findings indicated that engineers with high level of education rely on libraries as sources of information more than the engineers with low level of education. Stinson and Mueller (1980, p.143) concluded that age, specialty, type of practice, location of practice and the size of the hospital that physicians work in are the factors which have an impact on information sources used by physicians. These findings were confirmed in later studies by Gruppen et al. (1987) and Woolf and Benson (1989). Callen et al.'s (2008, p.256) also conducted a study on information sources used by doctors in Mongolia and reported that doctors' use of information sources vary depending on their ages. Moreover, McDonald et. al. (2015, p.389) suggested that common responsibilities are more likely to shape librarians' information behavior (e.g. using desktop computers or smartphones) than demographic factors such as work experience, job titles, or organizational culture.

3. Methodology

This study gathered data by using a questionnaire survey. In research on professionals' information behavior, questionnaire is one of the most commonly used methods. (e.g., Callen's et. al., 2008; Gruppen et.al., 1987; McDonald et. al., 2015). The questionnaire survey in this study consists of three sections. The first section, containing Wong and Law Emotional Intelligent Scale (WLEIS) which uses a 7-point Likert Scale from strongly disagree to strongly agree and generated by Wong and Law in 2002 is for measuring EI levels of academics. This 16-item scale assesses EI within four constructs of EI (a) self-emotion appraisal; (b) others' emotion appraisal; (c) use of emotion; and (d) regulation of emotion. Four items in the scale measure each of the four constructs (Wong and Law 2002). This study utilized the WLEIS because it offered the shortest administration time, was one with a clearer construct structure of emotional intelligence and used in other studies with similar purposes in Turkey (e.g., Bakan & Güler, 2017 and İşler & Atilla, 2013).

The second section contains seventeen questions to gather data about academics' information accumulation, use and share. The 7-point Likert scale questions in this section was developed by Mackenzie (2003) and adapted in this study.. The following variables were measured by scoring the items within the second section of the survey:

a. *Importance of staying close to information*

Questionnaire item numbers: 1, 7

b. *Information need precede behavior to engage new information*

Questionnaire item numbers: 8, 9, 10, 13, 14

c. *Behavior of searching for new information*

Questionnaire item numbers: 11, 15, 16

d. *Use of accumulated information*

Questionnaire item numbers: 12, 15, 16, 17

e. *Importance of interacting with others*

Questionnaire item numbers: 2, 3, 4, 5, 6

The variables measured that define information accumulation are a and b. The variables measured that define information use are c and d and the variable measured that define information share is e. The last section consists of four questions to collect demographic information. Data collection instrument is available upon request.

Reliability is measured using correlation coefficients to determine the degree of relationship between two sets of scores and is considered strong when the coefficient is $r = .70-1.0$, moderate from $r = .30 - .69$ and weak from $r = .00 - .29$ (Jackson, 2009). In this study, the reliability coefficient has been calculated for the 16 questions of the WLEIS scale ($\alpha=0.740$ According to the reliability coefficients of each EI dimension, it can be said that the research portrays a reliable structure (See Table 1).

<i>WLEIS Dimensions</i>	<i>Cronbach Alpha(α)</i>
Self-emotion Appraisal	0.882
Regulation of Emotion	0.894
Use of Emotion	0.844
Emotion Appraisal of Others	0.862

Table 1. Reliability of the WLEIS dimensions

The survey was distributed to all (843) academics (Prof. Dr., Assoc. Prof. Dr., and Assist. Prof. Dr.) in nine faculties (Faculty of Letters, Faculty of Education, Faculty of Communication, Faculty of Science, Faculty of Engineering, Faculty of Law, Faculty of Management, Faculty of Fine Arts and Faculty of Sports Sciences) in Hacettepe University via e-mail in the fall semester of 2018. A total of 103 survey responses were received after two follow-ups with a response rate of 12%. According to Çıngı (1990, p. 262), a universe of 1000 people can be sampled with 103 people based on 0.95 trust level and 0.04 tolerance level. Thus, our sampling statistically represents the universe. In order to make statistical analyses in the study, nine faculties are combined into three main groups (i.e., Faculty of Letters and Social Sciences, Faculty of Arts and Sports, Faculty of Sciences and Engineering).

The data gathered was analyzed using Microsoft Excel and SPSS. First, descriptive statistics, including frequencies, percentages, means, and standard deviations were obtained. Second, to decide the appropriate method the normality tests were ran. Then, correlation analysis (Pearsons' r or Spearman's ρ) were conducted to determine if EI has an impact on information behavior dimensions. The variables that are normally distributed were analyzed through Pearsons' r ; the variables which are not normally distributed were analyzed through Spearman's ρ . Information behavior in this study refers to: information accumulation, use, and share. Specifically, information accumulation is measured by staying close to information and information need precedes behavior variables; information use is measured by use of accumulated information and behavior of searching for new information variables; and information share is measured by importance of interacting with others variable.

Ethics Committee approval for this study was obtained with the letter of Hacettepe University Ethics Committee dated 19 July 2017 and numbered 431-2511.

4. Results and Discussion

4.1. The Profile of Study Participants

This section presents the demographics of the survey participants as shown in Table 2. The demographic profile of study participants, to a certain degree reflects the characteristics of the academic population in Hacettepe University.

<i>Demographic Factors</i>		<i>Frequency(%)</i>
Gender	Female	56 (54.3)
	Male	47 (45.7)
Age	21-40	29 (28.2)
	41-50	37 (35.9)
	51+	37 (35.9)
Faculty	Faculty of Letters and Social Sciences	53 (51.5)
	Faculty of Arts and Sports	10 (9.7)
	Faculty of Sciences and Engineering	40 (38.8)
Academic Title	Assistant Professor	37 (35.9)
	Associate Professor	25 (24.3)
	Professor	41(39.8)

Table 2. The Demographics of study participants

The majority (54.3%) of the academics who participated in this study are females while 45.7% of them are males. Over 60% of academics are under the age of 51 and 35.9% of them are over the age of 51. The faculty of letters and social sciences group is the largest, representing 51.5% of respondents,

followed by 38.8% of respondents who belonged to the faculty of sciences and engineering. On the other hand, only 9.7% of respondents fall in the faculty of arts and sports.

Among all the academics surveyed in this study, the majority of the research participants (39.8%) were full professors while 35.9% were assistant professors and 24.3% were associate professors (See Table 2).

4.2. Overview of Academic's Emotional Intelligence Levels

Table 3 presents measures of central tendency and variability according to four WLEIS dimensions and total EI score. The highest score of the participants was 116 (7*16) while the lowest score was 65. Since the distribution of EI scores is skewed, we took the median value (87.00) as a cut-off point to determine the exact percentage of academics with high EI. According to this study's findings, 50% of the academics participated in this study have high emotional intelligence levels (scored more than 87.00) while 50% percent of them have low emotional intelligence levels (scored less than 87.00).

<i>WLEIS Dimensions</i>	<i>Mean</i>	<i>Median</i>	<i>Standard Deviation</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>
Self-Emotions Appraisal	23.28	24.00	0.36	9	28
Regulation of Emotion	19.46	20.00	0.45	8	28
Use of Emotion	22.97	23.00	0.72	4	84
Others 'Emotions Appraisal	20.58	21.00	0.39	8	28
Total Score	86.29	87.00	1.37	45	155

Table 3. Summary Statistics of Participants' EI Scores

The highest mean value (24.00) belongs to Self-Emotions Appraisal dimension while Regulation of Emotion has the lowest mean value (20.00). This implies the study participants' ability to understand and accept their own emotions is better than their ability to control them. A possible reason for this might be Turkish culture. In Turkey, nepotism is quite common. Although globalization has changed management dynamics, the business culture is still very personal in most organizations and educational institutions.

<i>Information Behavior</i>	<i>Total WLEIS Score</i>	
	<i>r</i>	<i>p</i>
Information Accumulation	0.055	0.582
Information Use	0.105	0.290
Information Share	0.454	0.000*

* $p < 0.01$, significant relationship

Table 4. Correlation of EI Scores with information behavior dimensions

The study finds out that EI has an impact on only information share variable of information behavior of academics. As shown in Table 4, the p value of information share ($p=0.000$) is less than 0.01 but the strength of the relationship between information sharing and information behavior ($r=0.454$) is moderate since it is only one of the possible factors that would have an impact on information behavior of academics.

4.3. *Emotional Intelligence vs Information Share*

The study suggests that academics with high EI share more information in the workplace than those with low EI. Communication is fundamental to the existence and survival of humans as well as to all jobs that involve human interactions. It can be defined as a process of creating, using, and sharing ideas, information, views, facts, and feelings, etc. among people to reach a common understanding.

Academics communicate in many ways such as talking, writing letters, making telephone calls, and using the internet and social media in universities. Without communication, they would not know what their students and colleagues need and could not perform their responsibilities efficiently. Since feelings play a role in communication process, the act of knowing, understanding, and responding to emotions have a big, positive impact on this process on information sharing.

Learning more about how to manage our emotions is a highly effective way of improving our social skills as well. Emotional awareness, or the ability to understand feelings help academics succeed when communicating with their colleagues or students. If they are emotionally aware, they notice the emotions of other people, and how the way they are feeling influences the way they communicate. As a result, they share information in a more effective way than their colleagues who are not emotionally intelligent. An emotionally intelligent academic can make his or her students and colleagues feel safe, heard, seen, and valued by sharing the right information with them in the right way and at the right time regardless of the type of communication.

Information sharing is, at the same time, a process of societal quality and with an emotional aspect. Process of sharing means thinking that others need the information we created, presenting it to others and communicating with others. Therefore, sharing is an emotional event. That is why, it can be said that the significant relation between information sharing and emotional intelligence is based on this reason.

4.4. *Emotional Intelligence vs Information Accumulation and Use*

The study results also show that there is no relationship between emotional intelligence and information accumulation and use of academics. A possible reason can be that the information accumulation and use are personal/individual and more technical processes for academics. During these processes, no one is included in the process and communication has not started yet. Therefore, information accumulation and use, which are personal and technical processes, are not affected by emotional intelligence.

5. **Conclusion and Future Research**

This research contributes to enhancing academics' information behavior by examining their emotional intelligence as a factor. It demonstrates that EI is a factor that affects academics' information behavior in terms of only information share dimension. This would help academics benefit by increasing their awareness of how emotion and information tightly aligned when teaching and fulfilling their faculty duties.

Educators play a vital role in shaping students' future because they have a responsibility to teach and educate them by sharing the right information, in the right way and at the right time. To cope with the changes that information society brought, they should use different ways and have new competencies to add value to the education practices they provide. All the tasks they face involve information use and share. This research puts an emphasis on the correlation between academics with high emotional intelligence and the vision of sharing information effectively in universities.

Universities that prepare young individuals for life also stand prominent as organizations, where emotional intelligence should be benefited. Thus, educational institutions need to recognize that creating effective and efficient academics play a key role in the success of a university and its students. They may consider different ways to increase their academics' EI levels or to hire emotionally intelligent academics to have well-organized information flow. For example, more EI training programs should be offered, or an emotional intelligence test should be used to measure their EI levels in the selection process. Moreover, prior research has never investigated EI as a factor affecting information behavior, future research on information behavior should take into consideration of this factor.

Since the study had some constraints such as time, the following limitations will be addressed in future research. First, this study focused on only academics in Hacettepe University and three information behavior dimensions (i.e., information accumulation, use, and share). Different universities and dimensions such as information source and characteristics can be considered in future research. Second, a larger and random sample is needed to enhance possibilities of generalization.

**Ethics Committee approval for this study was obtained with the letter of Hacettepe University Ethics Committee dated 19 July 2017 and numbered 431-2511.

References

- Adilogullari, I. (2011). The Teachers' Level of Emotional Intelligence Some of the Demographic Variables for Investigation. *Educational Research and Reviews*, 6(13), 1-18.
- Almutairi, H. (2011a). Factors Affecting the Information Behavior of Managers in Kuwaiti Civil Service: A Relational Model. *Information Research*, 16(2), 477-492.
- Almutairi, H. (2011b). The Sources of Information Usage by Public Servants: An Empirical Study in Kuwait. *International Journal of Management*, 28(3), 642-658
- Al-Shanbari, H. and Meadows, A.J. (1995). Problems of Communication and Information-Handling Among Scientists and engineers in Saudi Universities. *Journal of Information Science*, 21 (6), 473-478.
- Al-Suqri, M. N. (2007). Information Needs and Seeking Behavior of Social Science Scholars at Sultan Qaboos University in Oman: A Mixed-Method Approach. Phd Dissertation: Emporia State University, Kansas. Retrieved from <http://scholarsworks.emporia.edu/dissertations/640/>
- Bakan, I. and Güler, B. (2017). Duygusal Zekânın, Yaşam Doyumu ve Akademik Başarıya Etkileri ve Demografik Özellikler Bağlamında Algı Farklılıkları. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19 (33), 1-11.
- Barnard, J. (1991). The Information Environments of New Managers. *Journal of Business Communication*, 28(4), 312-325.
- Borredo, A. and Anglada, L. (2016). Faculty Information Behaviour in the Electronic Environment: Attitudes Towards Searching, Publishing and Libraries. *New Library World*, 117(3/4), 173-185.
- Callen, J., Buyankhisig, B. and McIntosh, J. (2008). Clinical Information Sources Used by Hospital Doctors in Mongolia. *International Journal of Medical Informatics*, 77(4), 249-55.
- Chandler, A. D. and Cortada, J. W. (2003). A Nation Transformed by Information: How Information Has Shaped the United States from Colonial Times to the Present. New York: Oxford University Press.
- Cherniss, C. (2000). Emotional Intelligence: What It Is and Why It Matters. Paper Presented at the *Annual Meeting of the Society for Industrial and Organizational Psychology*, New Orleans.
- Choo, C. W. (2001). Environmental Scanning as Information Seeking and Organizational Learning. *Information Research*, 7(1), 343-357.
- Cooper, R. (1997). Applying Emotional Intelligence in The Workplace. *Training and Development*, 51(12), 205-222.
- Court, A.W. (1997). The Relationship between Information and Personal Knowledge in New Product Development. *International Journal of Information Management*, 17(2), 123-138.
- Çetinkaya, E. (2014). Sosyal Bilimler Alanındaki Akademisyenlerin Bilgi ve İletişim Teknolojilerini Kullanım Pratikleri: Bitmemiş Bir Alan Çalışmasından Notlar. *Mülkiyeliler Dergisi*, 38(2), 9-33.
- Çolaklar H. and Altay, A. (2018). Meslek Yüksekokullarında Görev Yapan Öğretim Elemanlarının Bilgi Arama Davranışları: Kırklareli Üniversitesi Pınarhisar Meslek Yüksekokulu Örneği. Paper

- presented at *International Congress of New Approaches and Trends in Social Sciences*, Kocaeli, Turkey.
- Çıngı, H. (1990). *Örnekleme Kuramı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Daft, R. L., Sormunen, J. and Parks, D. (1988). Chief Executive Scanning, Environmental Characteristics, and Company Performance: An Empirical Study. *Strategic Management Journal*, 9(2), 123-139.
- Ediger M. (1997). *Affective Objectives in the Science Curriculum*. (Clearinghouse No. SE060514) Montgomery, AL: Auburn University at Montgomery, School of Education.
- Ellis, D., Cox, D. and Hall, K. (1993). A Comparison of the Information Seeking Patterns of Researchers in the Physical and Social Sciences. *Journal of Documentation*, 49(4), 356-369.
- Gilar-Corbi, R., Pozo-Rico, T., Sánchez, B. and Castejón, J. L. (2019). Can Emotional Intelligence Be Improved? A Randomized Experimental Study of a Business Oriented EI Training Program for Senior Managers. *PloS one*, 14(10).
- Goodman, S. (1993). Information Needs for Management Decision Making, *ARAM Records Management Quarterly*, 27(4), 12-23
- Goleman. D. (1998). *Working with Emotional Intelligence*. New York: Bantam Books.
- Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence*. New York: Bantam Books.
- Gralewska-Vickery, A. (1976). Communication and Information Need of Earth Science Engineers. *Information Processing and Management*, 12(4), 251-282.
- Gruppen, L.D. (1990). Physician Information Seeking Improving Relevance Through Research. *Bull Med Libr Assoc*, 78(2), 165-72.
- Guy, M. E. and Lee, H. J. (2015). How Emotional Intelligence Mediates Emotional Labor in Public Service Jobs. *Review of Public Personnel Administration*, 35, 261-277.
- Hak, A.A., Rachmawati, T.S., Rusmana, A. and Muhtadi, A.S. (2018). A Model of Prophetic-Liberation Communication Behavior: The Explanative Study of e-Literacy and Information Behavior among Islamic Academics in Indonesia. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*. 2068. <http://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/2068>
- Hepworth, M. (2007). Knowledge of Information Behavior and Its Relevance to the Design of People-Centred Information Products and Services. *Journal of Documentation*, 63(1), 33-56.
- Holland, M. P. and Powell, C. K. (1995). A Longitudinal Survey of the Information Seeking and Use Habits of Some Engineers. *College & Research Libraries*, 56, 7-15.
- Holt, S., & Jones, S. (2005). Emotional Intelligence and Organizational Performance: Implications for Performance Consultants and Educators. *Performance Improvement*, 44(10), 15-21.
- Ingwersen, P. and Jarvelin, K. (2005). *The Turn: Integration of Information Seeking and Retrieval in Context*. Berlin: Springer.
- İşler, B. D. ve Atilla, G. (2013). Duygusal Zeka ve Dürtüsel Satın Alma Davranışı İlişkisi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (26), 180-206.
- Jackson, S.L. (2009). *Research Methods and Statistics: A Critical Thinking Approach 3rd ed.* Belmont, CA: Wadsworth.
- Jorosi, B. N. (2006). The Information Needs and Information Seeking Behaviors of SME Managers in Botswana. *Libri*, 56, 97-107.
- Karim, N. S. A. and Hussain, R. (2007). Information Behavior of the Malaysian Managers and Their Perceived Needs of Information and Knowledge Managers. Paper presented at 18th Australasian Conference on Information Systems, Toowoomba, Queensland.

- Koh, K., Rubenstein, E. and White, K. (2015). Practical and Scholarly Implications of Information Behavior Research: A Pilot Study of Research Literature. *Information Research*, 20 (4), 691-704.
- Kwasitsu, L. (2003). Information-Seeking Behavior of Design, Process, and Manufacturing Engineers. *Library & Information Science Research*, 25(4), 459-476.
- Lin, C.Y. and Yoo, S. J. (2013). Managers' Information Seeking Behaviors during Organizational Change: A Pre-And Post-Event Analysis. *South Asian Journal of Management*, 20(4), 7-30.
- Lopes, P.N., Salovey, P., Côté, S. and Beers, M. (2005). Emotion Regulation Ability and the Quality of Social Interaction. *Emotion*, 5, 113-118.
- Mackenzie, M. L. (2003). An Exploratory Study Investigating the Information Behaviors of Line-Managers within a Business Environment. *The New Review of Information Behaviour Research*, 4, 63-78.
- Majid, S. and Kassim, G. M. (2000), Information-Seeking Behaviour of International Islamic University Malaysia Law Faculty Members. *Malaysian Journal of Library & Information Science* 5 (2), 1-17.
- McDonald, E., Rosenfield, M., Furlow, T., Kron, T. and Lopatovska, I. (2015). Book or NOOK: Information Behavior of Academic Librarians. *Aslib Journal of Information Management*, 67(5), 374-391.
- Najjari, T. (2010). Information Seeking Behaviors of Faculty Members of Universities in Tabriz and Impact of Information-Communication Technologies on This Behavior. *Bilgi Dünyası*, 11(2), 390-407.
- O'Connor, P. J., Hill, A., Kaya, M. and Martin, B. (2019). The Measurement of Emotional Intelligence: A Critical Review of the Literature and Recommendations for Researchers and Practitioners. *Frontiers in Psychology*, 10.
- Pash, P. (2014). Preferences and Pattern of Information Seeking of Academics of Health-Related Faculties, University of Peardeniya (UoP). *Journal of the University Librarians Association of Sri Lanka*, 18(2), 62-75
- Payne, R. and Cooper, C. (Ed.). (2001). *Emotions at Work: Theory, Research, and Applications in Management*. Sussex: John Wiley & Sons Ltd.
- Pool, C.R. (1997). Up with Emotional Health. *Educational Leadership*, 54(8), 12-14.
- Prasad, L. M. (2006). *Organizational Behaviour*. New Delhi: Sultan Chand & Sons Educational Publishers
- Salovey, P. and Mayer, J.D. (1990). Emotional Intelligence. *Imagination, Cognition, and Personality*, 9, 185-211.
- Sethi, A. (1990). *Information Seeking Behaviour of Social Scientists: An Indian Conspectus*. New Delhi: Hindustan Publishing Corporation.
- Sheeja, N. K. (2010). Science vs Social Science: A Study of Information-Seeking Behavior and User Perceptions of Academic Researchers. *Library Review*, 59(7), 522-31.
- Shokeen, A. and Kushik, S.K. (2002). Information Seeking Behavior of Social Scientists of Haryana Universities. *Library Herald*, 40(1), 8-11.
- Sligo, F. (1995). Information Loss Revisited: How Different Levels of Staff Perceive Their Access to Work-Related Knowledge. *Asian Pacific Journal of Human Resources*, 33(1), 60-74
- Stinson, E.R. and Muellar, D.A. (1980). Survey of Health Professionals' Information Habits and Needs. *JAMA*, 243(2), 140-143.
- Todd, R.J. (2003). Adolescents of the Information Age: Patterns of Information Seeking and Use and Implications for Information Professionals. *School Libraries Worldwide* 9, 27-46.

- Uçak, N. Ö. (1997) Bilim Adamlarının Bilgi Arama Davranışları ve Bunları Etkileyen Nedenler. *Türk Kütüphaneciliği*, 11(4), 315-325.
- Uçak, N. Ö. (1999). Sosyal ve İnsan Bilimleri Alanlarında Bilgi Gereksinimi ve Kullanımı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 16(1), 115-128.
- Uçak, N. Ö. (2008). Kütüphanecilik ve Bilgi Yönetimi Literatüründe Kullanıcı. *Bilgi Dünyası*, 9(1), 20-40.
- Uçak, N. Ö. and Kurbanoglu, S. (1998). Information Need and Information Seeking Behavior of Scholars at a Turkish University. Paper presented at 64th International Federal Library Associations and Institutions General Conference (IFLA), Amsterdam, Netherland.
- Van der Voort, C.T.M., Swenne, C. A., van der Hoorn-van Velthoven, C.A.M. and Belt, J.H.J. (2012). Online Medical Literature Consultation Habits of Academic Teaching Physicians in the EU and CIS Countries: A Cross-Sectional Study. *PLoS one*, 7(11), 67-89.
- Vilar, P. (2015). Information Behavior of Scholars. *Libellarium*, 7(1), 17-39.
- Vilar, P., Juznic, P. and Bartol, T. (2012). Information Seeking Behaviour of Slovenian Researchers: Implications for Information Services. *The Grey Journal*, 8(1), 43-53.
- Woolf, S.H. and Benson, D.A. (1989). The Medical Information Needs of Internists and Pediatricians at an Academic Medical Center. *Bull Med Libr Assoc*, 77(4), 372-80.
- Wong, C. and K. S. Law. 2002. The Effects of Leader and Follower Emotional Intelligence on Performance and Attitude: An Exploratory Study. *Leadership Quarterly*, 13(3), 243–274.
- Wilson, T. D. (1999). Models in Information Behavior Research. *Journal of Documentation*, 55(3), 249-270.
- Wilson, T.D. (2000). Human Information Behavior. *Information Research*, 3, 49-55.
- Yate, M. (1997). *Career Smarts, Job with a Future*. New York: Ballantine.
- Zeidner, M., Roberts, R. D. and Matthews, G. (2008). *What We Know About Emotional Intelligence: How It Affects Learning, Work, Relationships, and Our Mental Health*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Zencir, M. B. (2017). Information Seeking Behavior of Academics in Social Sciences. *DTCF Dergisi*, 57(2), 885-920.

Bilgi Yönetimi Dergisi

Cilt:3 Sayı:2 Yıl:2020

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/by>

Peer- Reviewed Articles

Research Article

Article Info

Date submitted: 02.12. 2020
Date accepted: 21.12. 2020
Date published: 31.12. 2020

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 02.12. 2020
Kabul tarihi: 21.12. 2020
Yayınlanma tarihi: 31.12. 2020

Keywords

*Electricity Load Forecast,
Artificial Neural Network,
Turkey.*

Anahtar sözcükler

*Elektrik Yük Tahmini, Yapay Sinir
Ağları, Türkiye.*

DOI numarası

10.33721/by.834285

ORCID

0000-0002-9228-7699 (1)

0000-0001-5513-9665 (2)

Electricity Load Forecasting via ANN Approach in Turkish Electricity Markets

*Türk Elektrik Piyasalarında YSA Yaklaşımıyla Elektrik Yükü
Tahmini*

Fazıl GÖKGÖZ

Professor Dr. at Ankara University, Faculty of Political Sciences Department of
Management, Quantitative Methods Division, fgokgoz@ankara.edu.tr

Fahrettin FİLİZ

Ankara University, Social Sciences Institute, Doctoral Program in Management,
fahrettinfiliz@gmail.com

Abstract

Forecasting electricity load has become the essential task for electric utilities, power plants and regulators. It is essential that electricity load forecasts, which are a vital necessity of energy policies, produce healthy and reliable results. Artificial neural networks (ANN) can learn complex and nonlinear relationships. This article introduces 400 different ANN models for electricity load forecasting. Model performances have compared with Mean Absolute Percentage Error (MAPE) and Diebold-Mariano (DM) test. The electricity load data used for this study range from 2014 to 2016. The variation in forecasting ability of ANN for different models has also discussed. Levenberg-Marquardt (LM) with log-sigmoid transfer function trains the best performance ANN model.

Öz

Elektrik yük tahmini yapabilmek, elektrik hizmetleri, enerji santralleri ve düzenleyiciler için gereklidir. Enerji politikalarını için büyük öneme sahip olan elektrik yükü tahminlerinin sağlıklı ve güvenilir sonuçlar üretmesi esastır. Yapay sinir ağları (YSA) karmaşık ve doğrusal olmayan ilişkileri öğrenebilir. Bu makale, elektrik yükü tahmini için 400 farklı YSA modelini tanımlamaktadır. Model performansları Ortalama Mutlak Yüzde Hata (MAPE) ve Diebold-Mariano (DM) testi ile karşılaştırılmıştır. Bu çalışma için kullanılan elektrik yükü verileri 2014 ile 2016 yılları arasında değişmektedir. Farklı modeller için YSA'nın tahmin kabiliyetleri tartışılmıştır. Log-sigmoid aktarım işlevine sahip Levenberg-Marquardt (LM), en iyi performanslı YSA modelini eğitir.

1. Introduction

Today our daily life mainly depends on the use of various forms of electricity. The rapid rise of industrialization within the last century has contributed to the growth of electricity consumption. With the liberalization of many electricity markets, utilities had to deal with the fact that accurate load forecasting became a necessity. Forecasting the electricity load is crucial for market participants, which are generation companies, energy transactions and planners. Market participants with good load forecasting may have efficient utilization of electric energy. Likewise, maintenance scheduling, economic load dispatches are generally carried out on the basis of the electricity load forecasting.

A proper load demand policy in the electricity industry is of the utmost important for the whole economy. Accurate load forecasting results in considerable saving for electrical utilities. 1% reduction in the average load forecasting error can save even millions of dollars (Hobbs et al. 1999, p.1342). In

*Bu makalenin araştırma ve yayın süreci "Araştırma ve Yayın Etiğine" uygun şekilde yürütülmüştür.

making the policy decision in competitive electricity markets need more algorithms-based tools. Turkish future electricity strategy is based on privatization. The underlying reason for this strategy is to create in confidence investor to be engaged in generation activities (Güney, 2005, p. 103).

Load forecasting task in the electricity market is difficult due to the complexity of the market. This complexity arises from the instant nature of the electricity, complex market design and frequent regulatory interventions. Artificial intelligence is a field of research that is relatively new but is growing in quality. Computational intelligence is widely used to refer to fuzzy system areas, swarm intelligence, evolutionary computing, and artificial neural networks. ANNs are one of those areas that are most frequently used in the forecast of electricity load. Due to its clear design, simple executor and good performance artificial neural networks have received more attention (Hahn et al., 2009, p.903).

In order to select the best training algorithms, transfer function and neuron number for the ANN, all possible combinations should be considered. This paper introduces 400 different ANN model for electricity load forecasting for the Turkish Electricity Market. Load forecasting models are compared according to their Diebold-Mariano (DM) test and MAPE. The paper is structured as follows: section 1 provides short review about load forecast; section 2 provides a short overview of artificial neural networks. Section 3 provides methods in the study and section 4 discusses implementations and empirical finding. Finally, results and some forward ideas are discussed in the conclusion.

2. Literature Review

2.1. General Electricity Load Forecasting Review

There are various types of load forecasting models based on time horizon, algorithms and architecture types. According to time horizon, we can characterize load forecasting methods as long-term, medium-term and short-term methods. Long-term load forecast methods are usually used to forecast next several years. Long-term load forecasting is attractive for electric utilities, which want to make investment decisions. Medium-term forecast characterizes for several months up to next year. These models are important for portfolio management. Short-term load forecast methods are usually used to forecast time horizons of hours, days or weeks. This type of models used by electric utilities for trading and availability of supply.

Broad ranges of models for load forecasting have been suggested. Electricity load forecasting is classified by traditional approaches¹ and computational approaches². In addition, hybrid models are applied for load forecasting by combining wavelet and neural networks (Kodogiannis et al. 2013, p. 30). Electricity load forecasting also is classified as; multiple regression, time series, adaptive load forecasting models, fuzzy logic, artificial neural networks and knowledge-based expertise (Alfares & Nazeeruddin 2002, p.23). Likewise load-forecasting techniques are classified as mathematical models, soft-computing techniques and hybrid of different techniques. Because of uncertainty on load characteristic, fuzzy system and neural network combination are proposed for load forecast (Lou & Dong, 2015, p. 35). Load forecasting MAPE results are range from 0.56% to 1.30% (Mandal et al. 2006, p.2128).

Studies on energy demand forecasting of Turkey have begun in the 1960s and starting from 1984 econometrics models have been applied for forecasting purposes (Kankal et al., 2011, p.1928). Fuzzy logic electricity model for Turkish market shows that electricity demand is strongly related to gross domestic product of the country. Additionally, short-term electricity forecasting with economic performance would provide reliable data for policy makers (Küçükali & Barış, 2010, p. 2440). Gross domestic product (GDP) per capita, population, inflation, unemployment count and temperature are used to forecast the Turkey annual gross electricity demand (Günay, 2016, p. 93).

Methods used in load forecasting models are artificial neural network, swarm optimization, genetic algorithm, harmony search algorithm and autoregressive integrated moving average (ARIMA).

---

¹ Traditional approaches include linear regression, nonlinear regression, time series models and Kalman filters.

² Computational approaches include neural networks, support vector machines and fuzzy systems.

Forecasted energy types are electricity, energy demand, energy dependency and energy consumption (Kankal et al. 2011, p.1929).

2.2. ANN Specific Electricity Load Forecasting Review

ANN models have received much attention because of their easy implementation, clear design, fault tolerance and good performance. Advantages of ANNs is the capability of learning, massively parallel computation and robustness in the presence of noise. However, ANN models have a disadvantage of over-fitting, under-fitting and local optimal solutions.

Load forecasting techniques are reviewed and evaluated according to different architectures, maximum 1,825 training samples maximum 365 test days (Hippert et al., 2001, p.47). In this study, 7,296 sample hour data are used for testing, 19,008 sample hour data are used for training. Testing and training data samples in these models are comparatively much higher than other studies.

In addition, ANN models show its superiority to statistical methods in load forecasting (Srinivasan et al., 1991, p.1173). Artificial neural network based models are used for predict electricity load for Egyptian Unified System and result in the maximum value of 2.2% MAPE (Osman et al., 2009, p.7). Multilayer feed-forward ANN model with Levenberg- Marquardt optimization training algorithm is used to train network. (Buhari & Adamu, 2012, p. 125).

3. Methods

The first step to be taken when designing an ANN forecasting model is to select an appropriate architecture. There are several neural network subtypes. Radial basis function networks, recurrent neural networks are used for forecasting. The feed-forward neural networks are generally used in load forecasting (Hippert et al., 2001, p.46). Levenberg- Marquardt (LM), Broyden, Fletcher, Goldfarb and Shannon (BFGS), Gradient Descent (GD) and Gradient Descent with Momentum (GDM) optimizer (training) algorithms were used to create different models. The neuron numbers used in the hidden layer changes step by step from 1 to 50 to determine minimum network error. The activity function for neurons must be differentiable and non-decreasing as mentioning the appendix section. In the current study, hyperbolic tangent sigmoid transfer function and log-sigmoid transfer functions were used in models.

The evaluation of the artificial neural network performance was based on MAPE results and DM test. The average marginal effects of hidden layer neurons also have been determined. Lastly, the effect of short-load forecasting on energy policy was discussed. Figure 1 shows the steps of this study in order.

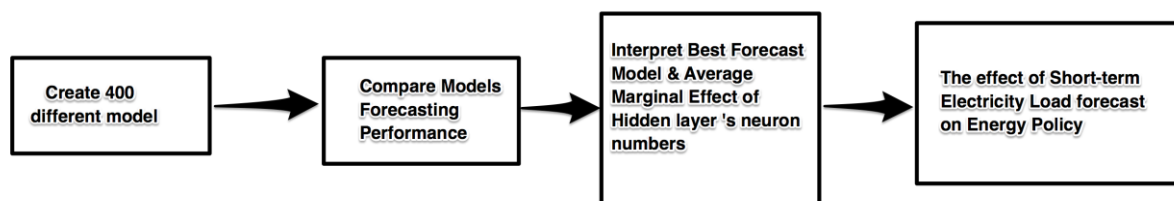

Figure 1. Steps of the Empirical Study.

4. Data and Models

4.1. Data

Electricity load data is received from Energy Exchange Operations Authority of Turkey (EPIAS). EPIAS's aim is to commence activities in electricity market under the supervision of Energy Market Regulatory Authority (EPDK). Data covers the 1,096 days between 01.01.2012 and 31.12.2014 and consist of 26,304 hours data, from this data 19,008 hours between 01.01.2012-03.03.2014 are used to train the model, 7,296 hours between 03.03.2014-31.12.2014 are used to test the model. Figure 2 shows training and testing data. The actual data and the forecasted data were compared through MAPE.

In addition to the MAPE test, we compared the accuracy of the forecasting results with The Diebold-Mariano (DM) test. DM test compares the forecast accuracy of two forecast methods. DM testing can discriminate the important distinctions between models (Diebold, 2007).

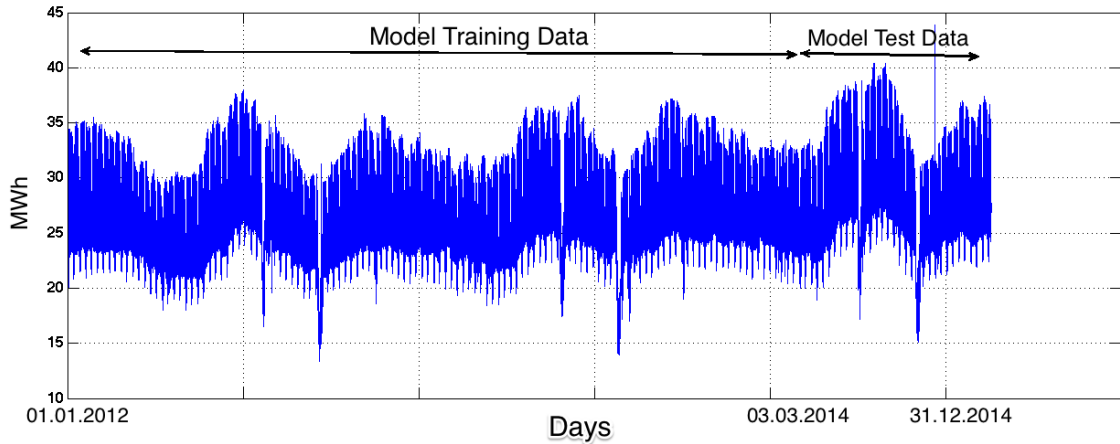

Figure 2. Model Training Data and Test Data.

4.2. Load Forecasting Factors

The selection of the input variables can significantly affect network performance. In the short term, load depends on the temperature, wind speed, the business activities such as weekdays, holidays and near-holidays. The optimal choice of input variables still remains an open question.

There is a common consensus that the temperature is the most significant impact in load forecasting (Hahn et al., 2009, p.903). The demand is high in cold climates because electric heating is common. Similarly, demand is high in hot weather, which can be attributed to air-conditioning compressors. These results in U-shaped function of the load with regard to the temperature (Hippert et al., 2001,p.50). Using hourly basis temperature increases the success of the model. Hourly temperature was used as input to the forecasting model for Turkey cities between days 01.01.2012 and 31.12.2014. The temperature information was acquired from www.wunderground.com. Population and industries in the city have affected electrical load consumption. For example, Istanbul, the largest city in Turkey has 16% load demand, Ankara, which is the capital of Turkey has 5.5%. Therefore, the temperature of the city and the electricity demand should be considered together. Figure 3 shows electricity load demand rates of Turkish cities.

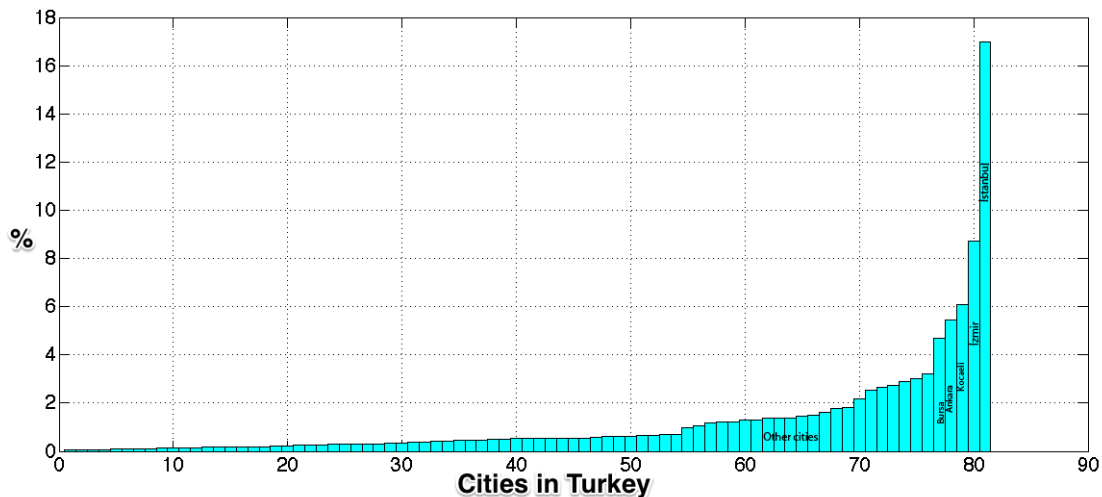

Figure 3. Turkey Electricity Load Demand Percentages by Cities.

Demand of load has a significant effect on electricity forecasting models. Models use the temperature with city-based electricity consumption. Electricity consumption has calculated by taking into consideration the load demand weighted calculated temperature. Equation 1 shows the load demand consumption weighted formula to calculate temperature.

$$\tau_m = \sum_{i=1}^{81} w_i t_i \tag{1}$$

i value shows cities in Turkey which has 81 cities, w_i is the electricity consumption percentage in the city, t_i the city temperature and m shows the day, τ_m reflects the load demand consumption weighted by temperature. Likewise, Table 1 shows input data statistics.

	Minimum	Maximum	Mean	Standard deviation
τ_m (°C)	-0,959	12,1922	5,4337	3,199
Load (MWh)	13,40	43,90	28,171	4,31

Table 1. Inputs Statistics.

4.3. Implementation of the Load Forecasting Model

Load Forecast Plan data was published by EPIAS (Energy Market Management Company) and was created by TEIAS (Turkish Electricity Transmission Company). Feed forward model, three-layered artificial neural network models are created. Gradient Descent (GD), Gradient Descent Momentum (GDM), BFGS and Levenberg - Marquardt (LM) algorithms are used in models in this study. Due to lack of precise rules to define neuron numbers in layers, varying neuron numbers between 1-50 are used in models. Neurons activation function is selected as log-sigmoid and hyperbolic tangent sigmoid transfer function. Four different algorithms (GD, GDM, LM, BFGS), hyperbolic tangent sigmoid transfer function and log-sigmoid transfer functions and 50 neurons formed 400 different load forecasting model. Table 2 shows the transfer functions and the number of neuron and training algorithms used in the electricity load forecasting application.

Algorithm	Transfer Function	Number of Neuron in Hidden Layer
GD	hyperbolic tangent sigmoid / log-sigmoid	1,2...50
GDM	hyperbolic tangent sigmoid / log-sigmoid	1,2...50
LM	hyperbolic tangent sigmoid / log-sigmoid	1,2...50
BFGS	hyperbolic tangent sigmoid / log-sigmoid	1,2...50

Table 2. Implementation of Load Forecasting Models.

Weekday, working or not working day (includes holidays and community festivals), previous week same hour electricity load, previous day same hour electricity load, 24-hour average electricity load and daily hour are model entries for load forecasting. Figure 4 shows model input, hidden layer and model output.

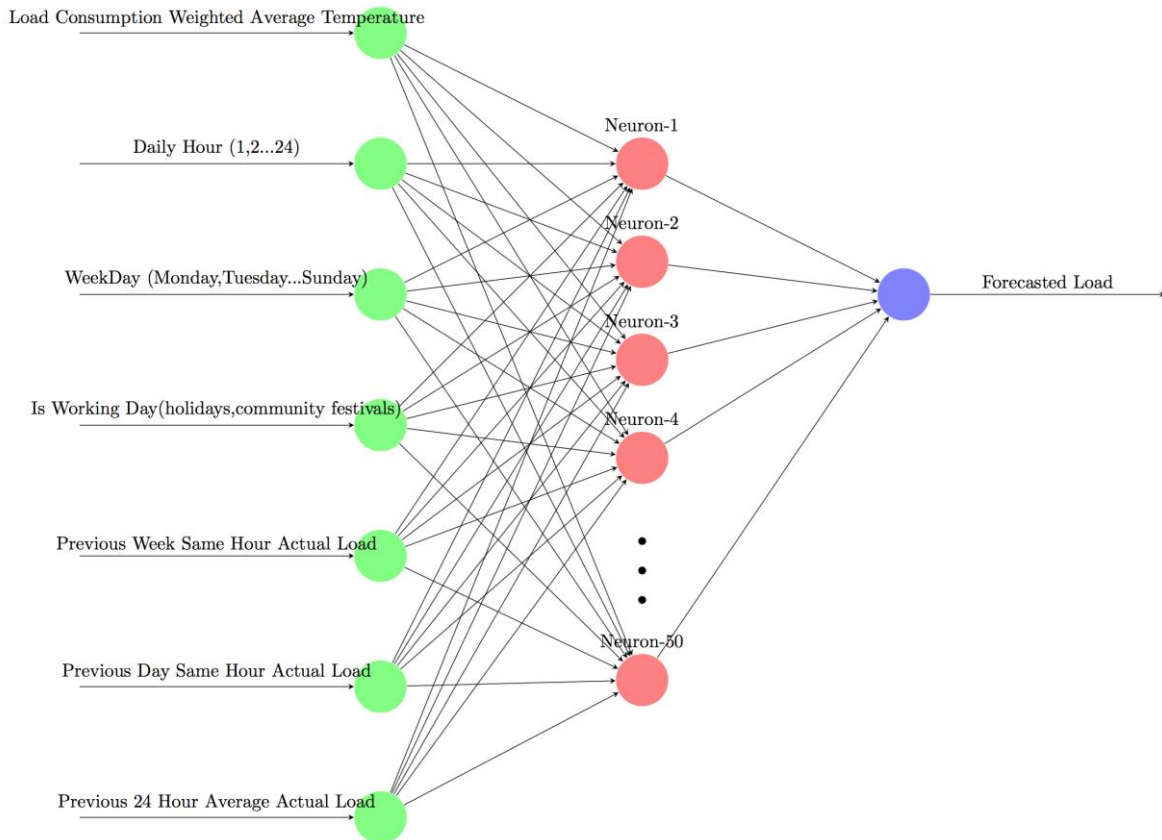

Figure 4. Electricity Load Forecast Neural Network Models.

4.4. Empirical Results

The performance of the 400 different models is evaluated according to models as model MAPE. In addition to the forecasting performance of the models, the training time of the models is also important. In this study, training time was not used to compare performance. But the increase in the number of neurons also increased the training time of the models. The most successful MAPE result was calculated as 1.86%. The Levenberg-Marquardt learning algorithm has been reached, this value with the log-sigmoid transfer function and 13 neurons in the hidden layer. Minimum, maximum and average MAPE values according to training algorithms are illustrated in Table 3.

	Min MAPE (%)	Max MAPE (%)	Mean MAPE (%)
GDM Log-sigmoid	3,1024	56,4818	22,1556
GDM Hyperbolic tangent sigmoid	3,1014	90,4378	40,0024
GD Log-sigmoid	3,9133	51,5335	40,0024
GD Hyperbolic tangent sigmoid	4,3468	58,0989	24,5190
LM Log-sigmoid	1,8600	3,9600	2,2040
LM Hyperbolic tangent sigmoid	1,9400	3,8400	2,2436
BFGS Log-sigmoid	1,9000	3,7600	2,1754
BFGS Hyperbolic tangent sigmoid	1,9400	4,3000	2,2264

Table 3. Load Forecasting Algorithms MAPE Results.

MAPE values based on the number of neuron change are given in Figure 5. Gradient Descent and Descent Momentum algorithms appear to have the higher MAPE values. As the number of hidden neurons increases, GD and GDM success decreases. GDM and GD training algorithm’s MAPE results are volatile compared to BFGS and Levenberg-Marquardt algorithms.

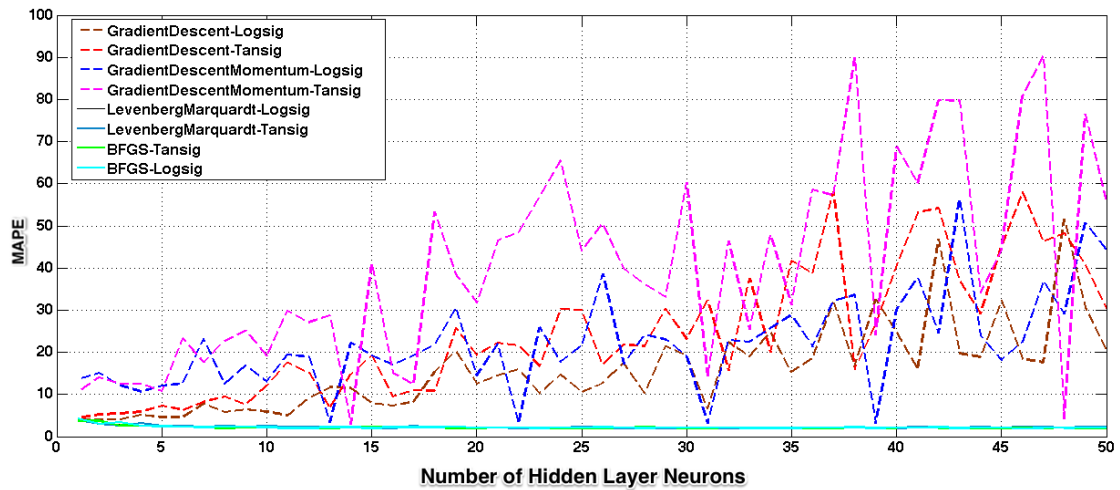

Figure 5. Load Forecasting Results for the All Algorithms.

	BFGS Hyperbolic tangent sigmoid	BFGS Log-sigmoid	LM Hyperbolic tangent sigmoid	LM Log-sigmoid	GD Hyperbolic tangent sigmoid	GD Log-sigmoid	GDM Hyperbolic tangent sigmoid	GDM Log-sigmoid
BFGS Hyperbolic tangent sigmoid	NaN	1,3729	-0,2297	1,0687	-6,3317	-4,9127	-6,8602	-6,8602
BFGS Log-sigmoid	-1,3729	NaN	-1,8141	-0,7176	-6,3335	-4,916	-6,8632	-6,9051
BFGS Log-sigmoid	0,2297	1,8141	NaN	1,361	-6,3325	-4,9121	-6,8612	-6,9047
LM Log-sigmoid	-1,0687	0,7176	-1,361	NaN	-6,3357	-4,9167	-6,8651	-6,9058
GD Hyperbolic tangent sigmoid	6,3317	6,3335	6,3325	6,3357	NaN	4,5911	1,7419	-4,9779
GD Log-sigmoid	4,9127	4,916	4,9121	4,9167	-4,5911	NaN	-5,9512	-5,9512
GDM Hyperbolic	6,8602	6,8632	6,8612	6,8651	-1,7419	5,9512	NaN	-

c tangent sigmoid								5,7523
GDM Log-sigmoid	6,9045	6,9051	6,9047	6,9058	4,9779	5,9512	5,7523	NaN

Table 4. DM Test Results.

The following empirical results are acquired from Table 4.

- According to DM test; between BFGS, LM compared values are less than 1,96, the zero hypothesis cannot be rejected at the 5% level of significance, so the BFGS and LM model’s forecasting performance is not significant.
- According to DM test; GD, GDM compared values are not less than 1,96, the zero hypothesis is rejected at the 5 % level of significance so the observed differences between GD to GDM, GD to BFGS, GD to LM, GDM to BFGS and GDM to LM are significant.

LM and BFGS algorithms have smaller MAPE values. Figure 6 shows LM and BFGS training algorithms MAPE changes according to the hidden layer neuron.

Neurons in hidden layers change from 1 to 15, which have a positive effect on the success of the model. There is no serious effect on the success of the model in more than 15 hidden layer neuron. Figure 7 shows the average marginal effect of the hidden layer neuron number.

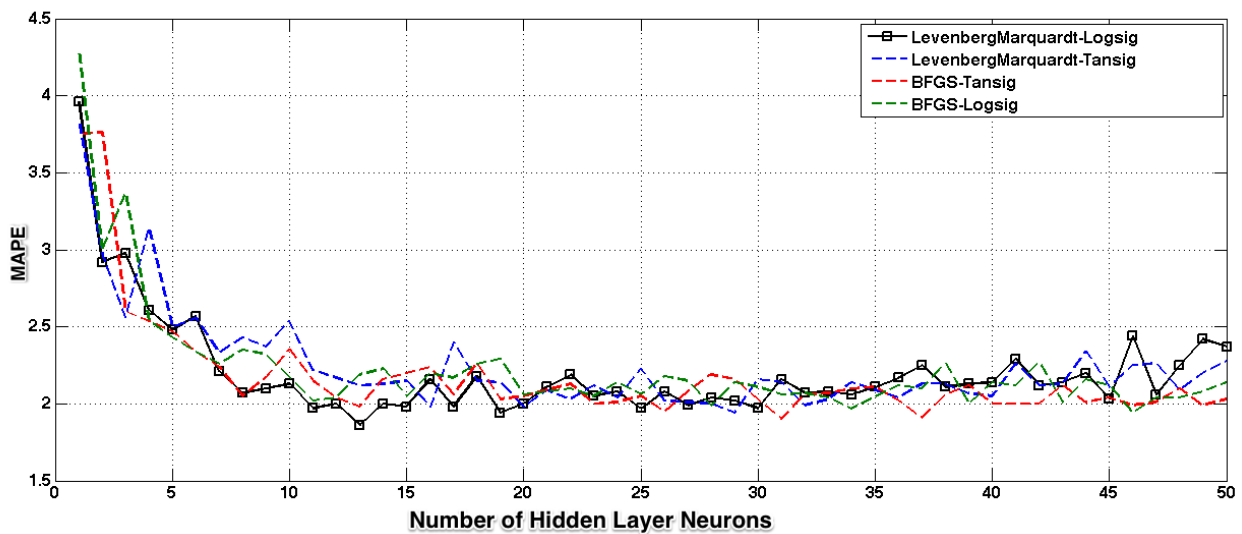

Figure 6. Load Forecasting Results for LM and BFGS.

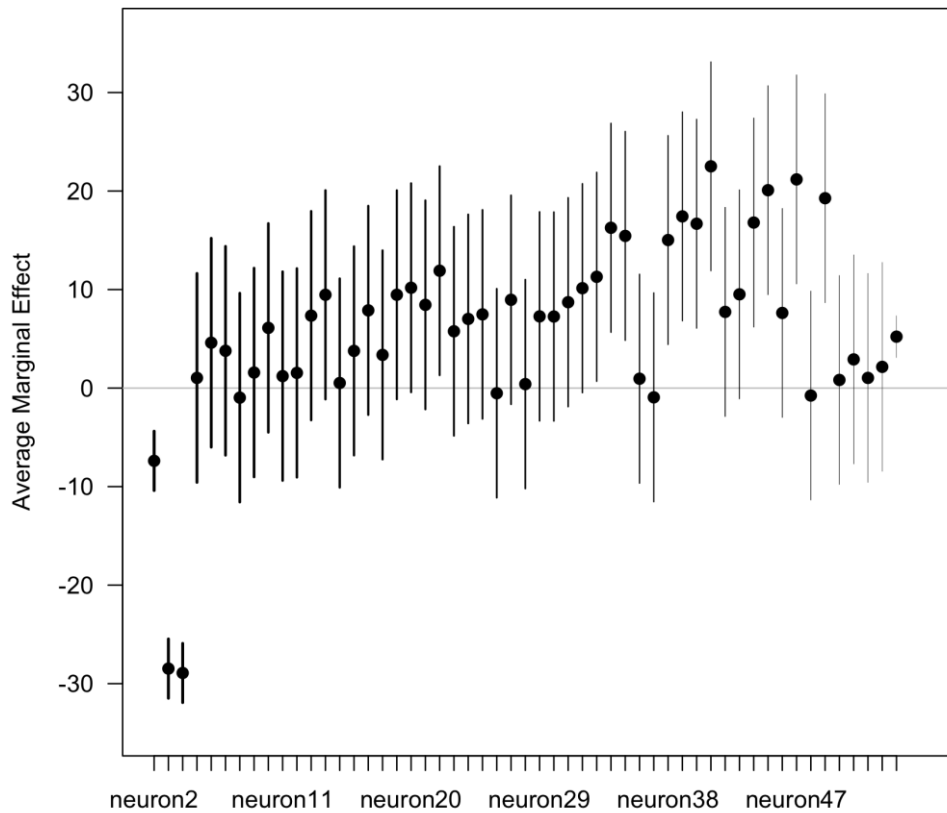

Figure 7. Average Marginal Effect of Hidden Layer Neuron Number.

LM training algorithm with 13 neurons in the hidden layer and log-sigmoid transfer function combination results in the most successful model. Actual electricity load data and forecasting electricity load are shown in Figure 8.

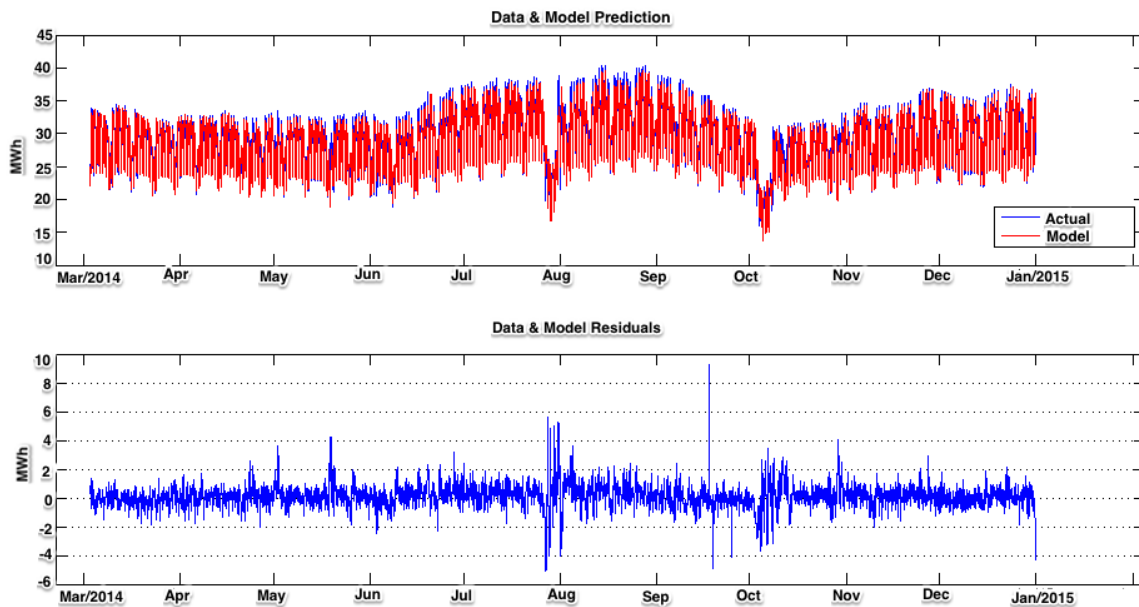

Figure 8. Actual Data and Model Prediction Data.

The average difference between the forecasted data and the actual data is calculated as 0,1373 MWh. The biggest difference between actual and estimated the amount of the electricity was observed on 18.09.2014 Thursday at 2 am. Load fluctuations greatly influence the forecast error. Figure 9 shows the change of Load Forecast Plan on 18.09.2014.

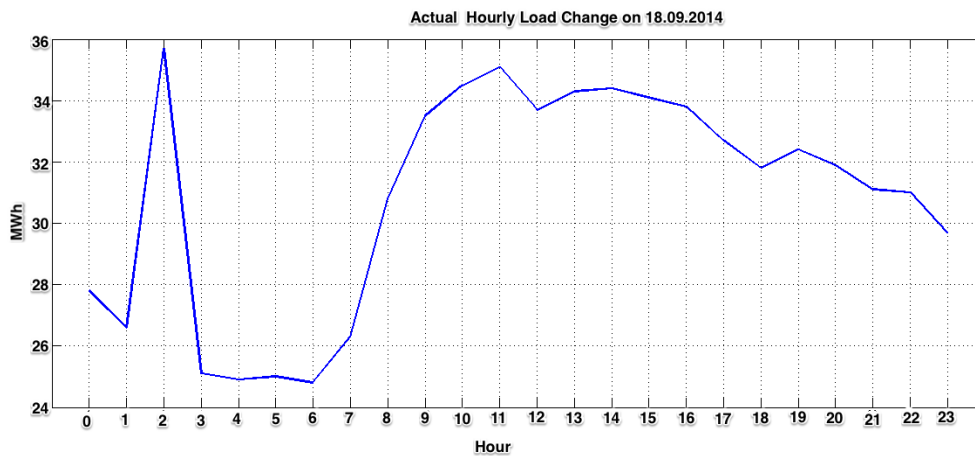

Figure 9. Load Changes as of 18.09.2014.

Forecasted electricity load value 26,4236 MWh and the actual load value 35,700 MWh at 2 AM on 18.09.2014. The reason for the maximum difference occurs at this hour made in the model sudden load value changes. Sudden increase or decrease of the load has a negative effect on the success of the models forecasting performance.

5. Conclusion

Effective implementation of electricity energy polices needs accurate load forecasting. Load forecasting contributes to planning and policy formulations. Modeling load forecasting plays a vital role for policy makers. Underestimation of the load would result in potential power outages, overestimation would result in idle capacity that means wasted resources. The decision makers which establishing a good load forecasting models needs to have efficient demand management. This paper presented comprehensive models for load forecasting with artificial neural networks approach in Turkish deregulated electricity market.

With changing algorithms, transfer functions and hidden layers neuron numbers, models have established. Model's performance has been compared according to MAPE values and DM test. The decision makers might use forecasts models to plan the investments and to achieve rational decisions.

LM and BFGS training algorithms give stable forecasting output. MAPE values in these algorithms change between 1.86% and 4.30%. Gradients Descent and Gradient Descent with Momentum methods MAPE values change between 3.10% and 90.43%. Levenberg-Marquardt and BFGS algorithms are well suited to neural network training according to MAPE and DM result.

In this regard, we may conclude that electricity load forecasting models established in this empirical study could have fruitful implications for decision makers.

Appendix A. Artificial Neural Network

Appendix A.1. Artificial Neural Training Algorithms

In this section, we provide an introduction into artificial neural networks. Inspired by biological systems, artificial neural network is a mathematical nonparametric and nonlinear model that maps neurons relationships while not exploring the internal processes. They capture functional relationships among the data, which has non-linear or difficult to describe as a relation. The characteristics of the artificial neural networks are adaptability, nonlinearity. These features make artificial neural network quite appropriate and useful for forecasting.

ANNs are applied in many fields such as medicine, defense industry, communications, finance, and econometrics. In an artificial neural network, the primary unit is artificial neuron. The single neuron is an information-processing unit, which takes input from other neurons and produces output. Single artificial neuron consists of five different components that are inputs, weights, activity function, bias and output. Figure 10 shows all elements of a single neuron.

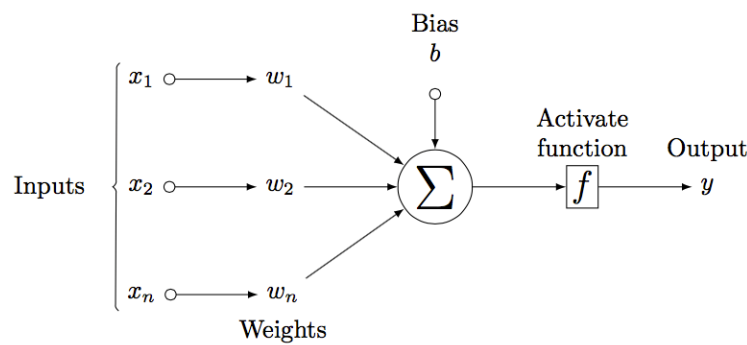

Figure 10. Mathematical Model of Neuron.

Input and output relationship in a single artificial neuron is as follows.

$$y = f\left(\sum_{i=1}^n x_i w_i + b\right) \tag{2}$$

$x_1, x_2, \dots, x_n$ shows inputs, $w_1, w_2, \dots, w_n$ are weights, b shows bias and f shows activity function and y shows output. Most preferably, the activity function is the sigmoid function. Usually, the cause of the preference of the sigmoid function in a neural network is its limited functionality. Limited increasing or a decreasing output characteristic of sigmoid function makes the stable behavior of the network. The sigmoid function is formulated as follows.

$$f(x) = \frac{1}{1 + e^{-\beta x}} \tag{3}$$

The ultimate goal of artificial neural networks is to minimize the network error, which is the discrepancy between the actual results and the result of the network. Network error between the results is formulated as follows.

$$\varepsilon = \frac{1}{2} \sum_{k=1}^n (o_k - t_k)^2 \tag{4}$$

n shows the total output number of the neural network. o_k shows the output of the network of each k , t_k indicates the target to be met for each k value. The network performance is determined by the difference between o_k and t_k values. The artificial neural network learning process is a nonlinear minimization problem in which weights of a neural network are iteratively changed to minimize the overall mean.

In general, there is no algorithm to provide the optimal solution for a nonlinear optimization problem. Backpropagation algorithm is a popular training method, which is mainly called as gradient steepest descent method.

Different algorithms have been suggested to enhance the training performance of neural networks such as gradient descent (Wang et al., 2016), conjugate gradients (Khadse, Chaudhari, & Borghate, 2016), Quasi-Newton (Likas & Stafylopatis, 2000) and Levenberg-Marquardt (Basterrech et al., 2011, p.130). The second order techniques are more effective techniques of nonlinear optimization. BFGS and LM are second-order methods used in this study.

The network weights are moved along the negative of the performance function gradient in standard backpropagation. Gradient descent algorithm starts at a random point in the neural network weight matrix for each input to change the network to produce the desired output on an algorithm. Gradient descent updated weight matrix calculated formulated as follows.

$$\Delta w_k = -\alpha_k g_k \quad (5)$$

Δw_k shows weight change in weight vector, g_k shows weight vector change at k , illustrates the learning coefficient α_k . Learning coefficient α_k should not be too large or small. Small α_k value slows the learning network (Ali et al., 2014, p.1022).

Gradient descent algorithm is a disadvantage of having a high learning time learning, and fluctuations at the local minimum (Azar, 2013). To prevent artificial neural networks from entering the network oscillation, momentum is added. p shows added momentum factor.

$$\Delta w_k = -\alpha_k g_k + p \Delta w_{k-1} \quad (6)$$

The Quasi-Newton method examines changes in weight vector and the second order derivatives (Fine, 1999, p.156). When compared to gradient descent method, quasi-newton approach more quickly to reach the desired weight vector. Gradient Descent and Gradient Descent Momentum uses first order derivatives. With Quasi-Newton method, weights of the network are calculated by the second-order Taylor series.

$$\Delta w H(w_i) = -\nabla f(w_i) \quad (7)$$

Δw is Newton weight step size, $H(w_i)$ is a Hessian matrix(second derivatives). Δw in the neural network is used to calculate the weights updates.

$$w_{i+1} = w_i + \Delta w \quad (8)$$

The obtained load value is compared with the error rate. In the case of network error is below a certain level successfully accepted and successful weight the network uses vector.

$$\|\nabla f(w_i)\| < \varepsilon \quad (9)$$

If the Hessian matrix (second-order derivative matrix) is assumed to be equal to zero if the determinant can be inverse matrix.

$$\Delta w = -\nabla f(w_i) H(w_i)^{-1} \quad (10)$$

The weight value of the network is calculated by a second order Taylor series and Newton weight change. There are different updated formulas of Quasi-Newton method such as Davidon Fletcher Powell (DFP), BFGS.

Levenberg- Marquardt algorithm is seen as a combination of Gradient Descent and Quasi-Newton method. Levenberg- Marquardt algorithm rather than calculate the Hessian matrix, he uses the approximate value of the Hessian matrix to accelerate the algorithm (Talaee, 2014, p. 699). In Levenberg-Marquardt algorithm Hessian matrix calculated by Jacobian matrix as shown below.

$$H = J^t J + \mu I \quad (11)$$

New calculated weight vector and the Hessian matrix is given by the following formula.

$$w_{k+1} = w_k - [J^t J + \mu I]^{-1} J^t e \quad (12)$$

w refers the weight vector matrix I refers unit matrix, combination coefficient, J refers Jacobean matrix, ϵ refers to the error vector. If big μ is selected the above formula acting like gradient descent algorithm if small μ is selected the above formula will act as Newton's method (Kourentzes et al., 2014, p.14). Case default initial μ is 0.001 and default increase factor is 10 and default maximum is $\mu \leq 10$.

There are also algorithms not mentioned in this study such as the resilient methods, conjugate gradient. Table 5 shows algorithms to be used in this study.

Algorithm	Formula
GradientDescent(GD)	$\Delta w_k = -\alpha_k \cdot g_k$
GradientDescentMomentum(GDM)	$w_{k+1} = w_k - \alpha_k g_k + \rho \Delta w_{k-1}$
BFGS	$\Delta w = -\nabla f(w_i) H(w_i)^{-1}$
Levenberg-Marquardt(LM)	$w_{k+1} = w_k - [J^t J + \mu I]^{-1} J^t e$

Table 5. Training Algorithms.

There is a considerable amount of research and methods on neural network. Different of optimization algorithm are used to select network parameters to minimize artificial neural network error. Some of methods are the steepest descent, conjugate gradient, quasi-newton and Levenberg-Marquardt.

Neural network learning methods can be examined as heuristic optimization techniques and numerical methods. Heuristic optimization techniques are grouped in gradient descent, adaptive neural network, and gradient descent with momentum and resilient algorithms (Lahmiri, 2011, p.15). Numerical methods are categorized in Quasi-Newton and Levenberg- Marquardt.

The quasi-newton method is often faster than conjugate gradient cases because it does not calculate the second derivative. It updates Hessian matrix the each iteration. Finally, Levenberg-Marquardt method includes the Quasi-Newton and the steepest descent method's important features.

Appendix A.2. Artificial Neural Network Design

An artificial neural network design is absence of certain rules. Despite the many satisfactory characteristics of the neural network, building an artificial neural network for a forecasting problem has own difficulties. Neural networks have many satisfactory characteristics but neural network design for forecast problem is not an easy process. The design process of the artificial neural network has a major impact on the success of the network. The lack of precise rules on network design results in significant problems. Decisions regarding the network design can not be found due to the strict rules of artificial neural networks in the design process can be given by trial and error method (Haykin, 1999, p.72).

In general, the design process of the neural network can be grouped under the following figure.

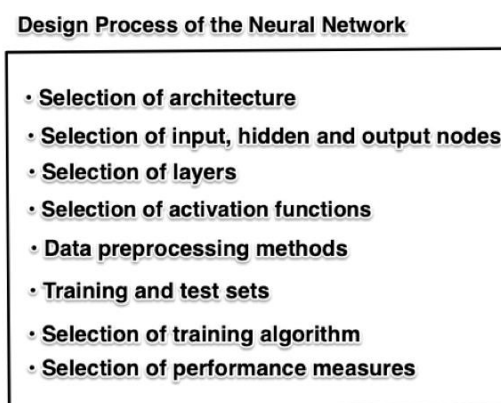

Figure 11. Design Process of the Neural Network.

Neural network design starts with finding problems inputs and output. In- puts and outputs of the network vary depending on the problem characteristics. Before starting the network design, inputs and outputs of the model must be analyzed. Input pre-processing can be done on the model inputs. Input data with carrying similar information can be simplified by pre-processing before entering the network. Data preprocessing will positively affect the performance of the network.

Selection of the network structure is a major step affects the success of the network. Feed forward network structure is preferred in general prediction models, classification models. In a recurrent network, the feedback problems are preferred. The different number of layers can be used in the network design process. An increased number of layers are proposed not to have a greater impact on the performance of the network (Zhang et al., 1998, p.44).

The neuron numbers in the layers should be determined intuitively. If the number of neurons in layers is too small, the input and output pattern can not be found by the network. As a result, the network may have difficulty in convergence during training. If the number of neurons is too large, the learning process will take long time and will impair the capacity of the neural network.

There is no learning method to provide the globally optimal solution for a nonlinear optimization. The back propagation algorithm, which is basically the steepest descent method of gradient, is currently the most popular training method. The BFGS and LM are efficient training methods. The transfer function should be differentiable and most papers used either the logistic or the hyperbolic tangent transfer functions.

Mean absolute percentage error (MAPE), the weighted mean absolute percentage error (WMAPE), the mean absolute error (MAE) and root mean square error (RMSE) is generally used to measure network performance. MAPE values are calculated using following equation where A_t shows the real value and F_t shows the estimated value.

$$MAPE = \frac{1}{n} \sum_{t=1}^n \left| \frac{A_t - F_t}{A_t} \right| \quad (13)$$

Bibliography

- Alfares, H. K. & Nazeeruddin, M. (2002). Electric Load Forecasting: Literature Survey and Classification of Methods. *International Journal of Systems Science*. 33(1), 23-34.
- Ali, S. S., Moinuddin, M., Raza, K. & Adil, S. H. (2014). An Adaptive Learning Rate for Rbfn Using Time-Domain Feedback Analysis. *Scientific World Journal*. Doi: 10.1155/2014/850189.
- Azar, A. T. (2013). Fast Neural Network Learning Algorithms for Medical Applications. *Neural Computing and Applications Applications*, 23(3-4), 1019-1034.
- Basterrech, S., Rubino, G., Mohammed, S. & Soliman, M. (2011). Levenberg - Marquardt Training Algorithms for Random Neural Networks. *Computer Journal*. 54(1), 125-135.
- Buhari, M., & Adamu, S. S. (2012). Short-term Load Forecasting Using Artificial Neural Network . *Proceedings of the International Multi-Conference of Engineers and Computer Scientist*, 14-16.
- Diebold, F. (2007). Elements of Forecasting. *Thomson South-western*.
- Fine, T. L. (1999). *Feedforward Neural Network Methodology*. Springer.
- Guney, E. S. (2005). *Restructuring, Competition and Regulation in the Turkish Electricity Industry*, Tech. Tepav.
- Günay, M. (2016). Forecasting Annual Gross Electricity Demand by Artificial Neural Networks Using Predicted Values of Socio-Economic Indicators and Climatic Conditions: Case of Turkey. *Energy Policy*, 90, 92-101.
- Hahn, H., Meyer-Nieberg, S. & Pickl, S. (2009). Electric Load Forecasting Methods: Tools for Decision Making. *European Journal of Operational Research*, 199(3), 902-907.
- Haykin, S. S. (1999). *Neural Networks: A Comprehensive Foundation*. Pearson Prentice Hall.
- Hippert, H. S., Pedreira, C. E., & Souza, R. C. (2001). Neural Networks for Short-Term Load Forecasting: A Review and Evaluation. *IEEE Transactions on Power Systems*, 16(1), 44-55.

- Hobbs, B. F., Jitrapaikulsarn, S., Konda, S., Chankong, V., Loparo, K. A., & Maratukulam, D. J. (1999). Analysis of the Value for Unit Commitment of Improved Load Forecasts. *IEEE Transactions on Power Systems*, 14(4), 1342– 1348.
- Kankal, M., Akpinar, A., Komurcu, M. I. & Ozsahin, T. S. (2011). Modeling and Forecasting of Turkey's Energy Consumption Using Socio-Economic and Demographic Variables. *Applied Energy*, 88(5), 1927-1939.
- Khadse, C. B., Chaudhari, M. A. & Borghate, V. B. (2016). Conjugate Gradient Back- Propagation Based Artificial Neural Network for Real Time Power Quality Assessment. *International Journal of Electrical Power & Energy Systems*, 82, 197- 206.
- Kodogiannis, V. S. Amina, M., & I. Petrounias. (2013). A Clustering- Based Fuzzy Wavelet Neural Network Model for Short-Term Load Forecasting. *International Journal of Neural Systems*.
- Kourentzes, N., Barrow, D. K., & Crone, S. F. (2014). Neural Network Ensemble Operators for Time Series Forecasting . *Expert Systems With Applications*, 23(05), 1350024.
- Küçükali, S., & Barış, K. (2010). Turkey's Short-Term Gross Annual Electricity Demand Forecast by Fuzzy Logic Approach . *Energy Policy*, 38(5), 2438-2445.
- Lahmiri, S. (2011). A Comparative Study Of Backpropagation Algorithms In Financial Prediction. *International Journal of Computer Science, Engineering and Applications (IJCSEA)*, 1(4).
- Likas, A., & Stafylopatis, A. (2000). Training the Random Neural Network Using Quasi Newton Methods. *European Journal of Operational Research*, 126(2), 331-339.
- Lou, C. W. & Dong, M. C. (2015). A Novel Random Fuzzy Neural Networks for Tackling Uncertainties of Electric Load Forecasting. *International Journal of Electrical Power & Energy Systems*, 73, 34-44.
- Mandal, P., Senjyu, T., & Funabashi, T. (2006). Neural Networks Approach to Forecast Several Hour Ahead Electricity Prices and Loads in Deregulated Market. *Energy Conversion and Management*, 47(15-16), 2128-2142.
- Srinivasan, D., Liew, A., & J. S. Chen. (1991). A Novel Approach to Electrical Load Forecasting Based on a Neural Network, in: Neural Networks. *IEEE International Joint Conference on, IEEE*.
- Osman, Z. H., Awad, M. L., & Mahmoud, T. K. (2009). Neural Network Based Approach for Short-Term Load Forecasting. *Power Systems Conference and Exposition* .
- Talae, P. (2014). Multilayer Perceptron with Different Training Algorithms for Streamflow Forecasting. *Neural Computing and Applications*, 24(3-4), 695-703.
- Wang, L., Yang, Y., Min, M. R. & Chakradhar, S. (2016). Accelerating Deep Neural Network Training with Inconsistent Stochastic Gradient Descent. *Neural Networks*, 93, 219-229.
- Zhang, G., Patuwo, B. E., & Hu, M. Y. (1998). Forecasting with Artificial Neural Networks: The State of the Art. *International Journal of Forecasting*. 14(1), 35-62.

Bilgi Yönetimi Dergisi

Cilt: 3 Sayı: 2 Yıl: 2020

<https://dergipark.org.tr/pub/by>

Hakemli Makaleler

Araştırma Makalesi

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 17.11. 2020

Kabul tarihi: 24.11. 2020

Yayınlanma tarihi: 31.12. 2020

Article Info

Date submitted: 17.11. 2020

Date accepted: 24.11. 2020

Date published: 31.12. 2020

Anahtar sözcükler

*Pazvantoğlu Kütüphanesi,
Pazvantoğlu Osman,
Bulgaristan, Vidin,
Kütüphane*

Keywords

*Pazvantoğlu Library,
Pazvantoğlu Osman,
Bulgaria, Vidin, Library*

DOI numarası

10.33721/by.827110

ORCID

0000-0002-2758-5999

Pazvantoğlu Osman ve Vidin’de Kurduğu Kütüphane

Pazvantoglu Osman and Library He Found in Vidin

Ahmet ALTAY

Bartın Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi,
ahmetaltay57@hotmail.com

Öz

Bu çalışmada; Pazvantoğlu Osman tarafından 19. yüzyılın başlarında Vidin’de kurulan ve onun ismini taşıyan Vidin Pazvantoğlu Kütüphanesi hakkında bilgiler verilmektedir. Kütüphane hem Osmanlı Devleti döneminde İstanbul dışında kurulan ilk müstakil kütüphanelerden biri olması; hem de zengin bir dermeyi barındırması özellikleriyle döneminin önemli kütüphanelerinden birisidir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’na kadar Vidin halkına hizmet veren kütüphane, savaş sonrasında yağma ve talan tehlikesi altında kalınca Vidin’den Sofya’ya taşınmıştır. Burada oluşturulan bir komisyon aracılığıyla kitapların yaklaşık üçte biri Sofya’da Bulgaristan Ulusal Kütüphanesi’nde bırakılırken, üçte ikisi İstanbul’daki Beyazıd Kütüphane-i Umumisi’ne nakledilmiştir. Bulgar alanyazınında Pazvantoğlu Kütüphanesi ile ilgili yapılan birçok çalışma bulunmaktadır. Ancak bu çalışmalarda kütüphanenin tarihsel gelişimi hakkında bazı eksik bilgiler ve yanlışlar bulunmaktadır. Türkiye’de ise Pazvantoğlu Kütüphanesi hakkında yapılmış kapsamlı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu kapsamda, çalışma, hem Türkiye alanyazınında bu konuda var olan boşluğu doldurmayı, hem de Bulgar araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalarda eksik kalan kısımları tamamlamayı ve hataların düzeltilmesini amaçlamaktadır. Çalışmada, belgesel tarama yöntemi kullanılarak arşiv belgeleri ve alanyazındaki kaynaklar ışığında kütüphanenin ve kütüphanedeki kitapların tarihsel gelişimi ele alınmıştır.

Abstract

In this study, information is given about Vidin Pazvantoğlu Library which was founded by Vidin Pazvantoğlu Osman in the early of 19th century and bear the name of him. That the library is detached library which was founded outside of Istanbul during Ottoman Empire and consist of wealthy collection make it one of the most important libraries of that period. The library which served for Vidin people until 1877-78 Ottoman-Russian War was transported to Sofia when it faced looting and pillage danger after the war. About one of three of books was sent to Bulgaria National Library in Sofia, and two of three of were transported to Beyazıd General Library in Istanbul by means of commission created there. Many studies on Pazvantoglu library are present in Bulgarian literature. However, there is imperfect knowledge and wrong information about the historical development of the library in these studies. In Turkey, there is not a comprehensive study done on Pazvantoğlu Library. In this regard, the study aims not only filling the gap in the literature in Turkey, but also completing the missing pieces and correcting the mistakes in the studies of the Bulgarian researchers. In the study, documentary research method is used, the historical development of the library and the books in the library are discussed in the light of archive documents and sources in the literature.

1. Giriş

Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyıl sonunda yaşadığı sosyal ve yönetsel dönüşümler, taşrada yerel idarecilerin ve ayanların önemli siyasi figürler olarak güç kazandığı bir süreci de beraberinde getirmiştir. Bu durum, özellikle Rumeli'deki bazı ayanların ¹ muazzam servete ve askeri güce sahip olarak, Osmanlı merkezi yönetiminden bağımsız kendi başına hareket eden yerel güç unsurlarına dönüşmelerine de yol açmıştır. Bu ayanlardan en çok bilinenlerden birisi ise yaşadığı dönemde Osmanlı Devleti'ni oldukça uğraştıran *Pazvantoğlu Osman*'dir. 18. yüzyılın son on yılında, Rumeli'deki taşra idaresinin önemli aktörü haline gelen Pazvantoğlu Osman, merkezi yönetim ile açıkça çatışmaya girecek kadar askeri güce ve servete sahip olmuştur. Pazvantoğlu, Rumeli'deki yağmacı ve soyguncu eşkiya gruplarıyla işbirliği yapmış, hatta onları himaye etmiş, Osmanlı Devleti'nin aleyhine olacak birçok siyasi ve askeri faaliyet içerisinde bulunmuştur. Pazvantoğlu, hâkimiyet kurduğu bölgelerde yaşayan pek çok farklı dinden, milletten ve sınıftan insanların üzerinde yüksek düzeyde otorite kurmayı başaran saygın bir yönetici olmuştur. Vefat ettiği 1807 yılına kadar merkezi yönetimle bazen mücadele ederek, bazen pazarlık yaparak, bazense uzlaşarak Vidin ve çevresindeki nüfuzunu sürdürmeyi başarmıştır (Üstündağ Özdemir, 2014a, s. 4-5).

Osman Pazvantoğlu ile ilgili Türkiye'deki alanyazınına bakıldığında, genellikle Pazvantoğlu'nun Osmanlı Devleti'nin aleyhinde gerçekleştirdiği faaliyetlere ve merkezi yönetime karşı giriştiği isyanlara odaklanıldığı görülmektedir. Türkçe kaynaklarda Pazvantoğlu genellikle Dağlı İsyancıları destekleyen, eşkiyaya hamilik yapan (Özkaya, 1983, s. 32-70), babasının intikamını almak ve çok büyük bir şöhret kazanmak isteyen, İstanbul'u ele geçirmek, Eflak ve Boğdan'ı ele geçirerek yeni bir devlet kurmak gibi büyük hayaller peşinde koşan (Karal, 1999, s. 126), yaşadığı dönemde gerçekleştirdiği faaliyetlerle ve isyanlarla Osmanlı Devleti'ni oldukça yoran bir siyasi figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de Pazvantoğlu ile ilgili yapılan sınırlı sayıda çalışmanın hemen hepsi Pazvantoğlu'nun tartışmalı siyasi hayatına yoğunlaşmıştır (Beydilli, 2007; Eren, 1964; Kiel, 2013; Özdemir, 2014; Üstündağ Özdemir, 2014a; Üstündağ Özdemir, 2014b; Yavuz, 2010).

Pazvantoğlu Osman, siyasi şahsiyetinin yanında, Vidin'in sosyal ve kültürel gelişiminde de son derece önemli bir figürdür. Özellikle şehrin 18. yüzyıl sonlarında Osmanlı coğrafyasında bir kültür merkezi olarak ön plana çıkmasında, Pazvantoğlu'nun büyük katkısı bulunmaktadır. Onun döneminde şehrin modernizasyonu için önemli çalışmalar yapılmış; şehirde batı mimarisinin izlerini taşıyan pek çok kamu binası inşa edilmiş, şehri dışarıya bağlayan ana yollar onarılmış, şehirdeki caddeler yeniden düzenlenmiştir (Ivanova, 2002, s. 207). Pazvantoğlu Osman'ın Vidin'de kurduğu kütüphane de şehrin kültürel hayatında oldukça önemli bir konuma sahip kültür kurumlarından birisi olmuştur. Kaynaklar kütüphanenin Pazvantoğlu Osman'dan sonraki dönemlerde de gelişimini sürdürdüğünü ve 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşına kadar, düzenli olarak Vidin halkının hizmetinde olduğunu göstermektedir. Bu savaştan yaklaşık on yıl sonra Sofya'ya taşınan kütüphanenin kitapları, oluşturulan bir komisyon ile Osmanlı Devleti ve Bulgaristan arasında paylaştırılmıştır. Komisyon kararınca kitapların üçte biri Bulgaristan Ulusal Kütüphanesi (българска национална библиотека²)'nde kalırken, üçte ikisi İstanbul'a, Beyazıd Kütüphanesi-i Umumiye'ne gönderilmiştir. Bulgar alanyazınında, Bulgaristan Aziz Kiril Metodi Ulusal Kütüphanesi'nde bulunan kitaplara değinen birçok çalışma yapılmıştır (Ivanova, 2007; Kenderova, 1996; Kenderova, 2008; Kenderova, 2009; Kenderova, 2017; Sabev, 2006; Sabev, 2010; Sabev, 2017; Stajnova, 1979). Bu çalışmalar, kütüphanedeki kitapların kimler tarafından bağışlandığından, kütüphanede hangi konuda ne tür kitaplar bulunduğu kadar geniş bir alan kapsamaktadır. Bununla birlikte Türkçe alanyazında Pazvantoğlu Kütüphanesi'ni kapsamlı olarak ele alan herhangi bir yayınlara karşılaşılmamıştır. Her ne kadar Pazvantoğlu'nun kültür faaliyetlerinden ve kurduğu kütüphaneden genel olarak bahseden çalışmalar olsa da, bu çalışmaların odak noktasını yukarıda da ifade edildiği gibi Pazvantoğlu'nun siyasi kimliği oluşturmaktadır.

¹ Osmanlı Devleti'nde taşrada güç ve zenginlik kazanmış kişiler ayan olarak nitelendirilirdi. Bu kişiler yerel halkla Osmanlı merkezi yönetimi arasında bir tür aracı rolü oynardı. 17. Yüzyıldan itibaren birlikte merkezi yönetimin zayıflamasıyla birlikte taşradaki otorite boşluğunu dolduran ayanlar, devlet hayatının önemli aktörleri haline gelmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Mert, 1991).

² Kütüphanenin günümüzdeki ismi Bulgaristan Aziz Kiril ve Metodi Ulusal Kütüphanesi (Национална библиотека "Св. св. Кирил и Методиј")'dir.

Bu çalışma, Vidin Pazvantoğlu Kütüphanesi hakkında Türkiye'deki alanyazınında bahsedilen boşluğu doldurmak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmanın bir diğer amacı da Vidin Pazvantoğlu Kütüphanesi'nin Türkiye'ye gönderilen ve günümüzde Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan önemli bir kısmına, akademik ilgiyi çekmektir. Zira kütüphanenin Sofya'da olan kısmına ilişkin Bulgar akademisyenler tarafından birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen, Türkiye'nin evsahipliği yaptığı kitaplara ilişkin yapılmış çalışma bulunmamaktadır.

Belgesel tarama yönteminin kullanıldığı çalışmada, Türkiye ve Bulgaristan'daki konu ile ilgili kaynaklar incelenmiş ve kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Çalışmada ayrıca, İstanbul'da bulunan T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Külliyesi'ndeki kaynaklardan da yararlanılmıştır. Bu çerçevede araştırmada konu ile ilgili arşiv belgesi, makale, kitap, tez, bildiri vb. kaynaklar analiz edilerek, Vidin Pazvantoğlu Kütüphanesi'nin geçmişten günümüze gelişimi tarihsel bir bakış açısı ile ele alınmaya çalışılmıştır. Özellikle araştırmada kullanılan ve T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'ndan elde edilen kaynaklar, kütüphanenin tarihsel gelişimi hakkında son derece önemli ve daha önce bilinmeyen bilgileri alan yazına kazandırmıştır. Önümüzdeki yıllarda bu çalışmadan yola çıkarak Pazvantoğlu Kütüphanesi'ne ve kütüphanedeki kitaplara ilişkin kapsamlı çalışmaların ortaya konulması durumunda, bu araştırma hedefine ulaşmış olacaktır.

Pazvantoğlu Osman'ın kurduğu kütüphane ile ilgili bilgi vermeden önce, Pazvantoğlu Osman'ın hayatı ve faaliyetleri hakkında genel bir değerlendirme yapmak, konu bütünlüğü açısından faydalı olacaktır.

2. Pazvantoğlu Osman

Son dönem Osmanlı tarihinin önemli figürlerinden birisi olan, Vidin'deki faaliyetleri ve çıkarmış olduğu isyanlarla Osmanlı Devleti'ni oldukça uğraştıran Pazvantoğlu Osman'ın lakabı olan "Pazvant" kelimesi muhafız ya da bekçi anlamına gelmektedir (Özkaya, 1983, s. 33). Aslen Tatar kökenli olan Pazvantoğlu Osman'ın atalarının I. Bayezid döneminde (1389–1402) Bulgaristan'ın fethine katıldıkları ve daha sonra Tuzla (Bosna) bölgesine yerleştirildikleri tahmin edilmektedir. Bosna'da doğup yetişen dedesi Pasvan Ağa'nın Bosna ve civarında eşkıyalık yaptığı ve düşmanları tarafından Priştine'de öldürüldüğü bilinmektedir (Eren, 1964, s. 533).

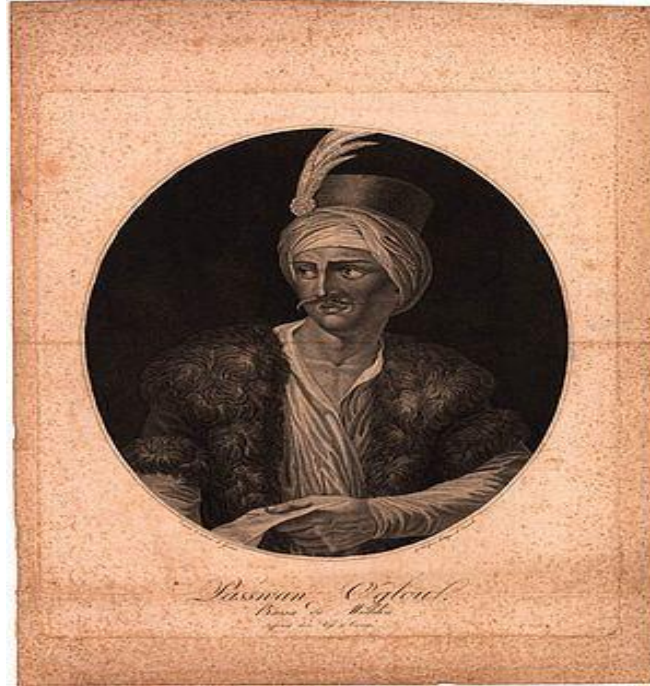
1758 yılında Bosna'nın Kırsa köyünde doğan Pazvantoğlu Osman'ın ailesi ve çocukluğuyla ilgili kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır. Ömer Ağa ve Rukiye Hanım'ın oğlu olan Osman'ın, İbrahim isminde bir erkek kardeşi olduğu bilinmektedir (BOA, HAT, 2262/2108.). Pazvantoğlu Osman'ın babası Ömer Ağa, 1736-1739 Avusturya Savaşında gönüllülerle birlikte savaşmış ve hizmetlerinden dolayı kendisine Bulgaristan'da, Vidin yakınlarında Bursa ve Kırsa adlı iki köy tımar olarak verilmiştir. Ömer Ağa zamanla Vidin'de geniş topraklar kazanarak zengin ayanlar arasına katılmıştır. Kendi başına buyruk tabiatı nedeniyle Vidin valileriyle sorunlar yaşamış ve Avusturya ile Rusya'ya karşı sefere çıkan Sadrazam Koca Yusuf Paşa tarafından 1788 yılında idam edilerek öldürülmüştür (Ahmed Cevdet Paşa, C. IV, h. 1275, s. 294). Babasının öldürüldüğü dönemde onun yanında olan Pazvantoğlu Osman, Vidin'de can güvenliği kalmadığı için Arnavutluk bölgesine kaçarak Gegalık taraflarında bir süre saklanmıştır (Beydilli, 2007, s. 209). Babasının idamından dolayı devleti suçlayan ve idama sebep olanlara karşı büyük bir kin besleyen Pazvantoğlu, Arnavutluk'ta bir süre eşkıyalık faaliyetlerine katılmış ve sonrasında da emri altındakilerle birlikte Dukakin'de İpek Sancağı Valisi'nin hizmetine girmiştir (Bajraktarevic, 2002, s. 284-285; Yavuz, 2010, s. 19-20).

İpek Sancağı Valisi'nin yanında çok uzun bir süre durmayan Pazvantoğlu Osman, 1789 yılında Osmanlı-Avusturya Savaşında gönüllü gruplar içerisinde yer alır. Eflak yakınlarında Avusturya'ya karşı yapılan muharebelerde Temeşvar ve Hermanstadt'a kadar yapılan hücumlarda ön saflarda savaşır. Bu savaşta gösterdiği kahramanlıklarla kendini gösterir. Savaşın sonunda, Pazvantoğlu üstün başarılarından dolayı hem Arnavutluk'ta yapmış olduğu eşkıyalık suçlarından affedilir hem de babasının Vidin'deki arazisinin bir bölümüne sahip olur (Eren, 1964, s. 533).

Vidin'e geri dönen Osman Pazvantoğlu çok kısa bir sürede burada nüfuz ve itibar kazanır. Babasının Vidin'deki eski şöhretinden de yararlanan Pazvantoğlu Osman, kısa zamanda kendisine taraftar bularak, yamaklardan ve eşkıyalardan müteşekkil kalabalık bir kuvveti emri altında toplamıştır (Gredeva, 2006, s. 122). Pazvantoğlu Osman'ın Vidin'de bu kadar kısa zamanda böylesine büyük bir güç elde etmesinde,

Osmanlı Devleti'nin o dönemde taşradaki otoritesinin zayıflaması, devletin içinde bulunduğu ekonomik, mali ve siyasi kriz, Avusturya ile devam eden savaş, halkın devlete olan güvensizliği gibi pek çok faktör etkili olmuştur. Nitekim bu dönemde Pazvantoğlu, Osmanlı Devleti'ne ve padişaha karşı olmadığını; ancak haksız vergilerin halkın belini büktüğünü, kendisinin halkın sözcüsü olduğunu ve haksızlığa karşı mücadele ettiğini söyleyerek, ezilen halkın sevgisini ve desteğini kazanmıştır (Yavuz, 2010, s. 21-22). Hatta, kaynaklarda Pazvantoğlu'nun Müslüman ve Hristiyan ahaliyi etkilemek için dönemin geçerli sloganlarından olan “adalet” ve “eşitlik” kavramlarını da sürekli olarak kullandığı belirtilmektedir (Beydilli, 2007, s. 209).

Vidin'de kısa bir süre içerisinde Osmanlı hâkimiyetinden bağımsız, başına buyruk bir yönetim kuran Pazvantoğlu, bölgedeki Dağlı İsyanlarını desteklemiş ve eşkıyaları Osmanlı'ya karşı kıskırtmıştır. Pazvantoğlu Osman, aynı dönemde Belgrat'ta ortaya çıkan isyana da destek vermiş, isyancılara Vidin ve Adakale'den top ve cephane ile birlikte asker yardımında bulunmuştur (Zens, 2002, s. 95-96). Pazvantoğlu'nun bu faaliyetleri ve kanunsuz uygulamaları nedeniyle, Osmanlı Devleti ile karşı karşıya gelmesi kaçınılmaz olmuştur. Osmanlı Devleti 1795 yılından 1802 yılına kadar Pazvantoğlu'nun üzerine üç büyük hareket gerçekleştirse de, başarıya ulaşamaz. Pazvantoğlu her seferinde ayakta kalmayı ve bir şekilde kendini Saray'a affettirmeyi başarır (Eren, 1964, s. 533-534; Özkaya, 1983, s. 40-70; Üstündağ Özdemir, 2014b, 249-253). Pazvantoğlu'nun üç kez affedilmesinde Osmanlı Devleti'nin o yıllarda iç ve dış politikada yaşadığı olumsuz gelişmeler, benzer sorunların aşılmasında yaşanmış güçlüklerin deneyimi de oldukça etkili olmuştur (Yavuz, 2010, s. 41). Yaklaşık yedi yıl boyunca belirli aralıklarla sürekli olarak Osmanlı Devleti'ne isyan eden Pazvantoğlu Osman, üçüncü kez affedildiği 1802 yılından ölümüne kadar Osmanlı Devleti'ne bağlı kalarak, devletin aleyhine girişim ve faaliyetlerin içinde olmamıştır. Pazvantoğlu Osman isyanının sona ermesiyle birlikte, Rumeli'deki diğer isyan ve eşkıyalık faaliyetleri de gözle görülür bir oranda azalmıştır. Pazvantoğlu'nun bu yaklaşımı karşısında onu ödüllendiren merkezi yönetim, Niğbolu Sancağı'nı da Vidin Sancağı'na bağlamış ve yönetimini Pazvantoğlu Osman'a bırakmıştır (Yavuz, 2010, s. 63-64). 1804 yılında patlak veren Sırp isyanlarının bastırılması sırasında önemli görevler üstlenen Pazvantoğlu, 1806'da başlayan Osmanlı-Rus Savaşı'nda da Ruslara karşı büyük mücadeleler vermiştir. Hayatının son döneminde Osmanlı Devleti'ne önemli hizmetlerde bulunan Pazvantoğlu, henüz 49 yaşında iken 1807 yılında geçirdiği rahatsızlık sonucunda eceliyle Vidin'deki konağında vefat etmiştir. Pazvantoğlu vefat ettiğinde, geride Vidin'de birkaç okul, cami, çeşme, bir Bektaşî Tekkesi, zengin bir kütüphane ve bir de vakıf bırakmıştır (Kiel, 2013, s. 105).

Resim 1. Pazvantoğlu Osman³

³ Kaynak: <https://alchetron.com/Osman-Pazvanto%C4%9Flu#/> (15.02.2020).

Pazvantoğlu Osman, son dönem Osmanlı tarihinin önemli ve tartışmalı kişilerinden birisidir. O, yaşadığı dönemde sadece Osmanlı Devleti tarafından değil, dönemin birçok Avrupa ülkesi tarafından da dikkatle takip edilen bir şahsiyettir (Goudoever, 1986, s. 14-19). Pazvantoğlu, Vidin’de yaşayan Müslüman ve Hristiyan halkın büyük bir kısmı tarafından sevilen ve sayılan bir yönetici olmuştur (Gradeva, 2006, s. 132-133). Onun döneminde Vidin’de kiliselere yardımların yapıldığı ve eskiyen, hasar gören kiliselerin restore edildiği bilinmektedir (Zens, 2004, s. 181). Vidin’de yaşayan Bulgarların Pazvantoğlu’na olan sempatisi, bazı tarihçiler tarafından onun Bulgar halkının kurtarıcısı olduğunun ileri sürmesine bile yol açmıştır (Yavuz, 2010, s. 23).

3. Pazvantoğlu Osman Paşa’nın Vidin’de Kurduğu Kütüphane

3.1. Kütüphanenin Kurulması

Günümüzde Bulgaristan sınırları içerisinde yer alan Vidin şehri, Osmanlı Devleti döneminde önemli ilim ve kültür merkezlerinden biri olmuştur. Şehir, Zarîfi Çelebi, Çorbacızâde Mehmed, İbrâhim Mâhir Efendi, Hüseyin Tevfik Paşa, Şeyhülislâm Hasan Fehmi Efendi gibi bazı meşhur ilim insanlarının memleketidir (Kiel, 2013, s. 106). Özellikle 18. yüzyıl boyunca askeri, siyasi ve yönetsel açıdan artarak önem kazanan Vidin şehri, aynı dönemde önemli bir kültürel potansiyeli de barındırmaktaydı. Vidin’e ilişkin arşiv belgeleri ve kadı sicillerinden, şehirdeki kişisel ve vakıf kütüphanelerinde çok miktarda dini ve edebi eserlerin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu döneme ait vakıf kütüphanelerinin mühürlerinden anlaşıldığına göre, Pazvantoğlu ailesi Ömer Ağa ve eşi Rukiye Hanım, vakıflara önemli miktarda kitap bağışı yapan öncü hayırseverlerdendir (Stajnova, 1979, s. 61; Kenderova, 1996, s. 183; Kenderova, 2008, s. 18-19).

Vidin’in kültürel hayatında önemli yere sahip isimlerden birisi de şüphesiz Pazvantoğlu Osman’dır. Pazvantoğlu, özellikle hayatının son beş yılı olan 1802 ve 1807 yılları arasında Vidin’in imarı ve uzun yıllar yaşanan mücadelelerden dolayı fakir düşen bölge halkının kalkınması için çalışmıştır. Vezirlik görevini de ifa ettiği bu dönemde Vidin’e batıdan birçok yenilikler getirerek, binalar ve yollar yaptırmış, ayrıca kendi adına Vidin’de cami, medrese ve kütüphane inşa ettirmiştir (Gradeva, 2006, s. 130-131). Kendi ismini taşıyan bu kütüphane, Pazvantoğlu Osman tarafından hicri 1215 (m. 1800-1801) yılında (BOA, HR. SFR. (04), 316/63/1) kurulmuştur.⁴ Pazvantoğlu Kütüphanesi, birkaç kütüphanenin dermesinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş bir kütüphanedir. Kütüphane yine Pazvantoğlu tarafından babası Ömer Ağa anısına yapılan Caminin yanında müstakil bir bina olarak inşa edilmiştir. Kaynaklar kütüphanenin yanında bir de medresenin var olduğunu ve kütüphanenin hizmet verdiği dönemde medresenin kaynak ihtiyacını karşıladığını yazmaktadır (Sabev, 2017, s. 262).⁵ Pazvantoğlu Kütüphanesi ayrıca Osmanlı Devleti döneminde İstanbul dışındaki ilk müstakil kütüphanelerden birisi olma özelliğini de taşımaktadır (Erünsal, 2015, s. 237-238; Kiel, 1980, s. 118). Dört yüzlü prizma şeklinde, kare bir plan üstüne inşa edilen kütüphane binasında, biri küçük iki kümbet ve bir giriş salonu bulunmaktadır. Kütüphanenin iki büyük dış kapısı iki sütunla desteklenmiş ve demir levhalarla çerçevelenmiştir. Kütüphane mimari açıdan Osmanlı Devleti’nde yaygın olan bir kütüphane binası örneğidir. Kütüphane binasının girişindeki kitabede şu dizeler yer almaktadır (Stajnova, 1979, s. 63);

Bu kütüphanê-i âsaf-meniş Osman Paşa
Vâlid-i muhteremi rûhuna idüb i’ mâl
Mustefidân ideler vâlid merhûmuna tâ
Rûz-u şeb tuhfe-i du’ avât-ı seniyye îsâl
Rûz-ı maşrık-ı envâr-i fuyûz u ilhâm
Matla-ı mûsıl-ı ser-ı menzîl-i fasl u ifsâl
Her kitâbı varak-ı suhûf-ı ulûm u hikmet
Anda her besmele hilâl-i rumûz u eşkâl

⁴ Machiel Kiel, çalışmasında kütüphanenin kuruluş tarihini, kütüphane binasında bulunan kitabedeki şiirin ebced hesabıyla 1217 olarak hesaplamıştır. Bkz. (Kiel, 1980, s. 117-118).

⁵ Kütüphane yanında bulunan bu medreseden bugüne ulaşabilen hiçbir iz bulunmamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Mineva Milcheva ve Aleksandrova, 2006, s. 278).

Mâhir-â düştü şüruku’ş-şeref ana târîh

Bulıcak şemse-i itmâm ile zîb-i ikmâl

Resim 2. Pazvantoğlu Kütüphanesi'nin Giriş Kapısında Yer Alan Kitabe (Stajnova, 1979, s. 63).

Kütüphane kitabesinden, Pazvantoğlu'nun bu kütüphaneyi babasının anısına yaptırdığı “Vâlid-i muhteremi rûhuna idüb i'mâl” ifadesinden anlaşılmaktadır. Kütüphaneye ait olan kitapların üzerinde bulunan mühürlerden, kütüphanenin Osman Pazvantoğlu ve ailesi tarafından bağışlanan kitapların dışında başka kişiler tarafından bağışlanan pek çok kitaptan teşekkür ettiği anlaşılmaktadır (BOA, HR.İD. 1371/6/1; Stajnova, 1979, s. 58; Kenderova, 2008, s. 19-24). Pazvantoğlu'nun vefatından sonra, 1807-1810 yılları arasında Vidin'in yöneticiliğini yapan İdris Paşa'nın da kütüphaneye oldukça önem verdiği anlaşılmaktadır. İdris Paşa'nın yöneticiliği döneminde kütüphane dermesi büyük gelişim göstermiştir. Paşa bizzat kendisi de kütüphaneye birçok kitap bağışlamıştır. Gerek Sofya'da, gerek İstanbul'da bulunan Pazvantoğlu Kütüphanesine ait kitaplar arasında, İdris Paşa mührünü taşıyan çok sayıda kitap bulunmaktadır (Stajnova, 1979, s. 62; Sabev, 2017, s. 262).

Resim 3. Pazvantoğlu Kütüphanesi - Vidin⁶

⁶ Kaynak: <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:OsmanPazvantogluLibraryVidin.jpg> (15.02.2020).

3.2. Kütüphane'nin Dermesi ve Kataloğu

Vidin Pazvantoğlu Kütüphanesi'ndeki kitapların envanterine ilişkin iki kataloğun varlığı bilinmektedir. Bu kataloglardan birincisi, h. 23 Zilhicce 1252 / m. 31 Mart 1837 tarihlidir ve katalog hala Bulgaristan Aziz Kiril Metodi Ulusal Kütüphanesi'nde muhafaza edilmektedir. Bahsi geçen katalog, Vidin Pazvantoğlu Kütüphanesi'ndeki kitapların sayısı ve konuları hakkında önemli bilgiler vermektedir. Katalog bunun da ötesinde, söz konusu dönemde Vidin'de yaşayan insanların, özellikle de Müslümanların kültürel hayatı ve entelektüel düzeyleri hakkında da önemli ipuçları sağlamaktadır. İkinci katalog ise Avusturya'nın Vidin konsolosluğunda görevli W. Walher tarafından 1860 yılında Viyana'ya gönderilmiştir. Katalog, Viyana'daki Kraliyet Kütüphanesi'nde muhafaza edilirken İkinci Dünya Savaşı sırasında hava saldırısına uğrayan kütüphanede kaybolmuştur (Stajnova, 1979, s. 59). Ayrıca M. L. Maleev (1890) tarafından, Bulgaristan Ulusal Kütüphanesi'nde bulunan Pazvantoğlu Kütüphanesine ait dini olmayan eserlerin listelendiği de bilinmektedir (Reychman ve Zajaczkowski, 1993, s. 31).

Kütüphaneye ait, Bulgaristan Aziz Kiril Metodi Ulusal Kütüphanesi'nde muhafaza edilen 1837 tarihli katalog, Bulgar Türkiyatçı Prof. Dr. Stoyanka Kenderova tarafından kapsamlı olarak incelenmiştir. Kenderova, katalog kayıtlarından yola çıkarak yaptığı çalışmalarda, kütüphaneye bağış yapan kişilerin toplumsal ve mesleki kimliklerinden, kitapların değerlerine kadar geniş ve ayrıntılı bilgiler aktarmaktadır (Sabev, 2010, s. 262-269). Kenderova, ilgili katalogdan yola çıkarak hazırladığı çalışmada, kütüphanede 2.390 cilt el yazması ve 73 cilt eski basılı kitap olduğunu tespit etmektedir. Yazar, kütüphanede Kur'an, tefsir, hadis, İslam hukuku, fıkıh, tasavvuf, ahlak, akaid ve kelam, morfoloji, sözlükbilim, mantık, felsefe, astronomi, tıp, edebiyat eserleri, biyografi ve tarih kitapları vb. pek çok farklı alanda kitapların bulunduğunu belirtmektedir. Ayrıca, Pazvantoğlu Kütüphanesi'nde İslam hukuku ile ilgili kaynakların fazlalığına da dikkat çekerek, kütüphanede 518 cilt İslam hukuku konusunda kitabın olduğunu bildirmektedir. Kenderova'nın yaptığı araştırmaya göre kütüphanede Arapça dilbilgisi konusunda 256 cilt, tarih ve biyografi alanında ise 186 cilt kitap bulunmaktadır. Aynı kaynaktan kütüphanede İslam kültür ve medeniyetinin önemli kaynaklarının kopyalarının bulunduğunu da ifade edilmektedir. Kenderova'nın dikkat çektiği bir diğer konu da kütüphanede bulunan Fars edebiyatına ait eserlerdir. O'nun yaptığı incelemelere göre kütüphanede 115 cilt Farsça şiir kitabı bulunmaktadır (Kenderova, 1996, s. 182-185).

Osman Pazvantoğlu Kütüphanesi'nde yazma eserlerin yanında matbaada basılmış kitapların varlığı da oldukça ilginçtir. Zira 1729 yılından itibaren İstanbul'da basılmaya başlayan matbu kitaplar o tarihlerde taşrada çok fazla elde edilebilir kaynaklar değildir. Özellikle ilk Osmanlı matbaacısı İbrahim Müteferrika tarafından basılan 17 kitaptan 12'sinin bu kütüphanede mevcut olması (Sabev, 2006, s. 285-286; Sabev, 2017, s. 262; Topdemir, 2002, s. 39-49) şehirdeki yüksek kültürel ve entelektüel potansiyelin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Pazvantoğlu Kütüphanesi dermesinde önemli miktarda din konulu olmayan yayın da bulunmaktadır. Kütüphanedeki kitaplar arasında Bulgarca yazılmış eserler de mevcuttur (Stajnova, 1979, s. 57-58; Kenderova, 1996, s. 183).

Bulgaristan'daki Osmanlı Dönemi kütüphaneleri üzerine önemli çalışmaların sahibi olan Sabev tarafından hazırlanan çalışmada da 1837 tarihli katalogdan yararlanılarak Pazvantoğlu Kütüphanesinde bulunan kitapların konularına göre dağılımı şu şekilde gösterilmektedir (2017, s. 267-269):

Konular	Kitap Sayısı
Kuran-ı Kerim	8
Ekzegetika (Kutsal Kitap Yorumu)	138
Hadis	160
Fıkıh	492
Akaid ve Ahlak	122

İbadetler, Dua, Tasavvuf	331
Tefsir	51
Arapça Morfoloji	59
Arapça Sentaks	196
Sözlükler	63
Retorik	75
Dilbilim (Diyalektoloji)	103
Mantık	
Felsefe, Astronomi	59
Matematik	-
Edebiyat	189
Tıp	45
Coğrafya	-
Tarih	142
Diğer	40
Toplam	2273

Tablo 1. Pazvantoğlu Kütüphanesinde Bulunan Kitapların Konularına Göre Dağılımı

3.3. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’ndan Sonra Kütüphane Dermesinin Durumu

Pazvantoğlu Kütüphanesinin tarihi gelişiminde önemli dönüm noktası, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı olmuştur. Stajnova, Jirecek’e (1899) dayandırdığı bilgilerle bu savaşta Vidin’in Rus hâkimiyetine geçmesinden sonra kütüphane ve kitapların Bulgar halkı tarafından yağmalanmak istendiğini ifade etmektedir. Yine aynı kaynakta o dönemde Vidin’de görevli Rus komutanın, Pazvantoğlu Kütüphanesini ve kütüphanede bulunan kitapları koruma altına aldığı bildirilmektedir (Stajnova, 1979, s. 62). Bununla birlikte, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Külliyesi’nde bulunan ve Rus Sefareti tarafından 5 Haziran 1879 tarihinde kaleme alınmış olan Fransızca bir nota, Stajnova’nın aktardığı bilgilere farklı bir boyut kazandırmaktadır. İlgili notada: “Vidin’in Müslüman halkının Bulgarlar tarafından yağma ve talana uğradıkları, evlerinin ve çiftliklerinin talan edildiği, tarlaları ve arsalarının harap olduğu” yazmaktadır. Aynı notada “yaşanan olumsuz olaylardan Pazvantoğlu Kütüphanesi’nin de nasibini aldığı, kitapların bir kısmının yok edildiği, bir kısmının çalınarak kitapçılara satıldığı” ifade edilmektedir. Rus Sefareti, bu üzücü olayların son bulması için gerekli mercilere yazı yazılması ve kütüphanedeki kitapların güvenli bir yere gönderilmesi hususunu önemle rica etmektedir (BOA, HR.TH. 31/27/1).

Rus Sefareti’nin yazdığı nota ile bağlantılı olan ve Osmanlı Şeyhülislamlık makamına yazılmış h. 24 Cemaziyelahir 296 / m. 15 Haziran 1879 tarihli yazıda da, durumun vahameti ortaya konulmaktadır. Belgede, Vidin’de Bulgarlar tarafından Müslüman halka yapılan baskı ve zulümler anlatılarak, Vidin’deki kütüphanelerin yağmalandığı, kütüphanelerdeki çok değerli kitapların “*bakkal*

dükkanlarında kahve, şeker külahı yapıldığı” dile getirilmektedir. Aynı yazıda yer alan “*Binâenaleyh her sahîfesi nice sim ve zer değer kütüb-i mu'teberenin burada mahv-ı fenâ olunmasına vicdân-ı hamiyet-aliyye-i izzet-penâhîleri kâil olamayacağından lütfen kütüb-i ma'rûzanın tasavvur-i mahsûsu ma'rîfetiyle Dersâadet'e nakl etdirilmesi husûsuna müsbade-i aliyye-i cenâb-ı meşîhat-penâhîye ve her hâlde emr u ferman hazret-i men-lehü'l-emrindir.*” ifadeleri ile kütüphanede kalan kitapların İstanbul'a nakledilmesi talep edilmektedir (BOA, HR.TH. 31/27/2). İlgili belgeler göstermektedir ki, Pazvantoğlu Kütüphanesi'ndeki kitapların tamamı yağma ve hırsızlık girişimlerinden korunamamıştır. Bununla birlikte, Rus Devleti'nin ve şehirdeki Rus komutanın hassasiyeti sayesinde kütüphane ve kitapların tamamının yok olmaktan kurtulduğunu söylemek mümkündür. Bu konuda Ivanova tarafından ortaya atılan iddia da oldukça dikkat çekicidir. Ivanova, Vidin'in Ruslar tarafından işgali sırasında Kütüphanedeki kitaplardan sayısı bilinmeyen bazı değerli nüshalara Ruslar tarafından zafer hatırası olarak el konulduğunu bildirmektedir (Ivanova, 2002, s. 207). Ancak yazar bu bilgiyi herhangi bir kaynağa dayandırmamaktadır.

Bulgaristan'daki Osmanlı Devleti Komiserliği tarafından 1 Haziran 1880 tarihinde Osmanlı Maarif Nezaretine, Bulgaristan'da bulunan kütüphanelerle ilgili bir yazı gönderilmiştir. Yazıda, Evra, Samakov ve Vidin'deki kütüphanelerin durumu hakkında bilgi verilmektedir. Bölgede yapılan araştırmalarda Samakov'da bulunan kütüphaneye ait yaklaşık 3.000 kitabın bir kısmının Ruslar tarafından Rusya'ya gönderildiği, kalan kitapların ise kütüphane olarak oluşturulan bir mekânda muhafaza edildiği bildirilmektedir. Vidin Pazvantoğlu Kütüphanesinde de 2.000 civarında kitabın varlığından bahsedilmektedir. Ayrıca yazıda bölgedeki kütüphanelere ait kitapların tespit edilebilmesi için bir memurun görevlendirilmesi gerekliliğine vurgu yapılmaktadır (BOA, HRC. SFR. (04). 711/66).

Yukarıda bahsedilen 1 Haziran 1880 tarihli belge dışında, 1882 yılına kadar Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Külliyesi'nde Pazvantoğlu Kütüphanesi ile ilgili başka bir belgeye rastlanmamıştır. İlgili arşivde bulunan, 1882 tarihli Maarif Nezaretine yazılmış bir belgede, Pazvantoğlu Kütüphanesi'ndeki kitapların İstanbul'a nakli için bir görevlendirme yapıp yapılmadığı, görevlendirme yapıldıysa görevlendirilen kişinin neler yaptığına ilişkin bilgiler istenmektedir (BOA, ŞD. 209/19/2). Kütüphane ile ilgili Asım Paşa tarafından Azarian Efendi'ye Nisan 1882'de gönderilen bir yazıda da Vidin Kütüphanesi'nde bulunan kişilerden Türkçe ve Arapça belge ve kitapların listesini çıkarmaları ve listenin müftü aracılığıyla derhal kendisine ulaştırılması istenmektedir (BOA, HR.İD. 1371/1/1; BOA, HR.İD. 1371/1/4). Yazıya gelen yanıtta ise Kütüphanenin Bulgar yönetimi tarafından kapalı tutulduğu ve Vidin müftüsünde kütüphanenin anahtarı bulunmasına rağmen, Bulgar yönetiminden izin almadan kütüphaneye giremediği anlatılmaktadır (BOA, HR.İD. 1371/2/1).

Vidin Pazvantoğlu Kütüphanesi'ne koyulan erişim yasağı hadisesinden sonra, konu ile ilgili olarak Osmanlı Devleti ile Bulgaristan Prensiği arasında birçok diplomatik yazışma ve görüşme olmuştur. Osmanlı Devleti Pazvantoğlu Kütüphanesi'ne erişimin serbest bırakılması ve kitapların ortaokuldaki öğrencilere ulaştırılabilmesi için çeşitli girişimlerde bulunmuştur (BOA, HR.İD. 1371/13/1; BOA, HR.İD. 1371/5/1; BOA, HR.İD. 1371/6/2; BOA, HR.İD. 1371/7/1). Bu kapsamda Osmanlı Devleti Nihat Paşa'yı Bulgar hükümeti ile temasa geçmesi için görevlendirmiştir (BOA, HR.İD. 1371/2/2). Nihat Paşa tarafından Bulgaristan Hariciye Nazırı Stoiloff'a, 19 Eylül 1882 ve 6 Mart 1883 tarihlerinde iki mektup gönderilmiştir (BOA, HR.İD. 1371/5/2; BOA, HR.SFR. (04). 316/63/1). Özellikle ikinci mektupta kütüphaneye ve kütüphanenin yanında yer alan camiye ilişkin önemli ayrıntılar bulunmaktadır. Kütüphane ve caminin h. 1215 yılında yapıldığı, bir bütünü oluşturduğu, içinde 24 mağaza, bir banyo, bir fırın, bir ahır ve bir kahve bulunan bir vakıf mülkü olduğu vurgulanmaktadır. Yazıda ayrıca Bulgaristan'ın 1878 yılında özerkliğini kazanmasıyla ortaya çıkan Prenslük Hükümetinin kargaşa döneminin sona erdiği, geçen bu kadar zamana rağmen hala bir vakıf mülkünün yasaklanabilmesi durumuna anlam verilemediği de ifade edilmektedir (BOA, HR.SFR. (04). 316/63/1). Girişimler sonucunda sadece müftünün kitaplara serbest ulaşımı sağlanabilmiş ama Müslüman halkın kütüphaneye serbestçe girmesi ve kütüphaneyi kullanabilmesi sağlanamamıştır (BOA, HR.İD. 1371/6/1).

1882 ve 1883 tarihli mezkûr belgeler dışında, 1887 yılına kadar arşiv kaynaklarında Pazvantoğlu Kütüphanesi ile ilgili herhangi bir belge bulunamamıştır. Bununla birlikte T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Külliyesi'nde bulunan 4 Şubat 1887 tarihli belgeden, kütüphanenin taşınması ile ilgili yaklaşık dört yıl boyunca somut bir gelişme yaşanmadığı da

anlaşılmaktadır (BOA, ŞD. 209/19/1). Zira Maarif Nezareti’ne yazılan belgede, Bulgaristan Kapı Kethüdalığıyla konu ile ilgili görüşmeler yapıldığı, Vidin Pazvantoğlu Kütüphanesi’ndeki kitapların genel durumu hakkında bilginin yanı sıra ilgili kitapların istendiği ifade edilmektedir.⁷

Osmanlı Hariciye Nezareti tarafından 19 Ağustos 1887 tarihinde Sofya’ya gönderilen bir telgrafta, Vidin’deki kütüphanedeki Türkçe ve Arapça kitapları İstanbul’a nakletmek üzere Sanayi Bakanlığı Bürokrati Mahmut Nedim Efendi’nin görevlendirildiği ve görevini rahatça yapabilmesi için gerekli tüm tedbirlerin alınması istenmektedir (BOA, HR.İD. 1371/8/1). Mahmud Nedim Bey’in bu iş için görevlendirilmesinde, kendisinin Vidin muhaciri olması ve bölgeyi iyi tanmasının etkili olduğu anlaşılmaktadır (BOA, HR.İD. 1371/13/2). Onnik Efendi tarafından 6 Aralık 1887’de Sofya’dan Hariciye Nezaretine gönderilen bir telgrafta ise Bulgar Bakanlar Kurulu’nun Vidin Kütüphanesi’ni Sofya’ya taşımaya karar verdiği bildirilmektedir. Telgrafta ayrıca, Kurulda kitapların Sofya’ya getirildikten sonra incelenerek sadece dini kitapların Osmanlı Devleti’ne verilmesi yönünde karar alındığı ifade edilmektedir (BOA, HR.İD. 1371/9/2; BOA, HR.SFR. (04). 558/64). Telgrafta “Vidin yerel yönetimine bugün gereken emirler verilecektir” denmesine rağmen, yine Onnik Efendi tarafından 18 Aralık 1887 tarihinde Hariciye Nezaretine gönderilen başka bir telgraftan, geçen 12 gün boyunca merkez yönetimi tarafından Vidin yerel yönetimine gerekli emirlerin gönderilmediği anlaşılmaktadır. Zira Onnik Efendi telgrafında, Mahmut Nedim Bey ile beraber Bulgar yetkilileriyle görüşmeler yaptıklarını ve Vidin Kütüphanesi’ndeki kitapların İstanbul’a taşınabilmesi için gerekli yazıların Vidin yerel yönetimine gönderilmesi için uğraş verdiklerini bildirmektedir (BOA, HR.İD. 1371/9/1).

3.4. Kitapların Sofya-İstanbul Arasında Paylaşılması

26 Aralık 1887’de Onnik Efendi tarafından Sofya’dan gönderilen telgrafta, Vidin Kütüphanesi’ndeki 2.600 kitabın Sofya’ya getirildiği müjdelenmektedir. Kitapların Bulgaristan Adalet Bakanlığı tarafından seçilen iki görevli ve Mahmud Nedim Bey’den teşekkül eden bir komisyon tarafından incelendiği ve kitapların paylaşımının İstanbul’da Bulgaristan’ın Bâbiâli nezdindeki temsilcisi Bay Voulcovitch ile varılan anlaşma üzerinden gittiği ifade edilmektedir. Onnik Efendi Komisyonun 15 gün içinde çalışmaları bitireceklerini ümit ettiğini ve Mahmud Nedim Bey’in bilgisi, birikimi ve izlediği yöntemlerle kitapların küçük bir miktarının Bulgar kütüphanesinde kalacağını bildirmektedir (BOA, HR.İD. 1371/9/3; BOA, HR.SFR. (04). 318/91/1). Konu ile ilgili başka bir belgede ise Pazvantoğlu Kütüphanesi Vidin’den Sofya’ya taşınırken, burada yaşayan Müslüman nüfusun istekleri doğrultusunda dini içerikli olan 30 adet eserin -iyi korunması şartı ile- kütüphanede bırakıldığı anlaşılmaktadır (BOA, HR.SFR. (04). 329/95/1). Bu belge, Stajonova’nın, çalışmasında Jordanova’ya dayandırarak verdiği bir bilginin arka planını aydınlatmaktadır. Zira çalışmada 1923 Yılında Vidin’e gönderilen ve Todorov Hindalov tarafından yazılan bir raporda; “Pazvantoğlu Kitap Deposu’nda” hala kitapların var olduğu, ancak bu kitapların acınacak bir durumda buldukları yazmaktadır. Rapora göre hemen hemen tamamı dini içerikli olan bu kitapların çoğunluğu Arapça, bir kısmı ise Türkçedir (Stajonova, 1979, s. 59). Çalışmada söz edilen kitapların, Müslüman nüfusun talepleri sonucu burada bırakılan dini kitaplar ve bu kitaplara eklenen Vidin ve çevresindeki başka kütüphane ve kişisel kitaplıklardan elde edilen Arapça ve Türkçe eserler olduğunu tahmin etmek güç değildir.

Pazvantoğlu Kütüphanesi ile ilgili Münir Efendi tarafından 14 Ocak 1888 tarihinde Sofya’dan Sait Paşa’ya gönderilen telgraf oldukça dikkat çekicidir. Telgrafta Mahmut Bey’e kitapların teslim edilmeye başlandığı ve bir kaç gün içinde tüm işlemlerin tamamlanması gerektiği bildirilmektedir. Telgraftaki asıl çarpıcı nokta ise Mahmut Nedim Bey’in Adalet Bakanı için talep ettiği rakamın bir an evvel gönderilmesini istediğinin belirtilmesidir (BOA, HR.İD. 1371/9/4). Belgedeki bu ifade, kitapların teslim alınması sürecinde Bulgaristan Adalet Bakanının ya da Adalet Bakanlığının bir ücret talep ettiği düşüncesini akla getirmektedir. Yine Münir Efendi tarafından 21 Ocak 1888 tarihinde Sait Paşa’ya gönderilen başka bir telgrafta 2.000 eserin Mahmud Nedim Bey’e teslim edildiği belirtilmekte ve Mahmud Nedim Bey’in sorunsuzca gidebilmesi için Adliye Nezaretinden talep edilen miktarın bir an

⁷ “Vidin kitabhânesindeki kitapların cânib-i nezârete terk ve teslimi hakkında Bulgaristan kapu kethüdâlığıyla cereyân iden muhâberegâye dâir Şûrâ-yı Devlete havâle buyurulan tezkire-i nezâret-penâhileri melfûfıyla Dâhiliye Dâiresinde lede’l-karâ’a iktizâ-yı maslahat badehu mütâla’a olunmak üzere ol emrin bu kitâblar Nezaretçe ne mütalaa üzerine istenmiş ve bu misillî yerlerde kalan kitâbların umûmu hakkında ne malûmât icrâ edilmişdir buralarının savb-ı âli-yi âsafânelerine istizârî ifâde ve evrâk-ı mezkûreden î âde buyurulacağı üzerine lütfen irsâl olunmağın emr u fermân”.

evvel kendisine gönderilmesi istenmektedir (BOA, HR.İD. 1371/9/5,6). 27 Ocak 1888 tarihli belgede ise Bulgar hükümeti tarafından Mahmud Nedim Bey'e Vidin Kütüphanesi'nden gelen 2.009 kitabın teslim edildiği ve Mahmud Nedim'in bu kitapları İstanbul'a beraberinde götürdüğü bildirilmektedir (BOA, HR.İD. 1371/7/1; BOA, HR.İD. 1371/9/7; BOA, HR. SFR. (04), 316/63/1).

Bugün İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Nadir Eserler Kütüphanesi'nde bulunan Vidin Pazvantoğlu Kütüphanesi'ne ait kitapların teslim tesellüm belgesinden, kitapların h. 5 Cemazeyilahir 1305 / m. 18 Şubat 1888 tarihinde Vidinli Mahmud Nedim Bey tarafından Beyazıt Kütüphane-i Umumisi'ne teslim edildiği anlaşılmaktadır. Belgeye göre Mahmud Nedim Bey Beyazıt Kütüphane-i Umumisi'ne 2.009 adet kitap ve 16 adet Mushaf-ı Şerif teslim etmiştir (İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Nadir Eserler Kütüphanesi, T8966).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri'ndeki 6 Ağustos 1888 tarihli belgede de Vidinli Mahmud Nedim Bey'in görevlendirilmesine ilişkin birçok ayrıntı bulunmaktadır. Belgede Mahmud Nedim Bey'in kitapları alması için iki kez Sofya'ya gidip geldiği, Bulgaristan'da yaklaşık olarak 145 gün kaldığı ifade edilmektedir. Belgeden ayrıca Mahmud Nedim Bey'in yoluk ve yevmiyesi ile kitapların nakil masraflarının toplamının 12.539 kuruş olarak hesaplandığı anlaşılmaktadır (BOA, Y.A.RES. 44/27/2).

Stajnova (1979, s. 54-69) ve Kenderova (1996)'nın Bulgaristan Milli Kütüphanesi eski direktörü Veliko Yordanov (1930)'dan aktardıkları bilgiler de büyük oranda Osmanlı arşiv belgeleri ile örtüşmektedir. Bu kaynaklara göre, 1888 yılında Vidin Pazvantoğlu Kütüphanesi'nde bulunan 2.664 cilt kitap, 24 kasa içerisinde Sofya'ya gönderilmiştir. Burada Türk ve Bulgarlardan oluşan bir komisyon tarafından kitapların üçte ikisi (2.014 cilt kitap) İstanbul'daki Beyazıt Kütüphane-i Umumisi'ne, üçte biri (650 cilt kitap) ise Sofya'daki Ulusal Kütüphane'ye devredilmiştir. Her iki kaynakta da Pazvantoğlu Kütüphanesi'ndeki kitapların İstanbul'a gönderilen kısmına ait herhangi bir kaydın Ulusal Kütüphanede bulunmadığına ve bu kitapların hangi gerekçelerle iki ülke ya da iki kütüphane arasında bölüştürüldüğünün cevabının bilinmediğine vurgu yapmaktadır. Çalışmada, daha önce de belirtildiği gibi, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi Külliyesi'nde erişilen arşiv kaynaklarına göre, komisyon tarafından yapılan paylaşımda dini kitapların İstanbul'a gönderilmesi, diğer kitapların ise Sofya'da bırakılması konusunda anlaşma yapılmıştır. Her ne kadar yazışmalarda görevli Mahmud Nedim Bey'in izlediği yöntemlerle kitapların küçük bir miktarının Bulgar Kütüphanesi'nde kalacağı ifade edilse de (BOA, HR.İD. 1371/9/3; HR.SFR. (04). 318/91/1) uygulamada durumun hiç de bu şekilde olmadığı görülmektedir. Zira 1837 tarihli kataloğa göre kütüphanede en az 184 cilt hadis kitabı olduğu anlaşılmaktadır. Bu kitapların 26'sı bugün Bulgaristan Aziz Kiril Metodi Ulusal Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Hadis kitapları dışında bazı dini içerikli kitapların da Sofya'da bırakıldığı anlaşılmaktadır (Cambazov, 2011, s. 298; Gradeva, 2006, s. 131).

Vidin Pazvantoğlu Kütüphanesi'nin İstanbul'a nakledilmesinden sonra, Samakov ve Plevne kütüphanelerindeki kitapların İstanbul'a nakledilebilmesi için yürütülen girişimler sürecinde, Onnik Efendi'den Sait Paşa'ya gönderilen 10 Ağustos 1888 tarihli telgraf da çalışmanın kapsamı açısından oldukça önemlidir. Onnik Efendi kitapların taşınması için Bulgar Prensiği'nin bakanı ile görüştüğünü, görüşme sırasında bakanın kendisine Vidin Kütüphanesi'ndeki kitapların paylaşımı sırasında Osmanlı Devleti'nin anlaşmaya uymayarak Bulgar dili, edebiyatı ve tarihi ile ilgili eserleri kendilerine bırakmadığını söylediğini bildirmektedir (BOA, HR.SFR. (04). 318/107/1). Ancak, günümüzde Pazvantoğlu Kütüphanesi'ndeki eserlerin bulunduğu İstanbul Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi'nin katalog kayıtları incelendiğinde, Pazvantoğlu Kütüphanesi'nden gelen eserler arasında Bulgar dili, tarihi ve edebiyatına ilişkin bir esere rastlanmamıştır. İstanbul'a nakledilen Pazvantoğlu Kütüphanesi kitaplarına ait olan ve İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Nadir Eserler Kütüphanesi'nde muhafaza edilen teslim tesellüm belgesinde de Bulgarca kitap bulunmamaktadır. Bulgar bakanın kitapların nakledilmesi görüşmelerinde psikolojik üstünlük kazanmak amacıyla bu sözleri söylemiş olması muhtemeldir. Bununla birlikte Pazvantoğlu Kütüphanesi'nin nakledilmesi sürecinde önemli bir rol oynayan Onnik Efendi'nin işini çok iyi yaptığını göstermek için böyle bir yazı yazmış olma olasılığını da göz ardı etmemek gerekir.

13 Ağustos 1888 tarihinde, Osmanlı Devleti Bulgaristan temsilciliğinden Maarif Nezaretine, Pazvantoğlu Kütüphanesi ile ilgili bir yazı gönderilmiştir. Yazıda, Vidin Kütüphanesi'nin nakli sırasında Sofya'da alıkonulan 600 kitaptan 200'ünün İstanbul'a gönderilmek üzere ayrıldığı ve kitapların

nakledilebilmesi için Maarif Nezareti tarafından ödenek gönderilmesi talep edilmektedir (BOA, HR.SFR. (04). 721/5/1). Büyük olasılıkla bu kitaplar günümüzde de Bulgaristan Aziz Kiril Metodi Ulusal Kütüphanesi’nde bulunan Pazvantoğlu Kütüphanesi’ne ait dini kitaplardır. Bu kitapların nakledilmesi (ya da nakledil(e)memesi) ile ilgili arşiv kaynaklarında şimdilik başka bir yazı bulunmamıştır. Ancak bu kitapların İstanbul’a getirilemediği anlaşılmaktadır. Kitapların getirilememe nedenlerine ilişkin ise elimizde bir belge ya da kanıt yoktur.

3.5. Görüş Ayrılıkları Hakkında Bir Değerlendirme

1879 yılından 1888’e kadar uzanan Pazvantoğlu Kütüphanesi’nin İstanbul’a nakledilmesi sürecinin genel olarak bir değerlendirmesini yapmak gerekirse; Osmanlı Devleti’nin kitapları nakletme girişimleri sırasında Bulgar Prensiği tarafından birçok bürokratik engel çıkarılmıştır. Bu yıllar Bulgaristan’ın milliyetçi esaslar doğrultusunda Avrupa ile entegre bir şekilde yeniden inşa edilmesi sürecinin yaşandığı dönemdir. Aynı dönemde Bulgar yöneticilerin Osmanlı mirasını tasfiye etmeye yönelik bir çaba içinde oldukları da bilinmektedir. Dönemin Bulgar aydını ve devlet adamları, Osmanlı hâkimiyetini Hıristiyan Bulgar kültürünün bastırıldığı ve gelişiminin engellendiği bir esaret ve zulüm dönemi olarak görmektedirler. Bu durum, Bulgar yöneticilerin Bulgaristan’daki Osmanlı izlerine ve kültür mirasına olumsuz bir bakış açısı geliştirmelerine yol açmıştır (Koyuncu, 2006, s. 239). Bu bakış açısından Osmanlı kültür mirasının önemli unsurları olan kütüphaneler ve kitaplar da etkilenmiştir. Kitapların nakledilmesi sırasında çıkarılan bürokratik engeller söz konusu olumsuz bakış açısının yansımalarından birisidir.

Sürecin bu kadar uzun sürmesinin bir diğer nedeni de 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı yenilgisi sonrası Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve siyasi buhranların etkisidir. Özellikle devletin içinde bulunduğu ekonomik kriz, kitapları İstanbul’a nakletmekle görevli olan Mahmud Nedim Bey’in yolluk ve yevmiye masraflarının karşılanması noktasında kendisini oldukça hissettirmiştir. Mahmud Nedim Bey’in Bulgaristan’da olduğu dönemdeki masraflarının ödenmesi sürecindeki sorun ve sıkıntılar, Pazvantoğlu Kütüphanesi ile ilgili belgelerin birçoğunun konusunu oluşturmaktadır (BOA, İ.DH. 1105/86583/1; BOA, İ.DH. 1105/86583/2).

Vidin Kütüphanesi’nin Sofya’dan İstanbul’a nakledilmesi sırasında yaşanan bir sıkıntıya dair herhangi bir belgeye rastlanmasa da; sonraki dönemde 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası kaybedilen topraklarda bulunan kütüphanelerdeki kitapların İstanbul’a nakledilmesi sırasında gümrüklerde büyük sıkıntıların yaşandığı bilinmektedir. Öyle ki kitaplar gümrüklerden geçirilirken uzun süren bürokratik süreçlerden dolayı hasar görebiliyor ya da kaybolabiliyordu. Yaşanan sıkıntıların çözülebilmesi için Osmanlı Devleti 17 Muharrem 1313/10 Temmuz 1895 tarihli yazı ile gümrüklerde bahsedilen kitapların muayene ve kontrollerini yapmaları için özel memurların görevlendirilmesi kararı almıştır. Karara göre, görevlendirilen memurlar gerekli muayene ve kontrolleri yaptıktan sonra, kitapları İstanbul’a ya da gideceği şehre yönlendirecektir. Ayrıca yazı ile İstanbul’da da konu ile ilgili bir memur görevlendirilmesi kararı alınmıştır. Bu memur, İstanbul’a gelen kitapların gerekli işlemlerini yaptıktan sonra kütüphanelere dağıtımını sağlayacaktır. İstanbul dışındaki taşra vilayetlerinde ise bu görev maarif müdürlerine verilmiştir (BOA, HR.İD. 1371/1/2).

Günümüzde Pazvantoğlu Kütüphanesi’ne ait kitapların bir kısmı Sofya’da Aziz Kiril ve Metodi Ulusal Kütüphanesi’nde, diğer kısmı ise İstanbul’da Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesinde bulunmaktadır. Aziz Kiril ve Metodi Ulusal Kütüphanesi’nde bulunan kitaplar hakkında oldukça kapsamlı bilgiler bulunmaktadır. Pazvantoğlu Kütüphanesi’ne ait 650 kitap, kütüphane tarafından 32 başlık altında sınıflandırılmıştır. Kitapların çoğu İslam hukuku ile ilgili fetva kitaplarıdır. Kitaplar arasında Bektaşî öğretisi ve edebiyatı ile ilgili kitaplar da vardır. Dini kitapların dışında gramer, tarih ve biyografi ile ilgili kitaplar da bulunmaktadır. Ayrıca İbrahim Müteferrika’nın matbaasında basılmış dinle ilgisi olmayan kitapların da bulunduğu anlaşılmaktadır (Gradeva, 2006, s. 131). Kütüphanenin koleksiyonunun önemli bir bölümünü oluşturan ve İstanbul Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi’nde muhafaza edilen kitaplara ilişkin yapılmış kapsamlı bir çalışma ise bulunmamaktadır. Bu konuda yapılacak detaylı çalışmalar, şüphesiz kütüphanenin bütünü hakkında önemli ipuçları sağlayacaktır. Ivanova’nın bahsettiği, Ruslar tarafından el konulan kitaplara dair literatürde başka bir bilgiye rastlanmamıştır. Ayrıca Stajnova’nın çalışmasında (1979, s. 54-69) değindiği, 1923 yılında yazılan raporda bahsi geçen Vidin’deki kitapların akıbeti hakkında da bir bilgiye ulaşılamamıştır.

4. Sonuç ve Öneriler

Pazvantoğlu Osman, 18. yüzyılın sonlarında Vidin'in siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatında önemli izler bırakmış tarihi bir kişiliktir. O, geçmişten günümüze pek çok araştırmacı tarafından çeşitli yönleriyle incelenmiştir. Pazvantoğlu konusunda Türkiye'de yapılan çalışmalara bakıldığında ise bu çalışmalarda yoğun bir şekilde Pazvantoğlu'nun siyasi faaliyetlerine, isyanlarına ve dönemin eşkiya gruplarıyla yaptığı işbirliklerine odaklanıldığı göze çarpmaktadır. Bununla birlikte, Pazvantoğlu Osman'ın kültür alanında yaptığı hizmetler ve Vidin'de kurduğu kütüphane de hem Osmanlı tarihi hem de kütüphanecilik tarihi açısından son derece önemlidir. Kütüphane, Pazvantoğlu ve ailesinin kültürel eserlere verdiği önemi yansıtmakta ve dönemin Vidin şehrindeki entelektüel ve kültürel hayatın düzeyini göstermektedir. Pazvantoğlu Kütüphanesi ile ilgili Bulgar alan yazınında yapılan çalışmalarda ise önemli bilgi eksiklikleri bulunmaktadır.

Çalışmada kullanılan arşiv belgeleri, kütüphanenin 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında İstanbul'a nakledilmesine kadar geçen süreçteki pek çok soru işaretini ve bilgi eksikliklerini ortadan kaldırmaktadır. Arşiv kaynaklarından erişilen belgelerden hareketle, Osmanlı Devleti'nin, savaş sonrası büyük bir buhranın içinde olduğu dönemde bile kaybedilen topraklardaki kütüphanelerde bulunan kitapların geri alınabilmesi için büyük çabalar sarf ettiğini söylemek mümkündür. Özellikle kütüphanelerin durumunu tespit etmek ve kütüphanelerde bulunan kitapların alınabilmesi için yapılan müzakerelerde bölgeyi tanıyan ve bilen, deneyimli bürokratların seçilerek görevlendirilmesi, devletin konuya verdiği önemi göstermektedir. Bununla birlikte, Bulgar makamlarının sürekli olarak çıkardığı engel ve zorluklar ilgili sürecin uzamasına yol açmıştır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin bu dönemde içinde bulunduğu ekonomik kriz de kitapların nakil süreçlerini olumsuz olarak etkilemiştir. Nitekim Pazvantoğlu Kütüphanesi'nin nakledilmesi sürecinde yazılmış birçok belgede, yaşanan ekonomik sıkıntının ipuçlarını görmek mümkündür.

Bu çalışma, hem Pazvantoğlu Kütüphanesi ile ilgili Bulgaristan'da yapılan çalışmalardaki eksikliklerin bir kısmını ortaya koyması, hem de Türkiye'de ilgili kütüphane hakkında yapılmış ilk kapsamlı çalışma olması bakımından bir başlangıç teşkil etmektedir. Çalışma kütüphane ile ilgili birçok soru işaretini ortadan kaldırırken, yeni soru işaretlerini de ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan soru işaretleri bağlamında aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Günümüzde Pazvantoğlu Kütüphanesi'nden kalan dermenin önemli bir kısmını barındıran İstanbul Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan bu kütüphaneye ait kitaplar ayrıntılı bir şekilde incelenerek, kapsamlı bir katalog hazırlanmalıdır.
- Hazırlanacak katalog, kütüphanede hangi konuda ne tür kitapların olduğu, kitapların kimler tarafından bağışlandığı bilgilerini içermelidir.
- Dönemin arşiv belgelerinden, 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sonrası Rusların işgal ettikleri Samakov'daki kütüphanede bulunan kitaplardan bazılarını Rusya'ya götürdükleri anlaşılmaktadır. Ayrıca, Pazvantoğlu Kütüphanesi'ndeki bazı kitapların Ruslar tarafından el konularak Rusya'ya götürüldüğünü iddia eden bilimsel çalışmalar da vardır. Bu dönemde Rusya'ya götürülen kitapların mevcut durumu hakkında araştırmalar yapılmalıdır.
- Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü coğrafyalarda hala pek çok kütüphanede, müzede ve kişisel kitaplıklarda döneme ait birçok yazma ve matbu kitap bulunmaktadır. Söz konusu kitaplar hem Türkiye için hem de bugün bulunduğu ülkeler için önemli kültür miraslarıdır. Bu bağlamda ortak tarih ve kültür mirası olarak bu coğrafyadaki kitaplar ve kütüphaneler üzerine uluslararası çalışmalar ve işbirlikleri teşvik edilmelidir.

Osmanlı kültür coğrafyasındaki kütüphaneler ve kitaplar hakkında yapılacak kapsamlı çalışmalar hem bu coğrafyanın yerel tarihine hem de Osmanlı kültür ve kütüphane tarihine önemli katkılar sağlayacaktır. Bu çalışmanın söz konusu çabaya vereceği katkı, nihai başarısı olacaktır.

*** 24 Ocak 2019'da aramızdan ayrılan Balkan Kütüphaneler Birliği Başkanı ve Trakya Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı kıymetli dostum Recep ZOGO'nun aziz hatırasına... ***

Kaynakça

- Ahmed Cevdet Paşa (h.1275). *Tarih-i Cevdet, Cilt IV*. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Bajraktarevic, F. (2002). Paswan-oghlu. *Encyclopedia of Islam* içinde (c. 8, ss. 284-285). Leiden: Brill.
- Beydilli, K. (2007). Pazvandoğlu Osman. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (c. 34, ss. 208-210). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Cambazov, İ. (2011). Bulgaristan'da XVII – XIX. Asırlarda El Yazması Hadis Edebiyatı: Bulgaristan Ulusal Kütüphanesi Şarkiyat Şubesi Müdiresi Prof. Dr. Stoyanka Kenderova ile Mülakat. *Kültür Coğrafyamızda Hz. Muhammed Uluslararası Sempozyumu: Orta Asya, Kafkasya ve Balkanlar 7-8 Mart 2009 / Adapazarı-Sakarya içinde* (ss. 297-300). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Eren, A. C. (1964). Pazvandoğlu Osman, *MEB İslam Ansiklopedisi* içinde (c. 9, ss. 532-535). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Erünsal, İ. E. (2015). *Osmanlılarda Kütüphaneler ve Kütüphanecilik*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Goudoever, A. P. V. (1986). The rebellion of Osman Pazvantoğlu and Dutch Diplomacy: 1797-1802. M. N. Todorova (Yay. Haz.), *Aspect of The Eastern Question: Essays from the First Bulgarian-Dutch Symposium of Historians, Sofia 6-7 June 1984, içinde* (ss. 14-22). Sofya: Sofya Üniversitesi.
- Gradeva, R. (2006). Osman Pazvantoğlu of Vidin: Between old and new. F. F. Anscombe (Yay. Haz.), *The Ottoman Balkans, 1750-1830, içinde* (ss. 115-161). Princeton: Markus Wiener Publishers.
- Ivanova, S. (2002). Vidin. *Encyclopedia of Islam* içinde (c. 6, ss. 205-208). Leiden: Brill.
- Ivanova, Z. (2007). Za izdaniata na Ibrahim Miuteferrika i Vidinskata Vakafska Biblioteka. M. Lachev, N. Danova, S. Ivanova ve H. Temelski (Yay. Haz.). *Istoriata i Knigite Kato Priatesltvo, içinde* (ss. 229-248). Sofya: Gutenberg.
- Karal, E. Z. (1999). *Selim III' ün Hatt-ı Hümayunları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kenderova, S. (1996), A Propos des Donateurs de Livres à la Bibliothèque d'Osman Pazvantoğlu à Vidin. M. Anastassiadou (Yay. Haz.). *Sociétés et Cultures Musulmanes d'Hier et d'Aujourd'hui. Les Chantiers de la Recherche, Strasbourg, 30 juin – 3 juillet 1994. Actes de la IXe réunion des chercheurs sur la monde arabe et musulman, içinde* (ss. 182-185). Paris: Université des Sciences Humaines de Strasbourg & Centre National de la Recherche Scientifique.
- Kenderova, S. (2008). Daritelite na knigi za Bibliotekata na Familia Pazvantoglu vav Vidin. *Biblioteka, (2)*, 17-30.
- Kenderova, S. (2009). Za tsenata na Arabopismenata kniga vav Vidin Prez XVIII. *Patiat Kam Knigite i Informatsiata: Lubileen Sbornik, Posveten na 65-Godishninata na Tatiana Lanakieva, içinde* (ss.70-93). Sofya: Sofya Üniversitesi.
- Kenderova, S. (2017). La Bibliothèque D'osman Pazvantoğlu À Vidin. *Middle East Librarians Committee, MELCom International 39th annual conference, Cambridge University Library | 3rd July – 6th July 2017*. Erişim adresi: https://www.melcominternational.org/wp-content/content/past_conf/2017/2017_papers/Kenderova_MI_2017-1.docx adresinden erişildi.
- Kiel, M. (1980). The Date of Construction of the Library of Osman Pazvantoğlu in Vidin: A Note on the Chronogram of the Ottoman Inscription of the Library and Identily of its Poet. *Etudes Balkaniques, (2)*, 116-119.
- Kiel, M. (2013). Vidin. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (c. 43, ss. 103-106). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Koyuncu, A. (2006). Bulgaristan'da Osmanlı Maddi Kültür Mirasının Tasfiyesi: 1878-1908. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, (20)*, 197-243.
- Mert, Ö. (1991). Vidin. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (c.4, ss. 195-198). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

- Mineva Milcheva, J. ve Aleksandrova, K. E. (2006). *Companion Guide to Religious Architecture in Bulgaria Christian, Jewish, Muslim Monuments Part One: West Bulgaria*. Sofia: Bulgarian National Heritage Ferdinandum.
- Özdemir, N. (2014). Tuna Kıyısında Komşuluk: Eflâk ‘nizami’ ve Vidin: 1790-1795. *Asia Minor Studies*, 2(4), 143-156.
- Özkaya, Y. (1983). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Dağlı İsyanları: 1791-1808*. Ankara: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Reychman, J. ve Zajaczkowski, A. (1993). *Osmanlı-Türk Diplomatikası El Kitabı*. İstanbul: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları.
- Sabev, O. (2006). *İbrahim Müteferrika ya da İlk Osmanlı Matbaa Serüveni*. İstanbul: Yeditepe.
- Sabev, O. (2010). Bulgaristan'daki Osmanlı Yazılı Kültürünü İnceleyen Bulgar Tarihçiyim. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 8(15), 263-280.
- Sabev, O. (2017). *Knigata i Nejnijat Chram: Istorija na Osmanski Biblioteki v Bulgarija*, Sofya: Avangard Prima.
- Stajnova, M. (1979). Ottoman Libraries in Vidin. *Etudes Balkaniques*, (2), 54-69.
- Topdemir, H. G. (2002). *İbrahim Müteferrika ve Türk Matbaacılığı*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Üstündağ Özdemir, N. (2014a). *18. Yüzyılda Vidin Şehrinin Sosyo-Ekonomik Panoraması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Üstündağ Özdemir, N. (2014b). 18. Yüzyıl Osmanlı Yönetim Anlayışında “Sorun Çözme” Süreci ve Pazvantoğlu Osman. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (20), 237-260.
- Yavuz, A. (2010). *Vidin Ayanı Pazvantoğlu Osman'ın Faaliyetleri ve Merkezi Hükümetle İlişkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Zens, R. W. (2002) Pasvanoğlu Osman Paşa and the Paşalık of Belgrade: 1791-1807. J. Hathaway (Yay. Haz.), *Mutiny and Rebellion in the Ottoman Empire, içinde* (ss. 89-104). Madison: University of Wisconsin.
- Zens, R. W. (2004). *The Ayanlık and Pasvanoğlu Osman Paşa of Vidin in the Age of Ottoman Social Chance*. Yayınlanmamış doktora tezi, University of Wisconsin, Madison.

Arşiv Kaynakları

BOA, Başbakanlık Osmanlı Arşivi,

BOA, *HAT*. 2108; 2262,

BOA, *HR.İD*. 1371/1/1; 1371/1/2; 1371/1/4; 1371/2/1; 1371/2/2; 1371/3/1; 1371/3/3; 1371/5/1; 1371/5/2; 1371/6/1; 1371/6/2; 1371/7/1; 1371/8/1; 1371/9/1; 1371/9/2; 1371/9/3; 1371/9/4; 1371/9/5, 6; 1371/9/6; 1371/9/7; 1371/13/1; 1371/13/2.

BOA, *HR. SFR*. (04), 316/63/1; 318/91/1; 318/93/1; 318/107/1; 329/95/1; 558/64; 711/66; 721/5.

BOA, *HR.TH*. 31/27/1; 31/27/2;

BOA, *İ.DH*. 1105/86583/1; 1105/86583/2.

BOA, *ŞD*. 209/19/1 (10 Cemaziyelevvel (1)304 / 4; 209/19/2.

BOA, *Y.A.RES*. 44/27/1; 44/27/2;

İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Nadir Eserler Kütüphanesi, T 8966.

Haberler

Hazırlayan: Burcu Yılmaz
Ankara Üniversitesi BİL-BEM
brcyilmaz@ankara.edu.tr

“Dijital Temelli Yeni Hayat Formlarının Yönlendirici Gücü: Elektronik Belge Yönetim Sistemleri” adlı e-Belge Günü Etkinliği 14 Ekim’de düzenlendi.

Elektronik belgelerin ve dijital koruma konularının kamu kurumları, kamuoyu, ilgili meslek kuruluşları ve diğer paydaşlar arasında oynadığı kritik rol hakkındaki farkındalığı artırmak ve yaşamımızdaki önemini vurgulamak için “Elektronik Belge Günü” dünyada her yıl 10 Ekimde çeşitli organizasyonlarla kutlanmaktadır.

Ülkemizde ilk kez e-BEYAS 2019 Sempozyumu’nda kutlanan etkinlik bu yıl Ankara Üniversitesi BEYAS Koordinatörlüğü ve Türk Arşivciler Derneği koordinasyonu, 14 Ekim Çarşamba günü “Dijital Temelli Yeni Hayat Formlarının Yönlendirici Gücü: Elektronik Belge Yönetim Sistemleri” adlı etkinlikle kutlandı. Dergimiz editör yardımcılarından Mehmet TORUNLAR’ ın moderatörlüğünde gerçekleşen etkinliğe, dergimiz editörü Prof. Dr. Fahrettin ÖZDEMİRCİ, dergimiz hakem kurulu üyelerinden Prof. Dr. Niyazi ÇİÇEK ve Doç. Dr. Bahattin YALÇINKAYA ile Cumhurbaşkanlığı Bilgi ve Belge Yönetimi Daire Başkanı Serkan MENTEŞ konuşmacı olarak katılım sağladı.

Etkinlikte elektronik belge yönetimi konusu birçok açıdan ele alındı. Pandemi sürecinde kurumlarda EBYS’lerin yönetiminde yaşanan problemler, yeni uygulamalar, Resmi Yazışmalarda Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’teki son güncellemeler, elektronik belge yönetimi ve son teknolojiler, geleceğe yönelik gereksinimler gibi farklı konular tartışıldı.

Online olarak gerçekleştirilen etkinlikte pandemi sürecinde uzaktan çalışma uygulamasıyla beraber EBYS’ler de yaşanan problemler dile getirilerek, EBYS’lerin kurumlar açısından önemi bir kez daha vurgulandı. Son dönemlerde hayatımıza giren 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’nun (KVKK) elektronik belge yönetimindeki yeri, büyük veri teknolojisinin EBYS’ler kapsamında değerlendirilmesi ve EBSY’lerde Standart Dosya Planı çalışmaları gibi yeni uygulamalar ve bu konuda yürütülen çalışmalardan bahsedildi. Resmi Yazışmalarda Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’te yapılan yeni düzenlemelerin EBYS’lere nasıl yansıtıldığı ve bu kapsamda sistemsel sorunlar, mevzuatsal sorunlar ve uygulama sorunları da dile getirildi. Bunlara ek olarak, EBYS’lerde e-imza, DETSİS, bilgi güvenliği, KVKK gibi konuların yönetiminin öneminden bahsedildi, bu yönetim işlemlerinin kurumlarda ayrı bir birim tarafından meslek profesyonellerinin de bulunduğu alanında uzman bir grup ile yürütülmesinin önemi vurgulandı. Ayrıca kurumlarda elektronik belge yönetimi noktasında politika eksikliği konusu, EBYS’ler ile kurum arşiv veri merkezi ilişkisi, e-arşiv yönetimi, aksayan ve problemlerli noktalar, elektronik belgenin arşivlenme noktasında sürdürülebilirliği ve gerçekliği konuları tartışıldı. Son olarak ulusal hafızanın oluşturulması konusundaki eksiklikler ile üretilen elektronik belgelerin sürdürülebilirliği ve yönetimi noktasında Milli e-Arşiv ve Veri Merkezi kurulmasının önemi vurgulandı.

Online olarak gerçekleştirilen etkinliğe <https://www.youtube.com/watch?v=BKtCrsrp9Mg> adresinden erişim sağlayabilirsiniz.

Haberler

Hazırlayan: Burcu Yılmaz
Ankara Üniversitesi BİL-BEM
brcyilmaz@ankara.edu.tr

Ankara Üniversitesi BEYAS Koordinatörü Prof. Dr. Fahrettin ÖZDEMİRCİ İdari Görevlerini Bıraktı.

Dergimiz kurucusu ve editörü Prof. Dr. Fahrettin ÖZDEMİRCİ akademik çalışmalarının yanı sıra Ankara Üniversitesi'nde yürüttüğü idari görevlerini kendi isteğiyle bıraktı.

Prof. Dr. Fahrettin ÖZDEMİRCİ'nin ayrıldığı idari görevler;

1. Kuruculuğunu yaptığı ve 09.04.2007 tarihinden beri kurucu koordinatör olarak yürütmekte olduğu **Ankara Üniversitesi Belge Yönetimi ve Arşiv Sistemi (BEYAS) Koordinatörlüğü,**
2. 2017 yılından beri yürütmekte olduğu **Ankara Üniversitesi e-Devlet Koordinasyonu,**
3. 2018 yılından beri yürütmekte olduğu **Ankara Üniversitesi Bilgi Güvenliği Yönetim Sistemi (BGYS) Üst Yönetim Temsilciliği,**
4. 2019 tarihinde görevlendirildiği **Ankara Üniversitesi Kişisel Verilerin Korunması (KVK) Koordinasyonu,**

görevlerinden 20.10.2020 tarihi itibarıyla kendi isteğiyle ayrılmıştır.

Prof. Dr. Özdemirci, Ankara Üniversitesi'nde yürüttüğü idari görevlerinde kendisine destek veren ve katkı sağlayan herkese teşekkürlerini ileterek, başta Ankara Üniversitesi BEYAS Koordinatörlüğü çalışma ekibi olmak üzere, üniversitenin tüm yöneticileri ve çalışanlarına, öncelikle TÜRSAT olmak üzere KAMU-SM, TÜBİTAK, CB Dijital Dönüşüm Ofisi, CB Bilgi ve Belge Yönetimi Daire Başkanlığı, CB Devlet Arşivleri Başkanlığı, TSE, Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşiv Dairesi Başkanlığı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı, vb. kamu kurum ve kuruluşlarına destek ve katkıları için teşekkür etti.

Bundan sonra da farklı platformlarda bilgi birikim ve deneyimleriyle katkı sağlamak, çalışmalarını sürdürmek düşüncesinde olduğunu belirtti.

Prof. Dr. Fahrettin ÖZDEMİRCİ'nin Nisan 2007 yılında Ankara Üniversitesi'nde Belge Yönetimi ve Arşiv Sistemini ve Koordinatörlüğü kurmakla başladığı idari görevleri sürecinde yürüttüğü çalışmalarla ilgili önemli dönüm noktalarından bir kaç;

1. Ankara Üniversitesi Belge Yönetimi ve Arşiv Sistemi (BEYAS) Koordinatörlüğünü 2007 yılında kurdu ve kurucu koordinatör olarak 20 Ekim 2020 tarihine kadar çalışmalarını sürdürdü.

2. BEYAS çalışmalarını TÜBİTAK Projeleri ile destekledi (TÜBİTAK BEYAS- 2007 ve e-BEYAS-M, 2011 Projeleri). Koordinatörlüğün adı TÜBİTAK Projesi'nin adından gelmektedir. e-BEYAS-M Projesi, **yaygın etkisi ve alanına katkısı nedeniyle TÜBİTAK-SOBAG Grup Yürütme Kurulu'nun 30/05/2019 tarih ve 174 sayılı toplantısı kararı ile Proje Performans Ödülü aldı.**
3. Aralık 2011 tarihinde TÜRKSAT ile “*Bilgi Teknolojileri standartlarının yükseltilmesi amacıyla e-Devlet Uygulamaları, bilişim ve iletişim teknolojileri konusunda birlikte çalışma esaslarını belirlemek*” amacıyla geniş kapsamlı İşbirliği Protokolü imzalanmasını sağlayarak e-BEYAS uygulaması için çalışmaları başlattı.
4. Şubat 2012 tarihinde İşbirliği Protokolü kapsamında e-BEYAS Sözleşmesinin imzalanmasını sağladı ve EBYS yazılımının TÜRKSAT ile geliştirilmesini çalışmalarını yürüttü.
5. Haziran 2012 tarihinde BEYAS ve e-BEYAS adlarını Ankara Üniversitesi adına marka tescillerini yaptırdı.
6. Eylül 2012 yılında BEYAS Binasının yapımını sağladı. Binanın mimarisi ve tasarımında mimarlarla birlikte çalıştı. Arşiv Mekân Standardına uygun bağımsız bina olarak inşa edildi. Mayıs 2013 kullanıma açıldı. Çok sayıda kuruma model oldu.
7. 16 Eylül 2013 tarihinde TÜRKSAT ile birlikte Ankara Üniversitesi'ni tüm birimleriyle e-BEYAS markasıyla EBYS (BELGENET) uygulamasına geçirdi ve bu basında yer aldı.
8. 2014 Yılında başlattığı **e-BEYAS Sempozyumlarını**, BEYAS Koordinatörlüğü ile TÜRKSAT işbirliği ve destekleriyle bugüne kadar Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı olarak 4 kez (2014, 2015, 2017,2019) gerçekleştirdi (<http://ebeyas.org>). e-BEYAS Sempozyumları, tüm kamu kurumların katılımı ile gerçekleştirilen elektronik belge yönetimi ve arşiv alanında ülkemizde yapılan yüksek katılımda tek bilimsel etkinlik oldu. Her bir Sempozyum 750 kişinin katılımıyla gerçekleştirildi, Sempozyumlar basında yer aldı ve Sempozyumlar sonucunda şimdiye kadar 4 adet bilimsel kitap (<http://bilbem.ankara.edu.tr/yayinlar/>) yayımlandı.
9. Ankara Üniversitesi'nde e-BEYAS başta olmak üniversitenin bilgi yönetim sistemleri ve bilişim teknik altyapısını geliştirmek üzere **üç adet BAP Teknik Altyapı Projesi**'nin yöneticiliğini yaptı. Bu kapsamda 2016'da Ankara Üniversitesi FKM'sini, 2020'de Ankara Üniversitesi **Kurumsal e-Arşiv Veri Merkezi**'ni kurdu ve Ankara Üniversitesi'nin Bilgi İşlem teknik altyapısının geliştirilmesini sağladı.
10. 2016 yılında Ankara Üniversitesi Bilgi Yönetim Sistemleri Belgelendirme ve Bilgi Güvenliği Merkezi (**BİL-BEM**)'ni (<http://bilbem.ankara.edu.tr/>) kurdu ve kurucu müdür olarak devam ediyor.
11. ULAKBİM DergiPark Platformunda BİL-BEM yayını olarak **Bilgi Yönetimi Dergisi**'ni (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/by>) 2018 yılında çıkarmaya başladı. Bilimsel dergi olarak TR Dizinde yer alan Bilgi Yönetimi Dergisi'nin editörlüğünü yapıyor.
12. TÜRKSAT (Yazılım Geliştirme Direktörlüğü ve e-Devlet Direktörlüğü) destek ve katkılarıyla Ankara Üniversitesi'nin e-Devlet kapısından erişilebilen e-Diploma (2018) e-Diploma Eki (2019) uygulamasına geçilmesini sağladı.
13. Yöneticiliğini yaptığı BAP projeleri kapsamında TÜRKSAT (Kurumsal Bilgi ve Siber Güvenlik Yönetimi Direktörlüğü) işbirliği ile Üniversite genelinde Bilgi İşlem Daire Başkanlığı ve BEYAS Koordinatörlüğü ISO/IEC 27001 **BGYS Sertifikası** alınmasını sağladı.

Haberler

Hazırlayan: Burcu Yılmaz
Ankara Üniversitesi BİL-BEM
brcyilmaz@ankara.edu.tr

Tebrik/ Özgür KÜLCÜ- Bahattin YALÇINKAYA- Şahika EROĞLU- Tolga ÇAKMAK.

Dergimiz Editör Kurulu üyesi Prof. Dr. Özgür KÜLCÜ Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Başkanlığı görevine atanmıştır. Kendisini tebrik eder, yeni görevinde başarılar dileriz.

Dergimiz Editör Yardımcılarından Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi Bahattin YALÇINKAYA Doçent unvanı almaya hak kazanmıştır. Kendisini tebrik ederiz.

Dergimiz Hakem Kurulu üyelerinden Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi Şahika EROĞLU Doçent unvanı almaya hak kazanmıştır. Kendisini tebrik ederiz.

Dergimiz Hakem Kurulu üyelerinden Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi Tolga ÇAKMAK Doçent unvanı almaya hak kazanmıştır. Kendisini tebrik ederiz.

e-ISSN 2636-8544

Ankara Üniversitesi BİL-BEM

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/by>